

*0: EK
*1: 2010-2011
*2: 23
*3: WordXP
*4: 23ste vergadering
*5: Dinsdag 5 april 2011
*6: 13.30 uur
**

Voorzitter: Van der Linden

Tegenwoordig zijn 71 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Benedictus, Van den Berg, Biermans, Van Bijsterveld, Böhler, Broekers-Knol, Doek, Dölle, Van Driel, Dupuis, Duthler, Eigeman, Elzinga, Engels, Essers, Flierman, Franken, Goyert, De Graaf, Hamel, Haubrich-Gooskens, Hendrixx, Hermans, Ten Hoeve, Holdijk, Ten Horn, Huijbregts-Schiedon, Janse de Jonge, Van Kappen, Kneppers-Heijnert, Knip, Koffeman, Kox, Kuiper, Lagerwerf-Vergunst, Laurier, Leijnse, Leunissen, Van der Linden, Linthorst, Meindertsma, Meulenbelt, Meurs, Noten, Peters, Putters, Quik-Schuijt, Reuten, Russell, Schaap, Schuurman, Slager, Slagter-Roukema, Smaling, Staal, Strik, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Thissen, Tiesinga, Vedder-Wubben, Vliegthart, De Vries, De Vries-Leggedoor, Werner, Westerveld en Willems,

en de heer Knapen, staatssecretaris van Buitenlandse Zaken, en de heer Teeven, staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.
**

*N

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

De Boer, wegens persoonlijke omstandigheden;

Yildirim, wegens verblijf buitenslands in verband met deelname aan een verkiezingswaarnemingsmissie in Kazachstan;

Hofstra, wegens verblijf buitenslands.
**

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

*B
!Oud-leden!

Aan de orde is **de herdenking naar aanleiding van het overlijden van de heer F.H. Piket, oud-lid van de Eerste Kamer.**

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden te gaan staan.
Op maandag 28 maart 2011 is op 83-jarige leeftijd in Den Haag overleden oud-senator Frederik Hendrik Piket. Hij was van januari 1969 tot september 1977 lid van deze Kamer voor de

Christelijk-Historische Unie. Piket was gedurende één jaar voorzitter van de commissie voor Ontwikkelingssamenwerking en zes jaar plaatsvervangend voorzitter van de commissie voor Justitie. Voor beide portefeuilles was Piket fractievoorzitter. Daarnaast hield hij zich bezig met Defensie, Buitenlandse Zaken en het Europees beleid.

Freek Piket werd op 14 augustus 1927 in deze stad geboren. Zijn vader was fabrikant en groothandelaar in suikerwaren. Na zijn gymnasiumopleiding studeerde Piket enige tijd theologie in Leiden, maar hij voltooide uiteindelijk een studie Nederlands recht aan dezelfde universiteit. Op 25-jarige leeftijd vestigde hij zijn praktijk als advocaat en procureur te 's-Gravenhage.

Piket toonde al jong zijn grote betrokkenheid bij de reclassering en vervulde bestuurlijke functies in regionale en landelijke organen die ijverden voor een kansrijke terugkeer van gedetineerden in de samenleving. Freek Piket combineerde zijn advocatenpraktijk met zijn functie als volksvertegenwoordiger. In 1963 werd hij gekozen in de gemeenteraad van Den Haag en als lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland. Tijdens zijn acht jaar durend lidmaatschap van deze Kamer was Piket fractiesecretaris van de Christelijk-Historische Unie. Met kennis van zaken leverde hij in de commissie voor Justitie inbreng bij de behandeling van de eerste delen van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek.

Frederik Hendrik Piket stond bekend als een aimabel mens en een scherpzinnige jurist, die in het debat graag alle consequenties van een wettelijke maatregel in beeld bracht. Hij benadrukte het belang van macht en tegenmacht en had een strikt dualistische opvatting over het functioneren van het parlementaire stelsel. Als Kamerlid van de CHU was Piket afkerig van verzuilde opvattingen en legde hij de nadruk op het behartigen van de belangen van alle geledingen van de samenleving. Ook koesterde hij de constitutionele monarchie en de verbondenheid met het Huis van Oranje.

Als senator maakte Piket veelvuldig gebruik van het vragenrecht. Langs deze weg zocht hij niet alleen een vlot antwoord op actuele kwesties, maar gaf hij nadrukkelijk blijk van zijn opvattingen. In 1975 bevroeg Piket, met anderen, minister Lubbers over de aanstaande vervanging van het gevechtstoestel Starfighter, en pleitte voor de ontwikkeling van een Europees vliegtuig in plaats van de F-16. Ook uit andere vragen bleek zijn inzet voor een hechte Europese samenwerking.

In de zeven jaren dat Piket lid was van deze Kamer, was hij afgevaardigde in zowel de Raadgevende Vergadering van de West-Europese Unie als die van de Raad van Europa. In de jaren 1976 en 1977 was hij tevens vicevoorzitter van de parlementaire assemblee van de Raad van Europa. Daar toonde hij zich een sterk pleitbezorger van Europese samenwerking, met name op het vlak van harmonisatie van het recht.

Al in 1965 werd Piket benoemd tot Kroonlid van de Ziekenfondsraad, een functie die hij tot 1986 zou vervullen. Een commissie-Piket kreeg

bekendheid door haar voorstellen op het terrein van contracten en tarieven in de gezondheidszorg. In 1992 werd Piket benoemd tot kantonrechter in Schiedam. Deze functie heeft hij tot zijn zeventigste jaar vervuld. Freek Piket kwam nog geregeld op bezoek in de Eerste Kamer, ontbrak nooit op bijeenkomsten van oud-senatoren en was tot kort geleden dikwijls te vinden in de bibliotheek van de Tweede Kamer. Hij bleef scherp van geest en volgde de politieke ontwikkelingen op de voet.

Vanwege zijn verdiensten voor het openbaar bestuur en de samenleving werd Piket in 1984 benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Moge ons respect voor zijn persoon en zijn bijdrage aan het werk van de Eerste Kamer een steun zijn voor degenen die hem na stonden.

Ik verzoek u allen om een moment van stilte.
**

(De aanwezigen nemen enkele ogenblikken stilte in acht.)

De **voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst die in de zaal ter inzage ligt. Op die lijst heb ik voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.
**

(Deze lijst is, met de lijst van besluiten, opgenomen aan het einde van deze editie.)

*B
!Hamerstukken!

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht, de Dienstenwet en enige andere wetten ter vastlegging van uitzonderingen op de toepasselijkheid van de positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen ingevolge de Dienstenwet (32614);**
- **het wetsvoorstel Intrekking van de Wet stedelijke vernieuwing in verband met de decentralisatie van het investeringsbudget stedelijke vernieuwing (Intrekkingswet Wet stedelijke vernieuwing) (32460);**
- **het wetsvoorstel Wijziging van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (wettelijke grondslag verschillende waardering energieprestaties huurwoningen) (32302).**

Deze wetsvoorstellen worden zonder beraadslaging en zonder stemming aangenomen.

*B
!Stemmingen!
Aan de orde zijn de **stemmingen** over het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet gebruik burgerservicenummer in de zorg in verband met de elektronische informatie-uitwisseling in de zorg (31466),**

en over:

- de motie-Tan c.s. over regionale elektronische patiëntendossiers die niet op orde zijn en niet voldoen aan in wetgeving gestelde eisen (31466, letter W);
- de motie-Tan c.s. over het beëindigen van de ontwikkeling van het landelijk schakelpunt (31466, letter X).

(Zie vergadering van 29 maart 2011.)

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, die namens de regering aanwezig is bij de stemmingen, van harte welkom in de Eerste Kamer.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen vooraf.

**
*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie is steeds positief kritisch geweest bij de behandeling van dit wetsvoorstel. De mogelijkheden en de kansen van ICT moeten ook in de zorg worden gebruikt, maar de organisatie moet de vernieuwing wel aan kunnen. Het wetsvoorstel is gedurende de behandeling steeds verbeterd en mijn fractie heeft daar positief aan bijgedragen. Wat is gebeven, is dat er te veel toegangsmogelijkheden zijn. Dit dossier met één deur aan de voorkant heeft duizend deuren aan de achterkant, want iedere BIG-bevoegde kan erin, er zijn heel veel UZI-passen in omloop en er is nog weinig risicobewustzijn in de sector. Verder botst de systematiek met het beroepsgeheim van de huisarts, omdat er een extractie uit zijn dossier plaatsvindt waar hij geen zeggenschap over heeft. Het LSP is thans alleen ingericht voor pullverkeer, terwijl pushberichten de hoofdmoot vormen van de verkeersstroom.

Kortom, de ambitie voor dit wetsvoorstel is te hoog en het vertrouwen ontbreekt, en dat is nu eenmaal essentieel voor het slagen van een automatiseringsproject. Tijdens de tweede termijn hebben wij een ja, mits aan de orde gesteld. De minister heeft toen een aantal toezeggingen gedaan, maar dat is nog niet voldoende en er liggen nog geen novelles voor waaruit blijkt dat de wet ook de facto wordt aangepast.

Nodig is een aangepaste wet, waarin een uniforme berichtenstandaard is voorgeschreven, waarin landelijke beveiligingseisen worden gesteld, waarin patiëntenrechten zijn geformuleerd en sancties zijn opgenomen, met een aanpak van onderop, dicht bij de workflow van de zorgverlener, met de regio's als vertrekpunt en met medicatie en waarneming als zorggebieden waarmee we aan de slag gaan.

Bovendien willen wij vaststellen dat de investeringen in de techniek die tot op heden zijn gedaan, niet mogen worden weggegooid, zodat het LSP verder kan worden ontwikkeld. Een motie om het LSP te stoppen achten wij destructief, want deze geeft aanleiding tot een grote kapitaalvernietiging en daar zullen wij ons tegen verzetten. Na ampele overweging zal de CDA-

fractie wat het wetsvoorstel betreft toch een tegenstem geven.

*N

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Voorzitter. De SP-fractie zal tegen stemmen omdat wij het epd een technisch onveilig, privacy onvriendelijk en door de op alomvattendheid gerichte generieke opzet en de mogelijke uitbreidingen per AMvB zeer risicovol systeem vinden. Ik sluit mij overigens aan bij wat collega Franken net opmerkte. Wij vinden dat de minister tekort is geschoten in haar verdediging van het wetsvoorstel en ook in de verdediging van haar ministerie. Wij hopen dat de minister wil leren van dit proces en wij roepen haar op om haar verantwoordelijkheid te nemen in dezen en het initiatief te nemen voor een open discussie.

In stemming komt wetsvoorstel.

De **voorzitter**: Ik constateer dat het wetsvoorstel unaniem verworpen is.

Dan gaan wij nu over tot de stemming over de motie-Tan c.s. (31466, letter W). Ik heb begrepen dat mevrouw Tan het woord wenst om een wijziging in de motie aan te brengen.

**

Mevrouw **Tan** (PvdA): Voorzitter. Het betreft hier een heel belangrijke motie omdat daarin wordt aangegeven hoe degenen die deze motie steunen, aankijken tegen de wijze waarop elektronische dossiervorming voor patiënten wel zal moeten gebeuren. In een schorsing vorige week hebben de woordvoerders intensief overleg gehad en in korte tijd overeenstemming bereikt. Vervolgens is de tekst met stoom en kokend water in de tekstverwerker gegaan. Wij hebben bij nader inzien toch enige correcties willen aanbrenge, zoals het noemen van push- en pullverkeer en correcties in de lay-out. Het overleg heeft niet stilgestaan en heeft geleid tot een wat ingrijpender wijziging. Dat leidt ertoe dat wij de motie eerst willen intrekken vanwege die ingrijpende wijziging. Vervolgens dienen wij de motie opnieuw in met een nieuwe tekst. Ik zal later een paar punten nader toelichten.

De **voorzitter**: Ik zie dit als een gewijzigde motie. De motie-Tan c.s. (31466, letter W) is in die zin gewijzigd dat zij thans luidt:

*M

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat regionale elektronische patiëntendossiers veelal niet voldoen aan de in vigerende wetgeving (BIG, WGBO, Wbp) gestelde eisen;

overwegende dat de regionaal gehanteerde methoden en begrippen niet eenduidig zijn en dus multi-interpretabel;

overwegende dat een ontwikkeling van onderop het meest kansrijk is om te komen tot eenduidige dossiervorming en daarom beperking van het gegevensverkeer tot de regionale schaal vooralsnog de voorkeur verdient;

verzoekt de regering, binnen de wettelijke kaders van Wbp, BIG en WGBO te komen tot een nadere wettelijke regeling van:

- normen en standaarden voor zowel digitale dossiervorming en -ontsluiting als de overdracht van gegevens;
- eisen met betrekking tot de veiligheid;
- toezicht, handhaving en sancties;
- inzage door de patiënt, het verstrekken van afschrift aan de patiënt en transport van gegevens op verzoek van de patiënt, teneinde veilig digitaal transport van gegevens (zowel pull als push) mogelijk te maken tussen zorgverleners binnen een regio;

verzoekt de regering voorts, de mogelijkheden te onderzoeken van een elektronische zorgpas die recht doet aan de zeggenschap van de patiënt over het eigen medisch dossier,

en gaat over tot de orde van de dag.

**

Deze gewijzigde motie is ondertekend door de leden Tan, Hamel, Slagter-Roukema, Dupuis, Thissen en Van den Berg. Daarmee wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt letter Y (31466).

Ik zal deze gewijzigde motie ter kennis brengen van de minister en wij zullen volgende week over deze motie stemmen.

**

De heer **Franken** (CDA): Kan de stemming niet over veertien dagen plaatsvinden, in verband met de vergadering van de Assemblee in Straatsburg? Ik zou het ook uitstekend vinden om er nu over te stemmen.

De **voorzitter**: Als de indienster er geen bezwaar tegen heeft om nu te stemmen en de Kamer op dit moment geen behoefte heeft aan een reactie van de minister, dan wil ik die motie nu in stemming brengen.

**

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): Mijn fractie heeft wel behoefte aan commentaar van de minister.

Mevrouw **Tan** (PvdA): Commentaar van de minister is uiteraard van belang, maar wij kunnen de minister ook vragen om in een later stadium te reageren. Het gaat met name om het laatste deel van het dictum: het onderzoeken van de mogelijkheden van een zorgpas om recht te doen aan de bevoegdheden van de patiënt inzake het eigen medicatiedossier. Wij willen graag van de minister horen hoe zij daartegen aankijkt. Wij

hebben overwogen om een opt-in op te nemen, maar dat is niet meer nodig. Immers, nu het wetsvoorstel is vervallen, geldt de bepaling van de WGBO: expliciete toestemming vooraf van de patiënt. Wij gaan ervan uit dat de minister met de organisaties van de zorgverleners op een zorgvuldige manier deze motie zal uitvoeren, zodanig dat de continuïteit van de zorgverlening en de communicatie niet in gevaar komen. Onder die omstandigheden hebben wij er geen bezwaar tegen om er nu over te stemmen.

De **voorzitter**: Er is een verzoek uit de Kamer gekomen om commentaar van de minister te krijgen. Dat wordt door de SP-fractie op prijs gesteld. Ik wil daaraan graag tegemoetkomen, zoals dat gebruikelijk is in deze Kamer.

**

Mevrouw **Dupuis** (VVD): De VVD-fractie steunt de opinie van mevrouw Tan. Wij denken dat commentaar van de minister na stemming over de motie, als zij wordt aangenomen, nog zeer relevant is.

De **voorzitter**: Kan de SP-fractie zich daarin vinden?

**

Mevrouw **Slagter-Roukema** (SP): De SP-fractie kan zich vinden in deze opvatting. Wij zien wel uit naar het commentaar van de minister, maar dat kan ook nadat de motie is aangenomen.

De **voorzitter**: Dan gaan wij nu stemmen.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

**

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie leest deze motie als een perspectief voor een nieuwe aanpak. Men laat de resultaten van investeringen, ook het LSP, in stand. Om die reden zullen wij voor deze motie stemmen.

*N

De heer **Engels** (D66): Voorzitter. Ik heb het genoegen om mede iets te zeggen namens de OSF-fractie. Dat zegt toch wel iets in het huidige tijdsgewricht.

Aanvankelijk heeft mijn fractie de motie die voorligt, ondertekend. Dat was vanuit de gedachte dat het goed is om tot een eenduidige wetgeving te komen over de vier centrale punten die zijn genoemd. In het overleg dat heeft plaatsgevonden tussen de woordvoerders de afgelopen weken is de motie zodanig gemodificeerd dat het centrale punt, niet nu fixeren op regionale uitwisseling van gegevens en het voor de toekomst uitsluiten van een landelijk schakelpunt, uiteindelijk uit de motie is verdwenen. Dat betekent dat wij de motie zoals die nu voorligt, niet zullen ondersteunen. Dat geldt kortheidshalve ook voor de motie die hierna nog aan de orde zal komen.

In stemming komt de gewijzigde motie-Tan c.s. (31466, letter Y).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van de SGP, de SP, de PvdA, de ChristenUnie, GroenLinks, het CDA, de VVD en de PvdD voor deze motie hebben gestemd en de aanwezige leden van de fracties van D66 en de OSF ertegen, zodat zij is aangenomen. Ik merk hierbij op dat de Fractie-Yildirim afwezig is.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van een stemverklaring over de tweede motie van mevrouw Tan.

**

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Wij achten deze motie innerlijk tegenstrijdig. Belangrijker nog is dat de strekking van deze motie is om af te breken wat er aan techniek is opgebouwd. Men straft de techniek voor gebreken in de organisatie van de zorg en dat is onterecht. Het LSP is technisch correct, alleen de veelheid van toegang is een onjuiste keuze. Het LSP afbreken is kapitaalvernietiging en nadelig voor de zorg in Nederland. Het kan heel goed worden uitgebouwd. Wij achten deze motie destructief en zullen tegenstemmen.

In stemming komt de motie-Tan c.s. (31466, letter X).

De **voorzitter**: Ik constateer dat de aanwezige leden van de fracties van GroenLinks, de SP, de PvdD, de VVD, de ChristenUnie, de SGP en de PvdA voor deze motie hebben gestemd en de aanwezige leden van de fracties van de OSF, D66 en het CDA ertegen, zodat zij is aangenomen. Ik merk hierbij wederom op dat de Fractie-Yildirim afwezig is.

**

*B

!Wettelijke gemeenschap van goederen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de titels 6, 7 en 8 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen) (28867).

(Zie vergadering van 15 december 2009.)

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie nogmaals welkom in de Eerste Kamer.

Ik breng de Kamer in herinnering dat de plenaire behandeling van dit wetsvoorstel op 15 december 2009 heeft plaatsgevonden. Tijdens die behandeling is de motie-Haubrich-Gooskens c.s. ingediend, over een onderzoek naar wetsartikelen die moeten worden aangepast in verband met de algemene gemeenschap van goederen als wettelijk basisstelsel. Deze motie is op 22 december 2009 met algemene stemmen aangenomen. In afwachting van het rapport van het in de motie

genoemde onderzoek is de stemming over het wetsvoorstel destijds aangehouden. Op 24 februari 2011 heeft de Kamer het rapport van genoemd onderzoek ontvangen. Thans vindt de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel plaats.

**

De beraadslaging wordt heropend.

*N

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Voorzitter. De wet tot aanpassing van de titels 6, 7 en 8 van Boek 1 BW werd op 15 december 2009 door deze Kamer op de plank gelegd, totdat door de toenmalige regering zou zijn uitgezocht of Sikkema en Nuytinck gelijk hadden in hun kritiek dat dit wetsvoorstel na amendering door de Tweede Kamer onevenwichtigheden was gaan bevatten en dat deze zouden moeten worden aangepast. De beperkte gemeenschap van goederen zou door de amendering immers niet meer de basisregeling zijn. Volgens deze twee rechtsgeleerden had Anker echter verzuimd de bestuursregeling, de verrekeningsregeling en nog wat kleiner spul aan zijn amendering aan te passen.

Het ministerie van Justitie was zo verstandig om Nuytinck zelf te verzoeken, in een onderzoekscommissie zitting te nemen om deze mogelijke onevenwichtigheden te onderzoeken. Naar nu blijkt werd al op 18 juli van het vorige jaar door Neleman en Nuytinck hun advies aan de minister van Justitie gepresenteerd. Daar is het vermoedelijk in een la blijven liggen, totdat in februari jongstleden door deze Kamer werd geïnformeerd waar toch dat nadere onderzoek bleef.

Door het alsmaar uitblijven van het gevraagde rapport groeide bij mij eerlijk gezegd de hoop dat deze staatssecretaris een eventueel negatief rapport aan zou grijpen om het hele wetsvoorstel dan maar in te trekken en een in de oorspronkelijke staat gerestaureerd wetsvoorstel opnieuw in procedure te brengen. In een vorig leven was deze staatssecretaris immers een uitgesproken tegenstander van het amendement-Anker! En het moet hem toch duidelijk zijn geweest dat er in de Tweede Kamer sinds 9 juni 2010 andere meerderheden waren ontstaan. Dat moet toch al helemaal duidelijk zijn geworden bij de begrotingsbehandeling 2011 van het ministerie van Veiligheid en Justitie in november van het afgelopen jaar. Toen kondigde D66 immers aan een initiatiefwetsvoorstel voor te bereiden, waarbij een aan de moderne tijd aangepast huwelijksgoederenregime zou worden ingevoerd. Daarbij werd duidelijk dat daarvoor een meerderheid zou bestaan, namelijk D66, GroenLinks, PvdA en VVD.

Helaas, van uitstel bleek toch geen afstel te komen. In zijn brief van 24 februari bood de staatssecretaris het advies van 18 juli 2010 aan deze Kamer aan. In het rapportje van Neleman en Nuytinck wordt, kort gezegd, aanbevolen om in een novelle een tweetal artikelen van Boek 1 BW aan te passen aan het amendement-Anker, namelijk

artikel 1:97, lid 1, BW en artikel 1:133, lid 2, BW. Volgens hen noopten de onevenwichtigheden tot aanpassing van het wetsvoorstel en was het nodig om een vrij groot aantal andere onjuistheden en onvolkomenheden in andere bepalingen dan maar meteen met die novelle te corrigeren.

De staatssecretaris komt in zijn adviesappreciatie tot de wonderlijke conclusie dat er misschien wel een novelle nodig is, maar niet een onmiddellijke novelle. In een latere novelle kunnen deze onevenwichtigheden en onvolkomenheden wel worden hersteld. Wanneer een dergelijke novelle op de agenda staat, vermeldt hij echter niet. En wat bedoelt de staatssecretaris eigenlijk met een novelle, als die er niet onmiddellijk komt? Zijn wij hier in Wortspielerei terechtgekomen? Het is van twee dingen een: óf er komt een novelle en dan houdt de Kamer deze wet aan totdat de novelle de Kamer heeft bereikt óf de staatssecretaris doelt op een later in te dienen veeg- of bezemwetje, maar dan zouden wij het geen novelle meer willen en kunnen noemen.

Vervolgens vraagt deze staatssecretaris in ditzelfde schrijven met droge ogen aan deze Kamer om nu maar snel in te stemmen met deze wet. Nota bene na het advies zelf negen maanden in de la te hebben laten liggen! Als in juli 2010 meteen was aangevangen met de aanbevolen novelle, had die anno april 2011 allang bij deze Kamer kunnen liggen.

Deze Kamer gaat voor kwaliteit van wetgeving. Dat zou de regering toch moeten weten. Vanuit die benadering van kwaliteit van wetgeving is in de aangenomen motie van 15 december 2009 gevraagd om te onderzoeken of het wetsvoorstel als geheel nog wel consistent was na het amendement-Anker. De rapporteurs constateren vervolgens in hun advies dat ten behoeve van die consistentie op twee punten een novelle noodzakelijk is.

Dan lijkt de conclusie toch onontkoombaar dat de staatssecretaris dient te komen met een novelle, zonder welke deze wet niet door deze Kamer kan worden aanvaard. En daarbij krijgt hij van onze fractie ook nog de keuze uit twee opties. Of hij restaureert artikel 1:94, lid 2, tot de oorspronkelijke tekst, waardoor een novelle op de artikelen 1:97 en 1:133 BW overbodig wordt. Of hij novelleert de artikelen 1:97 en 1:133 BW. In beide gevallen kunnen dan de door Neleman en Nuytinck geconstateerde onvolkomenheden en onjuistheden meteen uit de wet worden gebezemd.

Ik wil nog iets naders zeggen over het pleidooi van de staatssecretaris om dit wetsvoorstel nu maar aan te nemen omdat het op zijn minst nog een aantal technische en administratieve voordelen zou bevatten, zoals de waardering naar marktwaarde van de gemeenschappelijke boedel en het vervroegen van het moment van ontbinding van de huwelijksgemeenschap bij het indienen van de vordering tot echtscheiding.

Het is voor onze fractie zeker een reden voor afweging geweest. Een bezemwetje met wat administratieve en technische verbeteringen kan immers in de notariële rechtspraktijk zeker voordelen opleveren. Maar ook die verbeteringen

worden steeds meer onderwerp van twijfel. Professor Van der Burght bestrijdt -- misschien moet ik zeggen: gaat bestrijden -- in het aprilnummer van het fiscaal tijdschrift Vermogen de voordelen van deze ontwerperegelingen. Hij bestrijdt dat een cumulatieve of liever facultatieve bestuursregeling zo'n verbetering is. Hij bekritiseert eveneens de artikelen 1:102 BW en 1:116 BW, de aansprakelijkheid voor gemeenschapsschulden en de vervroeging van het moment van ontbinding van de huwelijksgoederengemeenschap bij echtscheiding. Ook al valt er op zijn redenering wel wat af te dingen, die doet toch de twijfel toenemen of het wel zo'n verbetering is om dit onthoofde wetsvoorstel te aanvaarden. Al met al wordt de verleiding om deze wet gewoon maar af te stemmen, steeds groter.

Samenvattend heb ik de volgende vragen aan de bewindsman:

1. Waarom heeft hij het advies van Neleman en Nuytinck niet aangegrepen om het hele wetsvoorstel in te trekken?

2. Waarom trekt hij niet alsnog het wetsvoorstel in gegeven de andere meerderheden in de Tweede Kamer?

3. Is hij bereid om een novelle voor te bereiden, waarbij hij het amendement-Anker restaureert tot het oorspronkelijke voorstel?

4. Zo hij dat niet van plan is, op welke termijn gaat hij dan een novelle voorbereiden, waarin hij de adviezen van Neleman en Nuytinck wél onmiddellijk opvolgt?

5. Wat is zijn commentaar op de redenering van professor Van der Burght dat artikel 1:102, juncto artikel 1:116 BW geenszins verbeteringen ten opzichte van het bestaande regime betekent, en op het fundamentele commentaar van Van der Burght op de cumulatieve oftewel facultatieve bestuursregeling van artikel 1:97 BW ongeacht een algehele of beperkte gemeenschap van goederen?

Ik zie met belangstelling de beantwoording van onze vragen tegemoet.

*N

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Voorzitter. Ik realiseer me dat ik eigenlijk zo boos was over de gang van zaken over dit wetsvoorstel dat ik alleen mijn verontwaardiging op papier heb gezet en vergeten ben om vragen te stellen, maar ik sluit mij bij dezen aan bij alle vragen van de Partij van de Arbeid.

De SP heeft niet meegedaan met de vorige plenaire behandeling. Het betreft te veel eer voor de restanten van een wetsvoorstel dat een magere oogst aan verbeteringen leek te bevatten. Nu echter dankzij de scherpe bestudering van deze overblijfselen door mevrouw Haubrich-Gooskens van de Partij van de Arbeid blijkt dat deze verbeteringen helemaal geen verbeteringen zijn, wordt het mijn fractie toch een beetje te dol. De Eerste Kamer krijgt een wetsvoorstel voorgeschoteld dat zodanig geamendeerd is dat van de oorspronkelijke bedoeling helemaal niets overblijft.

De SP-fractie in de Tweede Kamer twijfelde overigens al ernstig aan de zin en de wenselijkheid van het voorstel en was het daarom wel eens met de kapotamending, waarna zij voor het wetsvoorstel stemde. Een stelselwijziging waaraan slechts geleerden behoefte hebben, is te kostbaar om door te voeren. Belangrijker echter is de vraag of de man en vrouw in de Nederlandse samenleving al financieel-economisch voldoende gelijkwaardig zijn om een stelsel van ieder voor zich tijdens het huwelijk in te kunnen voeren, zonder dat dit na de scheiding leidt tot onrechtvaardigheden. Wij zijn op de goede weg wat de zorg en de financiële verplichtingen betreft, maar wij zijn er nog lang niet.

Het stelsel van "gemeenschap van goederen, tenzij" blijft dus ongewijzigd, maar de consequentie daarvan is onvoldoende doordacht. Dat bevestigt het door de minister ingestelde onderzoek. De onderzoekers adviseren een novelle, omdat die met betrekking tot twee artikelen nodig is. Zij achten het ook wenselijk dat een aantal technische onvolkomenheden tegelijkertijd wordt hersteld. Mevrouw Haubrich-Gooskens heeft het allemaal al genoemd. Ik ga het ook niet in detail noemen. Het rapport van Neleman en Nuytinck is de staatssecretaris bekend, evenals de vakbekwaamheden van deze mensen.

Nu blijkt de staatssecretaris het beter te weten. Hij vindt een novelle niet nodig, althans voorlopig niet, en belooft na aanvaarding van het wetsvoorstel verduidelijkingen en verbeteringen in de bedoelde artikelen aan te brengen. De reden om het zo te doen lijkt te zijn dat de "derdetranchetrein" nu eenmaal op de rails staat en dus moet rijden. Meer concreet wijst de staatssecretaris op twee verbeterpunten voor de praktijk: het tijdstip van het ontbinden van huwelijkse gemeenschap wordt vervroegd naar het tijdstip van het indienen van het echtscheidingsverzoek en de rechterlijke toets op het aangaan of het wijzigen van huwelijkse voorwaarden tijdens het huwelijk wordt afgeschaft. Dat laatste punt is weinig controversieel maar kan ook echt wel even wachten totdat dit wetsvoorstel is afgehandeld. Het eerste punt, de vervroeging van het tijdstip van ontbinding van de gemeenschap, is helemaal niet zo vanzelfsprekend. Ik wijs op de vijf door professor Van der Burght geformuleerde haken en ogen. Grasduinend in de omvangrijke parlementaire geschiedenis van dit wetsvoorstel heb ik nauwelijks iets kunnen vinden over dit onderwerp in de Tweede Kamer. Ik heb slechts één reactie van de minister op een brief van het Verbond van Verzekeraars gevonden, maar die ging eigenlijk nergens over. Het onderwerp is dus volledig ondergesneeuwd geraakt in de lawine van amendementen en nota's van wijzigingen. Het lijkt mijn fractie goed dat het onderwerp met betrekking tot het eerder doen ingaan van de beëindiging van de gemeenschap van goederen, serieuze aandacht krijgt in de vorm van een novelle of, nadat dit wetsvoorstel is afgestemd, in de vorm van een nieuw wetsvoorstel. In de tussentijd bestaat nog steeds artikel 1:86 BW, krachtens hetwelk de rechtbank op verzoek van een echtgenoot kan

bepalen dat hij niet aansprakelijk zal zijn voor huishoudelijke schulden aangegaan door de andere echtgenoot. "Huishoudelijke schulden" is een behoorlijk rekbaar begrip.

Als klein puntje noem ik nog dat de in het voorstel geïntroduceerde beleggingsleer ook niet zonder meer op enthousiasme van het veld lijkt te kunnen rekenen. De vraag met betrekking tot dit punt is of rechtvaardigheid tot achter de komma gaat vóór duidelijkheid en praktische toepasbaarheid. Het zal niet verbazen dat dit wetsvoorstel in zijn huidige vorm in de ogen van de SP-fractie niet alleen geen schoonheidsprijs verdient, maar gedeeltelijk een verslechtering van de huidige wetgeving teweegbrengt en gedeeltelijk regelingen introduceert waarover onvoldoende is nagedacht.

De SP neemt haar verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van wetgeving serieus: "Wet slecht, wet weg", zoals de heer Kox het graag uitdrukt. Alleen een novelle zou nog een uitweg kunnen bieden.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Voorzitter. Na onze meer fundamentele bijdrage aan de eerste en tweede termijn van de plenaire behandeling van het voorliggende wetsvoorstel op 15 december 2009, bestaat bij de fracties van de SGP en CU geen behoefte aan uitvoerige beschouwingen in derde termijn. De reactie van de staatssecretaris op de motie van mevrouw Haubrich-Gooskens c.s., die door ons mede werd ondertekend, rechtvaardigt evenwel deze derde termijn. Het wetsvoorstel kon destijds als onvoldragen worden betiteld; dat is de reden waarom de stemming is aangehouden. Immers, de Tweede Kamer had het amendement-Anker aangenomen en daarmee een stelselwijziging aanvaard, zonder zich voldoende rekenschap te geven van alle consequenties voor het wetsvoorstel of eventueel daarbuiten.

Wij zijn het departement erkentelijk voor het feit dat het heeft besloten een onafhankelijk advies van deskundigen te vragen, alvorens tot een inventarisatie van wenselijke wijzigingen te komen. Het is een "uitgebreid en grondig advies" geworden, zoals de staatssecretaris het kwalificeert. Ook wij hebben er met waardering kennis van genomen. Op onze beurt zijn wij erkentelijk voor de reactie van de staatssecretaris op het advies, al heeft die kennelijk nogal wat tijd gevegd.

Het advies komt, zeer kort weergegeven, tot de conclusie dat door het amendement-Anker bij twee artikelen een, zoals in de motie bedoeld, onevenwichtigheid is ontstaan. Het gaat om de artikelen 1:97, eerste lid, en 1:133, tweede lid. Daarnaast lezen wij dat aanpassing van het wetsvoorstel volgens beide deskundigen ook gerechtvaardigd is -- ik citeer wederom -- "wegens het vrij grote aantal technische onvolkomenheden en redactionele slordigheden en onjuistheden in het wetsvoorstel".

De bedoelde onevenwichtigheden in beide genoemde artikelen, waarop ik nu niet inhoudelijk zal ingaan, vragen volgens het advies om een

novelle. Daaraan valt zelfs niet te ontkomen, zo wordt in het advies gesteld. Deze onevenwichtigheden "nopen" -- woorden uit het advies -- tot aanpassing van het wetsvoorstel.

In zijn reactie op het advies schrijft de staatssecretaris nu dat hij "gaarne bereid is te bevorderen dat na aanvaarding van het wetsvoorstel verduidelijkingen en verbeteringen in een separaat wetsvoorstel zullen worden aangebracht". Deze mededeling roept bij onze fracties enige vragen op. De conclusie lijkt toch zonder meer te zijn dat er volgens de staatssecretaris thans, dat wil zeggen vóórdát over het wetsvoorstel in deze Kamer is gestemd, géén reden is om het wetsvoorstel via een novelle aan te passen. Als wij hem goed verstaan, is hij voornemens om, nadat het wetsvoorstel zou zijn aanvaard, via zoiets als een veegwet de gewenste aanpassingen, voor zover hij dit op basis van de reactie op het advies noodzakelijk acht, aan het parlement voor te leggen. De vraag is of langs deze route tot een verantwoorde aanvaarding en inwerkingtreding van het wetsvoorstel kan worden overgegaan. Wij zijn daarvan niet overtuigd. Men zou, als daarvoor valabele redenen zijn aan te voeren, nog kunnen besluiten tot een splitsing van de aanpassingen in twee delen: enerzijds de aanpassingen die op basis van beide geconstateerde onevenwichtigheden vereist zijn -- zie het advies -- om het wetsvoorstel te kunnen aanvaarden, anderzijds de overige aanpassingen. Indien echter een novelle noodzakelijk is op de twee genoemde artikelen, waarom zouden dan niet tegelijkertijd de overige aanpassingen meegenomen kunnen worden, zonder dat dit opnieuw tot extra vertraging behoeft te leiden? Uit wetgevingsoogpunt bezien zou deze aanpak verre onze voorkeur genieten, boven het volgen van twee afzonderlijke trajecten.

Wij zijn per saldo nog steeds voorstander van het wetsvoorstel. Wij zien met belangstelling uit naar een nadere motivering van de door de staatssecretaris tot dusver ingenomen standpunten.

*N

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. Nu het hier om een behandeling in derde termijn gaat, zal ik mij beperken tot de brief van de staatssecretaris naar aanleiding van het onderzoek dat hij heeft laten instellen als vervolg op een Kamerbreed aanvaarde motie van mevrouw Haubrich. In die motie werd gevraagd een onderzoek in te stellen naar eventuele onevenwichtigheden die in het wetsvoorstel tot aanpassing van de wettelijke gemeenschap van goederen zijn geslopen, met name als gevolg van de aanvaarding door de Tweede Kamer van het amendement-Anker. De aanvaarding van dit amendement bracht mee dat het wetsvoorstel -- zoals in de literatuur wel werd vermeld -- werd "onthoofd", omdat de wettelijke gemeenschap van goederen, die nu juist uit ons rechtssysteem zou moeten verdwijnen, weer tot de hoofdlijn van het huwelijksgoederenrecht is gemaakt.

De staatssecretaris heeft twee gezaghebbende juristen gevraagd dit onderzoek te verrichten. Deze stellen op een tweetal onevenwichtigheden te zijn gestuit, die naar hun mening door een novelle dienen te worden hersteld. Daarnaast zou nog een aantal technische onvolkomenheden en redactionele slordigheden moeten worden weggenomen. De eerste gesignaleerde onevenwichtigheid betreft een onbedoelde bestuursbevoegdheid van het niet-begiftigde of ervende schoonkind over goederen niet op naam; zie artikel 1:97. Het praktische verschil met het huidige recht is buitengewoon klein, zodat wijziging van het wetsvoorstel niet nodig is, zo citeert de staatssecretaris het advies. Maar de tekst van het advies gaat verder. Daarin staat, ik citeer: "Dit neemt niet weg dat ter vermindering van verdere discussie kan worden overwogen de in artikel 97, lid 1, eerste volzin, neergelegde bestuursverdeling aan het stelsel van het amendement aan te passen door te bepalen dat onder het bestuur van de daar genoemde echtgenoot ook staan de door hem krachtens erfrecht of gift verkregen goederen." En dan volgt een voorstel voor een formulering van een wettelijke bepaling. Mij dunkt dat dit voorstel, ter vermindering van verdere discussie in de rechtspraak, overweging verdient.

De tweede gesignaleerde onevenwichtigheid betreft artikel 1:133, lid 2, waarin de omvang van de verplichting tot verrekening niet in samenhang wordt gebracht met artikel 94, lid 2. Dit betekent dat van verrekening zijn uitgesloten de goederen die door erfrechtelijke verkrijging en giften zijn verkregen, terwijl deze door het amendement wel vallen binnen de wettelijke gemeenschap van goederen. De staatssecretaris geeft hier mijns inziens terecht aan dat dit verschil geen probleem vormt. Ik verwijs naar de redenering in de brief. Daarmee ben ik het dus eens.

Het komt mij voor dat het van belang is de voorgestelde verandering van artikel 1:97, lid 1, met de in het advies -- weliswaar als niet dringend -- aangegeven verduidelijkingen en verbeteringen in een spoedig in te dienen novelle op te nemen. Een bezemwet met weer mogelijke andere aanpassingen en ideeën, zou het wetgevingsproces nog onduidelijker maken. Er zitten trouwens in het wetsvoorstel nog steeds wel onderwerpen die de voortzetting van de behandeling rechtvaardigen, ondanks dat de discussie daarover zal worden voortgezet. Zo is, om maar een belangrijk punt te noemen, de beleggingsleer wel mooi, maar deze zal moeten worden gehanteerd door gewone burgers, die het niet zullen opbrengen dagelijks hun boekhouding bij te houden. Het zij zo. Dit wetsvoorstel is bepaald niet moeders mooiste. Het is voor de staatssecretaris niet zo leuk dat dit zijn eerste boodschap in deze Kamer is. Wij zullen zien hoe het verder gaat.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Ik zal voor een deel in herhaling treden, maar ik zal zeggen hoe wij hierin staan in deze derde termijn.

Op 15 december 2009 begon ik namens de VVD-fractie het plenaire debat over het wetsvoorstel tot aanpassing van de wettelijke gemeenschap van goederen, met de opmerking dat het wetsvoorstel al een tamelijk lange en bewogen geschiedenis achter de rug heeft. Vandaag wordt er weer een nieuw hoofdstuk aan die geschiedenis toegevoegd. Naar het zich laat aanzien, zal het niet het laatste hoofdstuk zijn.

Bij de plenaire behandeling van het wetsvoorstel in december 2009 is met algemene stemmen de motie-Haubrich-Gooskens aangenomen. Zoals vandaag al eerder is gezegd, wordt de regering met die motie verzocht om te onderzoeken welke wetsartikelen moeten worden aangepast als gevolg van het amendement-Anker. Door het aannemen van het amendement-Anker is het kernonderdeel van wetsvoorstel 28867, namelijk dat erfrechtelijke verkrijgingen en schenkingen van rechtswege buiten de gemeenschap vallen, om zeep geholpen.

De regering heeft de heren Neleman en Nuytinck verzocht om over de in de motie aan de orde gestelde vraag advies uit te brengen. Dit advies is uitgebracht op 18 juli 2010. Vervolgens is het advies pas op 24 februari 2011 aan de Kamer aangeboden. Kan de staatssecretaris opheldering geven waarom het zo lang heeft geduurd vóór de Kamer ten slotte het advies ontving?

De heren Neleman en Nuytinck hebben een zeer helder advies uitgebracht, waarbij zij zich strikt gehouden hebben aan de in de motie aan de orde gestelde vraag. De conclusie van het advies luidt dat door de aanvaarding van het amendement-Anker bij twee artikelen een onevenwichtigheid is ontstaan, namelijk bij de artikelen 1:97 lid 1 en 1:133 lid 2 van het Burgerlijk Wetboek. De adviseurs concluderen vervolgens dat het aanbeveling verdient om deze artikelen te wijzigen door middel van een novelle. Zij raden ook aan om deze novelle tevens te gebruiken om een aantal technische onvolkomenheden in het wetsvoorstel te herstellen.

In zijn brief van 24 februari jongstleden neemt de staatssecretaris het advies niet over. Hij is het eens met het oordeel van de adviseurs dat artikel 1:97 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek moet worden aangepast, maar verbindt daaraan niet de consequentie dat dit onmiddellijk, dat wil zeggen door middel van een novelle, moet gebeuren. Wat betreft het advies over artikel 1:133 lid 2 van het Burgerlijk Wetboek is de staatssecretaris van mening dat het wetsvoorstel op dit punt geen aanpassing behoeft. Mijn fractie kan de argumentatie van de staatssecretaris op dit punt volgen. Naar het oordeel van de VVD-fractie gaat het inderdaad om twee verschillende regelingen, namelijk de wettelijke gemeenschap van goederen, die goederenrechtelijk van aard is, en de verrekening, die verbintenisrechtelijk van aard is. Dit onderscheid bestaat naar huidig recht en dat blijft door het amendement-Anker ook in het systeem van het wetsvoorstel bestaan. Als gevolg van het amendement-Anker blijft de huidige situatie, namelijk dat goederen die uit erfstelling, legaat of gift worden verkregen in de wettelijke

gemeenschap vallen tenzij er een uitsluitingsclausule is gemaakt, ongewijzigd bestaan. Diezelfde goederen blijven echter volgens artikel 1:133 lid 2 buiten de verbintenisrechtelijke verrekening.

Wat artikel 1:97 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek betreft, is er echter een probleem. Volgens het huidige recht heeft de andere echtgenoot geen bevoegdheid tot bestuur over erfenissen, legaten of giften die de ene echtgenoot heeft verkregen, maar waarvoor geen uitsluitingsclausule is gemaakt en die dus in de gemeenschap vallen. Voor die goederen geldt privaat bestuur. Artikel 1:97 lid 1 van het wetsvoorstel maakt nu ook de andere echtgenoot bevoegd tot bestuur over die door erfenis, legaat of schenking verkregen goederen. Cumulatief bestuur dus. Door het amendement-Anker wordt de wettelijke regeling nu in bepaalde opzichten slechter dan thans het geval is en zeker slechter dan wat bedoeld was met het oorspronkelijke wetsvoorstel, dat wil zeggen het wetsvoorstel zonder het amendement-Anker. Naar het oordeel van de VVD-fractie moet artikel 1:97 lid 1 dan ook zo snel mogelijk worden aangepast, wanneer althans een meerderheid van de Kamer zich uitspreekt voor het wetsvoorstel.

De vraag waar het vervolgens om gaat is: wel of geen novelle? Anders gezegd: hoe snel kan artikel 1:97 lid 1 worden aangepast en hoe zeker is het dat de Tweede Kamer met de naar het oordeel van de Eerste Kamer noodzakelijke aanpassing zal instemmen? Het is de Eerste Kamer bekend dat een novelle, als de nodige spoed erachter wordt gezet, in een tijdsbestek van een paar maanden tot stand kan komen. In de tussentijd is de wet nog niet aangenomen en dus ook nog niet in werking getreden. Er kunnen dan dus geen brokken ontstaan als gevolg van een wetsartikel dat tot de nodige discussie aanleiding geeft.

Tegelijkertijd ziet de VVD-fractie onder ogen dat er ook veel goede zaken in het wetsvoorstel geregeld zijn, bijvoorbeeld dat de gemeenschap wordt ontbonden op het moment dat het verzoek tot echtscheiding wordt ingediend of dat de rechterlijke goedkeuring voor het maken of wijzigen van huwelijksvoorwaarden staande het huwelijk vervalt. Om die reden zou het wenselijk kunnen zijn dat zo snel mogelijk duidelijk wordt of het wetsvoorstel tot wet kan worden verheven.

In het licht van de vraag wel of geen novelle, verneemt de VVD-fractie graag van de staatssecretaris hoe kort de kortste termijn is waarop hij kan toezeggen dat een wetswijziging, inclusief de technische aanpassingen die de adviseurs aanbevelen, gerealiseerd kan worden. Tevens vernemen de leden van de VVD-fractie graag van de staatssecretaris hoe in de tussenliggende periode, dat wil zeggen de periode tussen het eventueel aannemen van het wetsvoorstel door de Eerste Kamer en vervolgens het aannemen van de aanpassingswet door beide Kamers, kan worden voorkomen dat de onwenselijke consequenties van artikel 1:97 lid 1 realiteit worden. Is het bijvoorbeeld mogelijk om te bepalen dat artikel 1:97 lid 1 BW nog niet in

werking treedt totdat de aanpassingen zijn gerealiseerd? Of worden daarmee meer problemen gecreëerd dan er worden opgelost?

Voorzitter. Ik wil deze derde termijn niet beëindigen zonder uit te spreken dat mijn fractie uiterst ongelukkig is met het amendement-Anker. De beperkte gemeenschap van goederen, zoals vastgelegd in het oorspronkelijke wetsvoorstel uit 2003, zou naar het oordeel van mijn fractie, naast de overige nuttige wijzigingen in het wetsvoorstel, een niet onbelangrijke stap in de richting van de erkenning van de in positieve zin gewijzigde positie van de vrouw in de Nederlandse samenleving in het algemeen en in het huwelijk in het bijzonder hebben betekend.

Wij wachten met belangstelling de beantwoording van onze vragen door de staatssecretaris af.

De beraadslaging wordt geschorst.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Ontwikkelingssamenwerking!

Aan de orde is het **begrotingsdebat over de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2011 (32500-V)**.

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van Buitenlandse Zaken van harte welkom in de Eerste Kamer. In de eerste termijn van de Kamer geef ik het woord aan de heer Eigeman.

**

*N

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Dit debat heeft lang op zich laten wachten. In deze Kamer is al twee jaar geleden de conclusie getrokken dat een wat meer diepgaande gedachtewisseling met de regering over de effectiviteit van OS nodig was.

Het feitelijke moment geeft het debat een bijzondere lading. Het is de eerste maal dat staatssecretaris Knapen zijn opwachting in deze Kamer maakt om te spreken over ontwikkelingssamenwerking. Het is ook de eerste maal dat we in samenhang naar de beide beleidsbrieven kunnen kijken die de regering sinds haar aantreden heeft geproduceerd. Hoewel deze Kamer reflectie meestal combineert met een zekere terughoudendheid wil ik een aantal politieke hartenkreten kwijt en een aantal vragen stellen. Beide hebben te maken met consistentie, effectiviteit en moraliteit. De regering lijkt zakelijk belang te verkiezen boven morele overtuiging, nee sterker nog, het lijkt erop dat zakelijk belang tot morele overtuiging gemaakt wordt. Nederlands belang is hoger dan ander belang. Er wordt een uitleg gegeven aan het begrip soevereiniteit, en aan

het belang van de natie, die als een morele uitspraak klinkt.

Dat baart zorgen, omdat het een vorm lijkt van groepsegoïsme die zich tegen ons kan keren. Mijn fractie kiest voor meer balans. Verzakelijking is goed als die ertoe leidt dat we het geld beter besteden, dat we meer waar voor ons geld krijgen. Maar het zijn waarden die moeten bepalen wanneer we met onze inspanning tevreden zijn. Er is een balans nodig tussen effectiviteit en verantwoordelijkheid voor de internationale gemeenschap. In het regeringsbeleid is die balans zoek. The Global Village kan niks met een in zichzelf gekeerd Land van Ooit, goed verstopt achter hoge dijken. Het echte Land van Ooit bestaat niet meer, het heeft zich overgeleverd aan de profeten van het verleden, het helpt niet als je de luiken sluit in het digitale tijdperk, de eeuw van de mobiliteit.

Effectiviteit is zoals gezegd een belangrijk politiek markeringspunt. Wij willen dat de inzet van middelen tot het halen van doelen leidt. Mijn eerste hartenkreet is dat het er bij ontwikkelingssamenwerking in de eerste plaats om gaat burgers in de donorlanden een stap verder te helpen. Duurzaam verder te helpen: armoede terugdringen, sterftcijfers rondom geboorten terugdringen van zowel baby's als moeders, de voorziening van schoon water adequaat regelen, de scholingsgraad verhogen en duurzame economische ontwikkeling mogelijk maken door empowerment. Duurzaam verder helpen is echter vooral een kwestie van het bestrijden van ongewenste afhankelijkheden. Burgers in donorlanden moeten niet afhankelijk zijn van rijke wereldburgers, noch van de grilligheden van de machthebbers bij hen in de buurt. De inzet van de middelen voor ontwikkelingssamenwerking moet daarop gericht zijn. "Van helpen naar investeren", zoals de ambassadeursconferentie dit jaar heette. Het gaat om de zelfredzaamheid van gemeenschappen en burgers. Effectiviteit in die zin dient vervolgens om aan de burgers van de sponsorlanden verantwoording af te leggen. In het verband van de Interparlementaire Unie is al eens aan de orde geweest dat nationale parlementen van sponsor- en donorlanden er beide belang bij hebben dat er meer werk gemaakt wordt van transparantie en verantwoording. Het is goed om daar gezamenlijk initiatief in te nemen. Is dat een idee waar de staatssecretaris zich sterk voor wil maken?

Dat leidt overigens niet automatisch tot meer draagvlak bij burgers. Daar is meer voor nodig. Ik citeer Verhofstadt in de NRC van zaterdag twee april, een buitengewoon interessant artikel: "Leiders moeten in staat zijn de publieke opinie te leiden, met visie en overtuigingskracht." Lef en leiderschap om het belang te duiden van eerlijker delen, van noeste arbeid om ondemocratische verhoudingen aan te pakken en van een wereldwijde aanpak om goed bestuur te organiseren; stabiliteit, vrede en rechtvaardigheid. Als mijn fractie het over het Nederlands belang heeft staan die waarden voorop.

Mijn tweede hartenkreet is dat deze regering kiest voor een beleidswijziging die het

Nederlands belang voornamelijk definieert als eigenbelang. Ontwikkelingssamenwerking als een element in de onvervalste machtspolitiek, zoals de wetenschapper Morgenthau die beschrijft. Eigenbelang lijkt dus bij de huidige regering leidend te zijn in het beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Het is zorgwekkend dat in de eerste zin van de Focusbrief Ontwikkelingssamenwerking van 18 maart het verbeteren van de economische positie van Nederland als eerste doelstelling van het Nederlands buitenlandbeleid wordt genoemd.

Geen misverstand. Bedrijven kunnen een belangrijke positieve bijdrage leveren aan armoedevermindering, bijvoorbeeld door in hun bedrijfsvoering rekening te houden met de impact op klimaat, armoede en duurzaamheid. De regering heeft het voornemen om de inzet van bedrijfsleven als actor in ontwikkelingssamenwerking fors uit te breiden. Hier lijkt het economisch eigenbelang de motivatie, hetgeen overigens niet wegneemt dat hulp met inschakeling van het bedrijfsleven effectief kan zijn. In overeenstemming met het regeerakkoord zou de bevordering van zelfredzaamheid van ontwikkelingslanden centraal moeten staan. Bij de besteding van de middelen voor ontwikkelingssamenwerking door het bedrijfsleven zou dan ook de afweging moeten worden gemaakt of deze zelfredzaamheid wordt bevorderd, of juist niet. Kan de staatssecretaris hier in termen van consistentie op reageren? Hoe verhoudt zich het doel van zelfredzaamheid tot het Nederlands belang? Om het wat spottend te zeggen: Moeten zelfredzame burgers uit Mali, de Democratische Republiek Congo of Guatemala bonnetjes sparen om ze bij Nederlandse bedrijven te besteden? Er is wat mijn fractie betreft sprake van een ethische onbalans, een soort van neoliberalisme waarin basale waarden als rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid en gemeenschapszin op de vuilnisbelt van de geschiedenis terecht dreigen te komen.

Geven we Nederland terug aan de Nederlanders of geven we Nederlanders de kans om hun idealen en solidariteit te tonen met mensen die het zo ongelooflijk veel slechter hebben? Op dit moment laat Nederland in zijn internationale oriëntatie een weerbarstigheid zien die soms paradoxale trekken heeft. Nederland biedt zich aan als podium voor het WK Voetbal en de Olympische Spelen, maar toont tegelijkertijd een narcistische eenkennigheid die vraagtekens oproept. Teruggeven roept valse sentimenten op. Nederland heeft de wereld nodig maar Nederland moet zich ook om die wereld bekommeren. Ik denk ook aan de verkrampte houding met betrekking tot immigratie. Nederland ziet een dreigend tekort aan arbeidskrachten op zich afkomen -- in 2016 zwaaien 800.000 babyboomers af, terwijl zich slechts 400.000 jongeren melden; ergo een tekort van 400.000 mensen dwars door alle sectoren heen -- maar probeert uit alle macht de poorten gesloten te krijgen. In wat voor bochten moet je je als minister-president wringen als je tegen zo'n achtergrond Nederland wilt teruggeven aan de Nederlanders? Het is valse retoriek, het is een

rancuneus soort populisme naar de mond praten, het brengt Nederland verder van zijn fundamentele belang bij een rechtsorde op wereldschaal die veiligheid, eerlijke handel en mensenrechten dient en het is dus kortzichtig.

Dat brengt mij bij mijn derde hartenkreet. Wat is nu eigenlijk Nederlands belang als wij spreken over de inzet van het budget voor ontwikkelingssamenwerking? Is dat primair hoeveel profijt het Nederlandse bedrijfsleven trekt? Daar is ons belastinggeld toch niet voor bedoeld? Hebben we het dan over de korte termijn of gaat het om duurzaam profijt? Graag een reactie van de staatssecretaris hoe hij zich de inzet van publieke middelen voorstelt op dit punt. Gaat het om directe verkoop of om het positioneren van Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen als betrouwbare partners? Het Nederlands belang is een cruciaal criterium geworden voor de regering. Het is mijns inziens van belang om dat uit te diepen. Geen definitiekwestie maar een politieke keuze. Voor welk bedrijfsleven gaan we eigenlijk?

Grootverdieners die mensenrechten, milieu etc. aan hun laars lappen of het midden- en kleinbedrijf dat duurzaam wil ontwikkelen? Maar diepgaander nog, wat is het Nederlands belang? Korte termijn winst, water en voedsel als moneymakers op de korte termijn? We hebben veel te bieden, er valt wat te verdienen of investeer je in een duurzaam maatschappelijk klimaat waarin fair trade en integer bestuur gemeengoed zijn? Die zaken waar Nederland goed in is zoals water en voedsel zijn van belang, ook ons belang, maar als de helft verdwijnt in de zakken van de lokale maffia omdat de instituties niet goed worden opgebouwd, werkt deze aanpak juist contraproductief.

Naar het oordeel van mijn fractie kun je de focus op voedsel en water uit een oogpunt van effectieve ontwikkelingsamenwerking alleen maar geloofwaardig invullen als je actief vorm wilt blijven geven aan maatschappelijke voorwaarden die stabiliteit en veiligheid bevorderen. Aandacht voor goed bestuur en milieu is dus noodzakelijk, je haalt de effectiviteit van je beleid onderuit als je bezuinigt op de maatschappelijke voorwaarden om de inzet voor water en voedsel succesvol te laten zijn. Het kan goed zijn dat Nederlandse bedrijven daar op de korte termijn nog wat mee verdienen, maar het borgt geen duurzaam effect.

De staatssecretaris zaait op dat punt zelf ook verwarring. In een interview met het blad Forum van VNO/NCW meldt hij over een verandering in de scope van het beleid dat het erop neerkomt dat het meer om "bedrijvigheid gaat en niet meer om klinieken en schooltjes". Mensen moeten niet meer medische hulp krijgen en kinderen geen onderwijs? Is dat wat hij bedoelt? Ik wil graag weten hoe je bedrijvigheid accommodeert zonder goed opgeleide mensen en zonder een goede basisgezondheidszorg. Het internationale bedrijfsleven vestigt zich tegenwoordig samen met teams van ontwikkelingswerkers onder het mom "we do the plant, they do the community conditions" en de Nederlandse regering laat met veel aplomb onderwijs en, deels, gezondheidszorg vallen. Ik werk op dit moment aan een particulier

plan samen met enkele Nederlandse burgers die een kleine stichting hebben die steun organiseert aan medeburgers op de Molukken, een Indonesische ondernemer en enkele Nederlandse collega's. Ons uitgangspunt is een businessmodel. Onze Indonesische partner ziet kansen om op meerdere terreinen investeringsplannen op het gebied van food, infrastructuur, energie, en toerisme te ontwikkelen, die goed zijn voor zijn land. Ze zijn maatschappelijk relevant, leveren duurzaam business en rendement. In onze discussies gaf hij aan dat die ontwikkelingen alleen de tijd kunnen krijgen wanneer de regionale gemeenschap kan meedoen. Hij zei: we hebben gezonde gemeenschappen nodig met een basisgezondheidszorg, onderwijs en dergelijke, maar vooral mensen die goed voor zichzelf kunnen zorgen. Het moet uiteindelijk leiden tot een meervoudig model waarin gezamenlijke leerprocessen centraal staan die oude systemen willen vervangen waarin wederzijdse afhankelijkheden zijn geschapen. Dat kan niet zonder verantwoordelijkheid te nemen, dat kan niet zonder te investeren, dat kan niet zonder overheidsinspanningen waarin de civil society en burgerparticipatie nadrukkelijk een plaats krijgen.

Als je vanuit die optiek naar het uitgezette beleid kijkt, wat willen we dan met focus en wat voor criteria hanteren we daarbij? Voor alle duidelijkheid: mijn fractie vindt het een goede zaak om focus te organiseren. Dat geldt voor een aantal partnerlanden, dat geldt ook voor inhoudelijke thema's. Belangrijk zijn de criteria die we hanteren, de effecten op lopende projecten -- investeringen die wij al gedaan hebben -- en de afstemming met andere sponsorlanden. Mijn fractie heeft twijfel op die drie punten. Laat ik dat illustreren aan de hand van de situatie van een land als Guatemala en het inhoudelijke thema van goed bestuur. Guatemala is al jarenlang een donorland, behoort tot de fragiele staten, heeft te kampen met een straatarme bevolking, met een criminaliteit die hemeltemgend is en een straffeloosheid die onacceptabel is. Mensenrechten zijn in dat land een farce. Onze investeringen zijn stevig. Juist de laatste jaren worden voorzichtig vorderingen geboekt, met name in de sfeer van justitie en politie. Toch wordt Guatemala geschrapt als prioritaire staat. Dat zou je nog kunnen verdedigen door te wijzen op afspraken met andere donorlanden, maar als mijn informatie juist is, trekken ook Noorwegen, Zweden en Zwitserland zich terug. Wat maakt de regering dan waar van de idee van afstemming en wat houdt de term "verweesd" dan precies in? Dezelfde vraag kun je stellen als het om Burkina Faso gaat. Dat land is straatarm en kent weinig mogelijkheden. Maar als iedereen zich terugtrekt, is echt sprake van een verweesde staat, zoals zo mooi in de WRR-rapporten staat. Wat doen we met de effecten van vertrek? Seksueel geweld is een belangrijk onderdeel van de agenda inzake seksuele en reproductieve gezondheidszorg. Het veranderen van dat beleid, met name op het gebied van de rechtspraak zodat er ook echt wezenlijk en langdurig iets voor vrouwen verandert, is essentieel.

Hebben we verdisconteerd wat de effecten zijn voor de mensen die ter plaatse hun nek hebben uitgestoken, bijvoorbeeld in Guatemala, en die sterk afhankelijk zijn van juist de steun van Europese diplomatieke aanwezigheid? Telt het antwoord op dat soort vragen? In de laatste beleidsbrief wordt voor de specifieke situatie van Midden-Amerika verwezen naar een soort regionaal coördinatiepunt. Gaan we dan vanuit de nieuwe -- opmerkelijk! -- diplomatieke post Panama mensenrechtenactivisten in Guatemala ondersteunen? Meer algemeen is mijn vraag hoe de regering omgaat met criteria, effecten en afstemming met andere donorlanden. Dat klemmt nog meer omdat op verschillende plaatsen in de begroting en in de beleidsbrieven gewezen wordt op het belang van recht en rechtsstaat. Hoe serieus gaan we daar nu mee om? Het gaat hierbij niet om symbolen uit een heroïek verleden zoals de speelgoedriders in het Land van Ooit. Het gaat hierbij om het vormgeven van een rechtvaardige toekomst, om het verspreiden en versterken van vaardigheden om recht te doen.

Ik heb al het een en ander naar voren gebracht over de samenhang tussen de verschillende thema's. Het voorbeeld van het mogelijke project op de Molukken is mijn inziens helder. Focus op water en voedsel verliest betekenis wanneer er onvoldoende borging is van een basaal rechtssysteem en van adequaat bestuur op nationaal en lokaal niveau. Het aanbrengen van focus in de inhoudelijke thema's zal dus op een andere manier gestalte moeten krijgen. Ik vraag bijzondere aandacht voor het onderwijs. Ik weiger te accepteren dat een basisvoorziening wordt teruggebracht tot een parafraze als "schooltjes bouwen". Mijn stelling is: geen bedrijvigheid zonder adequaat onderwijs. Ik vraag de staatssecretaris daarop te reageren, maar niet met een antwoord over schooltjes bouwen. Ik vraag hem toe te lichten waarom de uitgebreide Nederlandse ervaring bij het opbouwen van systemen en methodiek op onderwijsgebied moet worden afgebouwd, waarom dat goed is voor het Nederlands belang maar ook wie die taak gaat overnemen als wij het niet meer doen. Afhankelijk van het antwoord van de regering overweegt mijn fractie op dat punt een uitspraak van de Kamer te vragen.

De bezuinigingen tikken zwaar aan. De daling van onze nationale inspanning van 0,8% naar 0,7% van het bnp geeft aan welke prioriteit dit kabinet geeft aan het ondersteunen van de armste mensen in de wereld. Nederland is nog altijd een rijk land, maar voor anderen heeft dit kabinet minder over. Mijn fractie is in feite tegen die daling van 0,8% naar 0,7% en stoort zich aan de rancuneuze symboliek waarvoor die verlaging wordt ingezet. Dat heeft weinig meer met een zakelijke afweging te maken. Draagvlak door effectiviteit, transparantie en verantwoording vraagt om een geloofwaardig bestuur. Ik heb eerder gesproken over lef en leiderschap. Mijn fractie heeft twijfels over de wijze waarop hiermee wordt omgegaan als het om de Nederlandse ontwikkelingsorganisaties gaat. Kritische reflectie op de ontwikkeling van het verstatelijke middenveld is een goede zaak. Dat

vergt nieuwe manieren van werken in het publieke domein. Geef burgers de kans om hun betrokkenheid waar te maken in het groot en in het klein. Dat betekent meer ruimte voor de civil society in brede zin, inclusief een constructieve rol voor een bedrijfsleven dat eerlijke handel, rechten van werknemers, ontwikkeling door educatie en duurzame ontwikkeling serieus wil nemen. Ook willen we niet als reflectie dat die kritiek leidt tot een soort van super-ngo zoals UK aid, maar wij willen dat wij ons verbinden met groepen burgers die actief werken aan nieuwe vormen van solidariteit. Als dit kabinet meer maatschappelijke verantwoordelijkheid wil stimuleren, moet het zich in zijn beleidshandelingen ook zo gedragen dat het zich serieus genomen weet. Dat houdt in dat het handelen van de overheid bestuurlijk behoorlijk moet zijn.

Eerder al heb ik gesproken over het belang van goed bestuur, over de meervoudige betekenis van effectiviteit en van het stimuleren van lokale ontwikkeling. In de oorspronkelijke begroting was geld opgenomen voor het programma LOGO South, uitgevoerd door een groep decentrale overheden met een coördinerende rol voor de VNG. Bij amendement is in de Tweede Kamer 5,5 mln. geschraapt, waardoor dit gehele programma verdwijnt. Als je navraag doet naar effecten voor goed bestuur, lokale binding hier en overzee, invloed op lokale leefomstandigheden en de kwaliteit van verantwoording krijgt dit programma in alle evaluaties een goede beoordeling. Toch is er voor 2011 geen geld meer. Wat gaat de staatssecretaris daaraan doen? Is hij bereid om voor 2012 en verder opnieuw in te zetten en wat kan de staatssecretaris nog doen voor het jaar 2011?

Ook andere signalen uit het veld leveren een beeld op dat er te weinig is nagedacht over de consequenties in termen van behoorlijk bestuur. KNCV Tuberculosefonds levert sinds jaar en dag wereldwijd een belangrijke bijdrage aan het terugdringen van een ziekte die de maatschappelijke stabiliteit sterk ondermijnt. De WHO, USAID en andere belangrijke spelers maken graag gebruik van de expertise van deze organisatie. Administratieve redenen blokkeren verdere financiering. Kan de staatssecretaris uitleggen waarom een succesvol programma dat brede politieke steun heeft vanwege de boekhouding wordt stopgezet?

Het is bovendien wonderlijk dat het kabinet enerzijds minder overheid wil maar anderzijds wel meer maatschappelijke verantwoordelijkheid. Vervolgens kort de regering de steunpilaren die maatschappelijke initiatieven steunen met meer dan 40%. Volgens het regeerakkoord is het maatschappelijk middenveld een van de krachten van het Nederlandse OS-beleid. Toch heeft de regering ervoor gekozen om de bijdrage aan de MFS-organisaties met een derde te verminderen van jaarlijks 567 mln. in voorgaande jaren naar 385 mln. in 2011 en 375 mln. in de jaren daarna. Dit is verhoudingsgewijs een veel grotere bezuiniging dan bij welk ander kanaal dan ook, veel groter ook dan de bezuinigingen die nodig zijn door de reductie van

0,8% naar 0,7% bnp. Hoe kijkt de staatssecretaris aan tegen die effecten aan uit een oogpunt van bestuurlijke zorgvuldigheid?

De forse korting heeft tot gevolg dat lopende programma's stopgezet moeten worden en honderden partnerorganisaties in ontwikkelingslanden financiële steun verliezen. Het is terecht dat ook van de grote organisaties meer wordt gevraagd en meer inzet op zelfverdienend vermogen en zelfredzaamheid, maar "je snijdt pezen door, vraagt tegelijkertijd om harder te lopen en bezuinigt bovendien op rolstoelen". Het is een illustratie van het begrip "inconsistentie", dat ik eerder gebruikt heb. Dat krijgt een zure bijmaak wanneer we zien dat grote internationale organisaties als de Wereldbank, bijvoorbeeld via het IDA-programma, met opvallend gemak buiten de grote beleidsaanpassingen worden gehouden. IDA geeft jaarlijks 3 mld. dollar uit aan begrotingssteun aan landen als Rwanda, Ethiopië en Burundi. De regering zegt te willen snijden in begrotingssteun, maar investeert daar via de vervienvoudiging van de bijdrage aan de Wereldbank juist meer in. Dit is des te vreemder omdat de invloed van Nederland op de bestedingen van multilaterale instellingen zoals de Wereldbank zeer beperkt is. Dat blijkt onder meer uit onderzoek van de Algemene Rekenkamer. Ondanks dit alles behoort Nederland tot de grootste contribuanten van IDA. Kan de staatssecretaris uitleggen waarom die multinationale organen een streepje voor hebben op de medefinancieringsorganisaties? Als je voor binding wilt zorgen tussen burgers en ontwikkelingssamenwerking, heb je toch meer aan het Liliane Fonds, ICCO of een Matra-programma dan aan de Wereldbank?

Ik ben grootgebracht met de Wilde Ganzen. Die hebben mijn bewustzijn van concrete hulp vergroot. Ik weet inmiddels dat het om meer gaat, in het jargon van vroeger: om de structurele effecten. Ik weet ook dat in de beleving van burgers Wilde Ganzen en innovatieve organisaties als de 1%Club meer invloed hebben dan de Wereldbank of het IMF. Ik ben niet naïef en we moeten onze positie in het oog houden, maar mag het ook een onsje minder zodat er wat meer ganzen blijven vliegen? Dat kan door de extra korting van 50 mln. op de medefinancieringsorganisaties te heroverwegen en de middelen voor organisaties als de Wereldbank in de tijd wat aan te passen, dat wil zeggen de bijdrage uit te smeren over meer jaren. Hoe staat de staatssecretaris daar tegenover?

Ik ben deze bijdrage begonnen met de spanning tussen zakelijk belang en moraliteit. Ik heb de stelling betrokken dat het kabinet gekozen heeft voor zakelijk belang als moreel ankerpunt. Ik wil herhalen dat het waarden zijn die moeten bepalen wanneer we met onze inspanning tevreden zijn. In de woorden van Robert Kennedy, in een toespraak uit 1968, geciteerd in het fantastische boek van Michael Sandel Rechtvaardigheid: "In het nationaal product is echter geen plaats voor de gezondheid van onze kinderen, voor de kwaliteit van hun onderwijs of voor de vreugde van hun spel. Er is geen plaats voor schoonheid, voor de

intelligentie van ons publiek debat of voor de integriteit van onze gezagsdragers. Onze geestkracht of onze moed wordt er niet door gemeten, noch onze wijsheid of onze geleerdheid, noch ons mededogen of onze toewijding aan ons land. Kortom, het nationaal product meet alles, behalve datgene wat het leven de moeite waardeert maakt."

Mijn fractie wil met dit debat over effectiviteit terug naar een aanpak die het burgers wereldwijd mogelijk maakt om mee te kunnen doen aan "datgene wat het leven de moeite waard maakt". Wij zijn ervan overtuigd dat die benadering in ultieme zin Nederlands belang is, omdat zij bijdraagt aan veiligheid, stabiliteit en een rechtvaardige wereld. In die wereld kan Nederland een belangrijke schakel zijn.

Wij kijken met bijzondere belangstelling uit naar het antwoord van de staatssecretaris.

*N

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. Graag richten wij ons via u tot de regering met een aantal vragen rond het thema "effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking". Laat ik om te beginnen duidelijk maken dat het versterken van het draagvlak in Nederland voor ontwikkelingssamenwerking van groot belang blijft. Als mijn vragen kritisch zijn, is dat niet omdat er bij de CDA fractie twijfel bestaat over de noodzaak van ontwikkelingssamenwerking, maar veeleer omdat er twijfel bestaat of de vorm waarin dit gebeurt nog wel de juiste is vandaag de dag. Ik denk daarbij vooral aan het volgende feit. In 1990 leefde 90% van de armen in de wereld in 's werelds armste landen; nu leeft ruim 70% van armste mensen in de wereld in zogenaamde "middle income"-landen. Dat is een significante verschuiving in de plaats waar armoede zich voordoet. Alleen een kwart van de armste mensen leeft nog in de armste landen. Dat is een aanzienlijke verschuiving vergeleken met twintig jaar geleden en dat betekent een significante wijziging van de aanpak die noodzakelijk is voor bediening van die twee segmenten. Mijn vraag is in hoeverre dit is doorgedrongen in het beleid van de regering voor de diverse kanalen waarlangs ontwikkelingsgelden worden verdeeld. Ik ga later nog op die diverse kanalen in. Dat geldt voor het beleid van de regering niet alleen betreffende eigen gelden, maar ook betreffende de multilaterale instanties.

Ik wil graag de noodzaak van ontwikkelingssamenwerking benadrukken. "Ontwikkelingssamenwerking als een onderdeel van de internationale publieke gerechtigheid is gericht op het uitbannen van honger en armoede en op het scheppen van omstandigheden waarin mensen als verantwoordelijk persoon tot hun recht kunnen komen. Zij is er tevens op gericht dat landen een volwaardige positie kunnen innemen in de wereldeconomie." Deze tekst zal u, voorzitter, bekend voorkomen. Hij is afkomstig uit artikel 52 van het program van uitgangspunten van het CDA.

Er is echter ook een argument van eigenbelang. Dat wil ik niet onbesproken laten. Als

we niets doen aan de uitdrijving van abjecte armoede in de wereld zullen we meer vluchtelingen krijgen in deze open wereld en dus ook in Nederland. De opvangcapaciteit voor hen is niet onbeperkt, hoewel daar in dit huis best verschillend over gedacht zal worden. Dat er een limiet is, is echter voor iedereen duidelijk, denk ik. Een andere reden van eigenbelang is de volgende: als het in een ontwikkelingsland goed gaat, is dat goed voor ons bedrijfsleven, omdat ons land voor zijn economie grotendeels afhankelijk is van het buitenland.

Welnu, tot zover een korte inleiding over de noodzaak en de redenen waarom het CDA zich zal blijven inzetten voor ontwikkelingssamenwerking, of deze nu plaatsvindt uit naastenliefde, schuldgevoel, herverdelingsinspanning, of eigenbelang. De WRR schrijft over het morele motief en het motief van eigenbelang. Ik zou toch het verhaal van de barmhartige Samaritaan uit de Bijbel willen aanhalen en dit als leidend willen beschouwen in onze visie op ontwikkelingssamenwerking. Het is overigens een heel mooi verhaal met vooral het onverwachte van de mens uit de andere streek die zich over zijn medemens ontfermde.

Ik wil spreken over de effectiviteit van de Nederlandse uitgaven. Laten we nu stil staan bij de jaarlijkse besteding. In 2008 bedroeg deze ruim 5 mld. Dit jaar is er een daling van 11% en volgend jaar een daling van 12%, om binnen de afgesproken 0,7% van het bnp te blijven. In 2012 zullen de uitgaven dus zijn gedaald naar een niveau van zo'n 4 mld. In 2008 was het bedrag als volgt onderverdeeld:

- 39 mln. voor versterking van de internationale rechtsorde;
- 850 mln. voor grotere veiligheid en stabiliteit;
- 440 mln. via de EU;
- 1 mld. voor meer welvaart en minder armoede;
- 1,8 mld. voor een toegenomen menselijke en sociale ontwikkeling;
- 390 mln. voor een beter beschermd en verbeterd milieu;
- 170 mln. naar het welzijn van Nederlanders in het buitenland, vooral het vreemdelingenbeleid;
- 45 mln. voor overige zaken;
- en tot slot zo'n 216 mln. voor apparaatskosten. Dat is zo'n 5%.

Een andere verdeling is te maken langs de vier hoofdkanalen. Het is essentieel om hier ook eens naar te kijken. In 2010 was de verdeling als volgt:

- 1,3 mld. voor het multilaterale kanaal;
- 1,15 mld. voor het particuliere kanaal;
- 1,8 mld. voor het bilaterale kanaal;
- 350 mln. voor het bedrijfsleven;
- 450 mln. voor overige zaken.

Ik heb een aantal specifieke vragen over deze kanalen. Kan de minister aangeven, of hij ervan overtuigd is dat uitgaven via multilaterale kanalen nog steeds de voorkeur van de regering verdienen? De daarop volgende vraag is, of de multilaterale organisaties zijns inziens voldoende hebben ingespeeld op de eerder geschetste, veranderende toestand in de wereld, in het

bijzonder die van de ontwikkelingslanden. Wij constateren dat nogal wat uitgaven via multilaterale kanalen tevens bijdragen aan het in stand houden van organisaties met zware overheads. Ik denk dan aan een aantal VN-organisaties. De vraag doet zich voor, of die uitgaven wel zinvol zijn. Welke methoden hanteert de regering om de multilaterale instanties scherp te houden? Sterker nog: zijn er signalen van deze organisaties over de noodzakelijke koerswijziging in ontwikkelingssamenwerking, die net door onze fractie werd beargumenteerd? Het lijkt erop dat de regering deze kanalen minder kort; is dat zo en zo ja, waarom?

Er zijn toch grote vraagtekens te plaatsen bij de uitgaven via veel multilaterale kanalen. Ik verwijs naar een recente studie van het Department for International Development over UK aid in het Verenigd Koninkrijk, de zogenaamde Multilateral Aid Review (MAR). Hierin worden er van de ruim 43 multilaterale organisaties 9 als slecht en 9 als "zozo" beoordeeld. Heeft Nederland ook een dergelijke analyse gemaakt en worden er nog gelden via deze 18 minder goede kanalen weggezet? Overigens zitten daar, in de Britse beoordeling, ook organisaties als WHO en FAO bij. Om positief te blijven: bij de zeer goede organisaties horen Unicef en The Global Fund to Fight Aids, TB and Malaria (GFATM). Terwijl het GFATM goed aangeschreven staat, heeft de minister toch gekort op de fondsen voor de KNCV Tuberculosis Foundation, zoals collega Eigeman al aangaf. Het gaat hier toch om specifiek Nederlandse kennis die gebruikt wordt en die zelfs door internationale instanties wordt medegefinancierd vanwege de sterk specifieke kennis van Nederland? Graag ontvangen we een uitleg van de staatssecretaris hierover.

Gaat de regering een van de aanbevelingen van de Multilateral Aid Review overnemen in haar eigen beleid? Zal de funding van multilaterale instanties dan worden gebaseerd op MAR-assessments? Gaat de regering samenwerken met andere landen bij het beoordelen van internationale organisaties? Het zijn immers deze organisaties die de verkeerde beelden van ontwikkelingssamenwerking op ons netvlies brengen: "met de witte Mercedes utilityvoertuigen met VN-vlag door de woestijn denderen", om het beeld van Linda Polman in haar boek *De Crisiskaravaan* te gebruiken. De multilaterale uitgaven stijgen fors dit begrotingsjaar en wel omdat we aan onze IDA-Wereldbankverplichtingen moeten voldoen. De vraag doet zich nu voor, waarom we in het buitenland alles doen om aan onze verplichtingen te voldoen en waarom we in Nederland onze ngo's, bovenop de MFS II, nog eens extra korten met 50 mln.? Ik stel deze vraag tegen de achtergrond van hetgeen de staatssecretaris op de lange termijn van plan is.

Multilaterale uitgaven zouden op termijn omlaag moeten, gezien het nogal kritische oordeel van bijvoorbeeld het Department for International Development in de MAR-review in het VK en de EU Rekenkamer.

Ik stel die vraag zo sterk omdat het er alle schijn van heeft, dat we op dit moment alle kritiek over ontwikkelingssamenwerking aanpakken door onze eigen organisaties super kritisch te bezien en te korten en met het MFS nog eens extra te korten, terwijl er op de multilaterale kanalen vanwege verplichtingen niet gekort wordt op de korte termijn. Wat zou het betekenen als de internationale instellingen wat langer op hun geld moeten wachten?

Daarop volgend stel ik een vraag over de uitgaven via de EU. Ik citeer nu het recente groenboek van de Europese Commissie. Het is positief te waarderen dat de Europese Commissie zichzelf de vraag stelt hoe door te gaan met begrotingssteun aan arme landen. Het groenboek gaat er echter a priori van uit dat dit soort steun moet doorgaan en besteedt weinig aandacht aan de grote vragen die toch in de moderne ontwikkelingsliteratuur bestaan over het überhaupt verstrekken van begrotingssteun.

Op pagina 5 in kader 2 van het groenboek wordt de onthullende mededeling gedaan dat de Europese Rekenkamer tot de conclusie kwam dat algemene begrotingssteun aan de gezondheidssector tot dusver geen doeltreffende bijdrage had geleverd aan de verbetering van de gesteunde gezondheidsdiensten. De Rekenkamer is ook voornemens een speciaal verslag over de onderwijssector te publiceren. Dat moet overigens nog verschijnen, zo begrijp ik.

In kader 3 op pagina 6 wordt de evolutie van begrotingssteun geschetst. Is de staatssecretaris met ons van oordeel dat er absolute minimumeisen gesteld moeten worden aan begrotingssteun? Ik denk bijvoorbeeld aan de eis dat er op zijn minst belastingheffing moet zijn waar de middenklassen en de hogere klassen in de samenleving normaal belasting betalen.

In kader 4 op pagina 6 staat dat algemene begrotingssteun positieve effecten had op de harmonisering en aanpassing van de wetgeving en op de versterking van de eigen verantwoordelijkheid. Kan de regering navragen in welk specifiek geval dit het geval was en hoe een en ander gemeten werd? Even verderop staat in hetzelfde kader 4: "De evaluatie had wel twijfels over de impact op de terugdringing van de armoede en de kwaliteit van de fundamentele dienstverlening." Als er al met al een dusdanig duidelijk negatief oordeel wordt geveld over een deel van het werk, terwijl uit de literatuur ook blijkt dat begrotingssteun de minst effectieve vorm van steunverlening is, is het dan niet raadzaam om de EU te laten overwegen dit programma geheel stop te zetten of alleen het hoogstnodige uit te voeren? In dat laatste geval zou 10%-15% van de huidige uitgaven wel kunnen gaan naar bijvoorbeeld het programma om bij te dragen aan de ontwikkeling van buurlanden van de EU, die snel een verdere ontwikkeling moeten doormaken. Een ander probleem is dat het EOF, dat al decennialang bestaat, nu niet onder het EU-budget valt. Is de staatssecretaris bereid om te bepleiten dat dit budget een normaal onderdeel van het EU-budget wordt, dat dit budget verlaagd wordt en dat de EU

zich meer zal toeleggen op coördinatie dan op het uitgeven van geld en dus geen 28ste donor blijft? Onze fractie overweegt om hierover een uitspraak van de Kamer te vragen.

Voorts vragen wij de staatssecretaris hoe hij de uitgaven via het particuliere kanaal beoordeelt. Ik sprak daar al eerder over. Zijn dat niet de uitgaven die sterk bijdragen aan het versterken van het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking omdat veel van de organisaties hun wortels hebben in de Nederlandse samenleving? Hoe voorziet de staatssecretaris de samenwerking met deze organisaties in de toekomst en hoe denkt hij te voorkomen dat deze worden gebombardeerd tot uitvoeringsorganisaties van de overheid, waarmee ze hun eigenheid en zelfstandigheid verliezen? De uitgaven via het MFS dalen de komende jaren veel sneller dan het totale budget. De staatssecretaris lijkt het MFS te willen afbouwen op termijn, en wel snel. Dat kan toch niet de bedoeling zijn? Heeft de staatssecretaris zich hierbij laten leiden door de ontwikkelingen in het Verenigd Koninkrijk, waar UK aid de uitvoeringsorganisatie is geworden van het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid? Wil de staatssecretaris in Nederland ook die weg gaan?

Op pagina 20 van zijn recente Focusbrief over ontwikkelingssamenwerking stelt de staatssecretaris dat de relatief grootste bezuinigingen de laatste categorie betreffen, de categorie van posterioriteiten. Het gaat hierbij om budgetten voor onderwijs, gezondheidszorg, hiv/aids en het maatschappelijk middenveld. Het baart ons zorgen dat het maatschappelijk middenveld daar ook als posterioriteit staat. Wij denken dat deze discussie fundamenteel is. Onze fractie pleit voor een significante betrokkenheid van de Nederlandse overheid bij de plannen van de ngo's, temeer daar zij nu zelf tot een betere onderlinge samenwerking komen -- weliswaar vaak gedwongen door de overheid -- en zich meer richten op activiteiten met een mkb-karakter. Ofwel, we zien hier van dichtbij de veranderingen wel plaatsvinden, maar internationaal nog weinig.

Zou daarbij een gedachte zijn dat de overheid op termijn niet meer dan 50% van het budget van een individuele ngo voor zijn rekening neemt om juist de afstand tot de overheid te laten bestaan en de organisaties echt hun wortels te laten behouden in de samenleving? Dat beschermt ons tegen het risico dat deze organisaties een uitvoeringsorganisatie van de overheid worden, iets wat onder het vorige kabinet wel enigszins dreigde te gebeuren. Onze fractie overweegt ook hierover een uitspraak van de Kamer te vragen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik luister naar de behartigenswaardige woorden van de heer Willems. Hij pleit ervoor om ngo's een zelfstandige positie te geven en zegt dat de overheid alles moet doen om te voorkomen dat een ngo een uitvoeringsorganisatie is van het ministerie van ontwikkelingssamenwerking. Hoe kijkt de heer Willems in dit kader aan tegen het conflict dat door de overheid is aangegaan met ICCO omdat deze

organisatie geld gaf aan de website van Electronic Intifada?

De heer **Willems** (CDA): Als de overheid een organisatie steunt in de uitvoering van haar activiteiten en als die organisatie geld geeft aan een organisatie die welbewust ingaat tegen het beleid van de overheid, waarover in dit geval discussie was, dan heeft de overheid mijns inziens alle recht om die vraag te stellen. Het ging hier namelijk over een specifieke uitspraak over de rol van de staat Israël.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De overheid heeft altijd het recht om de vraag te stellen, maar het is niet de bedoeling dat zij vanuit de gestelde vraag ook het antwoord van een zelfstandige ontwikkelingsorganisatie disciplineert en zegt: u moet wel doen wat in het belang van het overheidsbeleid is. Daarmee creëer je namelijk uitvoeringsorganisaties die precies in de maat van je beleid lopen. Een krachtige democratie organiseert juist haar eigen tegenspraak omdat we daar uiteindelijk allemaal beter van worden.

De heer **Willems** (CDA): Ik ben het volledig met u eens dat die zelfstandigheid moet blijven, maar het volgende blijft cruciaal. Als een organisatie welbewust handelt, het recht claimt om iets te doen en zegt geen verantwoording schuldig te zijn -- dat was ongeveer het niveau van de discussie -- heeft de overheid alle recht om te zeggen: wij zijn het er niet mee eens en willen hierover een discussie, en als u dat niet wilt, kan dat consequenties hebben. Dat vind ik niet meer dan een normale discussie tussen twee instanties waartussen geld heen en weer gaat.

Voorzitter. Denkt de staatssecretaris dat te verwachten is dat uitgaven via het private kanaal zouden kunnen stijgen ten koste van bijvoorbeeld sommige uitgaven via multilaterale en bilaterale kanalen? Ik denk daarbij aan het programma LOGO South van de VNG. Is dat niet bij uitstek een programma waarin op verzoek van het land kennisoverdracht plaatsvindt met nauwe betrokkenheid van de gemeenten in Nederland en dus ook nauwe betrokkenheid van de burger? Onze fractie vindt het stopzetten van dit programma onbegrijpelijk en overweegt, evenals collega Eigeman, om ook hierover een uitspraak van de Kamer te vragen.

Wij hebben begrip voor het gevoel dat er geen gelden hoeven te gaan naar rondreizende gemeentebestuurders en voor het gevoel dat gemeentebestuurders geen buitenlands beleid moeten gaan voeren. Dat laatste is de plicht van de landelijke overheid. Goed gebruikmaken van de kennis in deze sector -- en die kennis is er zeker -- in ontwikkelingslanden is voor mij echter van dezelfde orde als goed gebruikmaken van kennis uit het bedrijfsleven, de wetenschap, het onderwijs of de gezondheidssector die nodig is in de ontwikkeling van bepaalde landen. Overigens hebben we de indruk dat dit proces bij de VNG de laatste jaren beter geborgd en gestuurd wordt.

Voorts is onze fractie benieuwd naar de visie van de staatssecretaris op de relatie tussen ontwikkelingssamenwerking en onderwijs in Nederland. Het onderwijs werd overigens ook als een van de posterioriteiten genoemd. Er zijn bijvoorbeeld mooie programma's ontwikkeld door Maastricht School of Management, de Vrije Universiteit en Wageningen UR. Ziet de staatssecretaris de mogelijkheid dat zulke vormen de komende jaren een groeiend deel van het OS-budget zullen uitmaken, gegeven de grote veranderingen in het OS-speelveld? We zien hier toch bij uitstek een zaak waarin Nederlandse kennis wordt benut in het buitenland? Dat zou de regering toch als prioriteit en niet als posterioriteit benaderen? Ik hoor graag de reactie van de staatssecretaris.

Begin 2009 is besloten tot het vakbondsmedefinancieringsprogramma. Dit loopt tot 2012. Wat zal de uitloop van dit programma na 2012 zijn? Ik vraag dit vooral omdat op een gegeven moment bleek dat de vakbonden niet direct in de arme landen actief waren, maar meer in de zogenaamde middle-income countries. Daar manifesteerden ze nogal hevig tegen een aantal multinationals, die overigens als beste operateurs in die landen opereerden, maar kennelijk niet voldeden aan de eisen die de vakbeweging in Nederland aan die bedrijven zou stellen. De vakbonden vonden het nodig om daaraan hun tijd en moeite te besteden in plaats van zich te richten op de issues die er zijn met de ontwikkeling van die landen. Geldt het landenbesluit van de regering ook voor het vakbondsmedefinancieringsprogramma? Oftewel, moeten de vakbonden zich ook beperken tot de landen waartoe de overheid zich beperkt? Daarnaast wijs ik de staatssecretaris erop dat er ook andere programma's worden stopgezet. Ik wijs specifiek op het programma Microjustice for All. Hierbij is met Nederlandse kennis iets ontwikkeld. De steun is stopgezet, maar misschien kan hier nog eens naar gekeken worden.

De effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking wordt op dit moment gemeten en beoordeeld middels uitgebreide analyses van het IOB, aangevuld met metingen van de voortgang ten aanzien van de millenniumdoelstellingen. Het doorlezen van deze rapporten leidt al snel tot enkele opmerkingen en vragen. Veel projecten worden in detail bestudeerd na afloop van de investering en zelden of nooit komt men tot het oordeel dat de investering niet effectief was en dat terwijl in de gewone economie niet-effectieve investeringen toch regelmatig voorkomen. Onze wereld is niet perfect, maar toch bekruipt ons het gevoel dat alles beter wordt voorgesteld dan het is of was. Zou het te overwegen zijn om de analyses naar effectiviteit te laten doen door een meer onafhankelijke inspectie? Ik begrijp dat hierover recent al flink wat discussie heeft plaatsgevonden in de Tweede Kamer. Ik denk bijvoorbeeld aan de Algemene Rekenkamer. Of moeten we af van het meten van zaken die niet te meten zijn, omdat te veel onafhankelijke andere factoren in het "umfeld" ook wijzigen waardoor de doelmatigheid en doeltreffendheid nooit echt

gemeten kunnen worden? Is het mogelijk over te gaan naar een enkel meetsysteem dat ook de millenniumdoelstellingen meeneemt? Er kan misschien wat grootschaliger naar de dingen gekeken worden, zodat wij alleen maar geld stoppen in die gebieden waar volgens de meetsystemen van de millenniumdoelstellingen vooruitgang geboekt wordt. Dan zijn wij bereid om mee te investeren. Als er sprake is van achteruitgang, kunnen wij er bijna zeker van zijn dat het geld dat wij erin stoppen als het ware door het toilet verdwijnt. In dergelijke situaties gaat het immers meestal niet goed met het geld.

Wij vragen de staatssecretaris of in opvolging van de toch wel vele positieve ontwikkelingen de laatste jaren in de wijze waarop het IOB zijn taken verricht, niet kan worden overgegaan naar het inkorten van het aantal IOB-studies en veel meer naar certificering van de uitvoerende organisatie; of dit nu een Nederlandse ngo of een buitenlandse organisatie is. Ik trek hier een parallel met het werk van accountants -- hetzelfde geldt overigens voor de Belastingdienst en het horizontale toezicht -- die over de jaren heen veel meer zijn gaan kijken of het systeem van een organisatie in orde is en dan op basis van vertrouwen adviseren dat die organisatie met haar werk mag doorgaan: dus meer vertrouwen en wat minder controle. Als er gecontroleerd moet worden, moet het gaan om controle van buiten het ministerie, waarbij ik de eenheid van het IOB als zodanig best wil handhaven.

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Ik denk inderdaad dat het correct is om de vraag te stellen of de inspectie buiten of binnen het ministerie gehouden moet worden. Ik noteer wel dat heer Willems erg kritisch is over rapporten van het IOB en dat hem is opgevallen dat die nooit tot een totale afwijzing van hulpinvesteringen hebben geleid. Ik vraag mij af of dat inderdaad zo is. Ik heb twee of drie jaar een evaluatie van de situatie in Afrika gezien en die was keihard in haar conclusies. Daarmee was noch minister Verhagen noch minister Koenders erg blij. Ik heb door de jaren heen altijd de indruk gehad dat het IOB zeer goed werk verrichtte. De heer Willems stelt nu voor om accountants erbij te betrekken. Daarvan heb ik toch redelijk oppervlakkige evaluaties gezien. Ik vraag mij dan ook af of dit voorstel tot betere evaluaties zal leiden.

De heer **Willems** (CDA): Ik heb niet gezegd dat alle evaluaties positief waren. Ik ben het met de heer Smaling eens dat het Afrikaverhaal kritisch was. Ik heb thuis echter stapels evaluaties liggen die aangeven dat het eigenlijk wel goed gaat. Er zijn wel vragen gesteld, maar grosso modo vind ik het beeld in vergelijking met de analyses die in het bedrijfsleven plaatsvinden veel te optimistisch.

Het is niet mijn bedoeling om accountants aan te stellen. Ik denk dat het IOB dit werk perfect kan doen. Ik heb een parallel getrokken met de Belastingdienst, die veel meer via horizontaal toezicht bedrijven beoordeelt. De systemen worden gecontroleerd. Als het daar goed gaat, wordt erop

vertrouwd dat dit ook geldt voor de details. Ik heb gevraagd of dat systeem ook gehanteerd kan worden door het IOB. Ik stel helemaal niet voor dat accountants dit werk overnemen.

De heer **Smaling** (SP): Als het IOB concludeert dat het een project goed is verlopen, kan het natuurlijk ook gewoon een goed project zijn geweest!

De heer **Willems** (CDA): Dat zou kunnen. Ik heb in een aantal landen gewoond waar ontwikkelingsamenwerking aan de orde was. Ik spreek over Brazilië en de Filipijnen. Ik kan u verzekeren dat de success rates waarover gesproken wordt, niet stroken met de realiteit. Dat is ook helemaal niet erg. Wij moeten ons realiseren dat het allemaal mensenwerk is en dat het gebeurt onder heel moeilijke omstandigheden. Veel van de problemen die zich nu voordoen, zijn gerelateerd aan het feit dat de samenleving zich een te mooi beeld heeft gevormd van wat er allemaal goed ging. Als er dan vragen komen, zie je dat het een beetje wordt tegengesproken. Dat gebeurt er nu in de samenleving en dat vind ik jammer. Ik denk dat heer Smaling en ik de noodzaak van goede ontwikkelingsamenwerking delen.

Voorzitter. Wij hebben geconstateerd dat de regering in discussie met de Tweede Kamer in 2009 besloten heeft tot het opzetten van een onafhankelijk panel dat de rapporten van het IOB nog een keer onderzoekt en beziet of er genoeg gedaan wordt met de IOB-evaluaties. Dit lijkt me wel erg toezicht op toezicht en ik vraag me in alle gemoede af of dit de juiste weg is vandaag. Kan de staatssecretaris de rol van dit panel nog eens toelichten en aangeven of hij hiermee door wil gaan? Zijn de lessons learned tot nu toe positief, negatief of nog onbekend? Het benoemen van een dergelijk panel is overigens een typisch politieke oplossing en weinig bedrijfsmatig. De staatssecretaris kan zich voorstellen dat dit laatste wel de voorkeur van onze fractie heeft.

Wij vragen de staatssecretaris of het IOB meer betrokken gaat worden bij het evalueren van multilaterale projecten van bijvoorbeeld de Wereldbank. Ik heb al verwezen naar de manier waarop dit in het Verenigd Koninkrijk gebeurt. Onze fractie overweegt rond dit thema een uitspraak van de Kamer te vragen.

Wij waarderen het in hoge mate dat nu via het ministerie van EL&I gewerkt wordt aan topsectoren voor de Nederlandse economie en dat deze sectoren bij het maken van hun plannen tevens gevraagd worden te demonstreren hoe Nederlandse kennis van nut kan zijn in ontwikkelingsamenwerking. Wat kunnen bedrijven doen? Wij denken bijvoorbeeld aan bedrijven actief in de water- of landbouwsector. Op beide terreinen is Nederland wereldwijd toonaangevend qua kennisontwikkeling. Wij zijn dan ook erg verheugd dat de staatssecretaris in zijn brief van 18 maart 2011 aan de Tweede Kamer een goede uitwerking geeft van de Basisbrief Ontwikkelingsamenwerking. Wij kunnen ons goed vinden in de vier speerpunten waarbij duidelijk aansluiting gezocht wordt met het innovatiebeleid

van deze regering en waar de sectoren water, food en agro duidelijker hun bijdrage aan OS kunnen vaststellen. Ik denk dat dit heel goed aansluit bij het boek van de helaas overleden econoom C.K. Prahalad *The Fortune at the Bottom of the Pyramid*. Hij wijst op het belang van het creëren van bedrijvigheid in landen met lage inkomens, waardoor er een middenklasse ontstaat. Zo gauw er namelijk een middenklasse ontstaat, zijn er mensen die belasting gaan betalen en zich verantwoordelijk voelen voor het land. Overigens begrijp ik dat alle negen sectoren zich zullen inspannen en bekijken wat hun inbreng c.q. bijdrage aan OS kan zijn. Vanuit mijn werkzaamheden in de sector chemie wordt het steeds duidelijker dat chemie als wetenschapsgebied onmisbaar is voor het oplossen van vraagstukken rond de wereldwatervoorziening, de wereldvoedselvoorziening, de wereldklimaat- en de wereldenergieproblematiek.

Voorzitter. Ik zou ook aan de staatssecretaris willen vragen hoe hij de rol ziet van het FMO binnen het kader van een sterkere focus op het bedrijfsleven. De overheid is half eigenaar. Zijn collega van Financiën is als aandeelhouder medeverantwoordelijk en het departement van de staatssecretaris is verantwoordelijk voor de strategische aspecten ofwel de relatie met het OS-beleid. Het gaat hier immers om het stimuleren van economische activiteiten door een bank die investeert op plaatsen waar normale banken het risico vaak niet meer durven nemen en waar het FMO vanwege het ontwikkelingsbelang zo'n beslissing wel neemt. Is het een optie dat de regering een kapitaalsverhoging overweegt, temeer daar wat gelden van de grote banken binnenkort met grote winst terugkomen? Ik wijs erop dat 0,7% van het geld dat terugkomt al een aardige kapitaalinjectie zou zijn die het FMO tot meer in staat stelt. Een kapitaalinvestering valt toch buiten de uitgavenbegroting?

Voorzitter. Het is tevens goed te constateren dat de uitgaven in het speerpunt veiligheid en orde de aandacht blijven houden en dat verder voortgebouwd kan worden op de succesvolle Nederlands aanpak van ons 3D-beleid. Nederland mag daarop met recht trots zijn. Onze fractie steunt de regering hierin van harte.

Voorzitter. Met deze laatste woorden van waardering voor het algemene beleid van de staatssecretaris plus enkele kritische kanttekeningen op onderdelen daarvan sluit ik af met een persoonlijke opmerking over mijn relatie met ontwikkelingssamenwerking gedurende de laatste twintig jaar. Ik deel met collega Eigeman dat ook ik ben opgegroeid met Wilde Ganzen. Voor mij is daarnaast erbij gekomen dat ik vanuit de bedrijfskant actief ben geweest in landen als Brazilië en de Filipijnen. Ik ben daar persoonlijk betrokken geweest bij OS-activiteiten en heb ook gezien hoe er destijds ongelooflijk veel mis is gegaan met gelden die door mensen in de kerk in Nederland werden ingezameld en via het MFS in grote bedragen werden uitgedeeld aan niet echt ter zake doende activiteiten in die landen, alle IOB-rapporten ten spijt. Het heette toen overigens nog IVC.

Ik heb gezien hoe de minister voor Ontwikkelingssamenwerking destijds samenwerken met bedrijven verafschuwde als onethisch. We mochten er ook nog eens zelf beter van worden. Nee, dan liever het geld weggooien. Welnu, na vele jaren zie ik een kabinet dat samenwerking met het bedrijfsleven omarmt en dat zal een forse uitdaging voor het bedrijfsleven zijn. Ik kijk daar met grote interesse naar uit, maar op de korte termijn nog meer naar de antwoorden van de staatssecretaris.

*N

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Ik heb de eer om vandaag ook namens de Partij voor de Dieren het woord te voeren.

Ontwikkelingssamenwerking ligt sinds jaar en dag onder het vergrootglas. Niets wordt zo vaak en zo grondig geëvalueerd. Elk incident is tegenwoordig voorpaginanieuws en ontwikkelingsorganisaties gaan in de pers tegenwoordig door het leven als "hulpclubs". Het huidige beleid wordt gedoogd door een partij die vindt dat we ons geld niet meer moeten weggeven aan mensen "die nu eenmaal niet mee kunnen komen in de vaart der volkeren". Het tekent de naargeestigheid die bezit heeft genomen van dit ooit zo vrolijke land. Dankzij het CDA is de daling van het ontwikkelingsbudget beperkt gebleven en komt het nu uit op het internationaal aanvaarde niveau van 0,7% van het bnp, met de aantekening dat dit lagere percentage wordt "vervuild", zoals dat heet, door uitgaven die niet onder de Official Development Assistance (ODA) vallen. En dat terwijl in 2004 nog een motie van CDA'er Jos van Gennip c.s. werd aangenomen, met algemene stemmen, waarin gepleit werd tegen deze budgetvervuiling. Maar moties hebben niet zo'n lange levensduur, geloof ik.

Ik ga in mijn inbreng in op het WRR-rapport, op voedselzekerheid, hoger onderwijs en gezondheidszorg als de drie sectoren die langskomen, en op de landenkeuze in de Focusbrief. Onderweg komen we het verschil tussen land en regio zo nu en dan tegen.

Leidraad voor regeringsbeleid is het begin 2010 verschenen rapport van de WRR, *Minder pretentie, meer ambitie*. Mijn fractie vindt het analytische deel erg sterk, maar de aanbevelingen wat minder het logische gevolg van deze analyse. De SP complimenteert de auteurs niettemin van harte met het rapport en de grote invloed die het heeft.

Het debat van vandaag heeft effectiviteit als kernthema. De WRR maakt veel werk van dit criterium. De auteurs zijn erin geslaagd afstand te houden van het vele gepolariseerde proza van de laatste jaren, waarin de conclusie (hulp helpt wel, hulp helpt niet, hulp helpt wel, hulp helpt niet) voorop leek te staan en de onderbouwing erbij werd gezocht. Dat neemt niet weg dat de WRR enkele harde noten kraakt ten aanzien van de hulp en daar is niets mis mee. Vijf conclusies vielen onze fracties op die ook relevant zijn voor dit debat, namelijk dat:

1. de armste landen de klos zijn in een vrije wereldmarkt en de typische "one size fits all"-benadering van Wereldbank en IMF niet blijkt te werken;
2. de gemiste inkomsten door belastingontduiking en -ontwijking door bedrijven hoger zijn dan de totale hulp;
3. hulpinspanningen zich zeer moeilijk laten vertalen in macro-economische indicatoren;
4. de complexiteit van hulp en ontwikkeling zich slecht leent voor causale, laat staan lineaire modellen;
5. ontwikkelingsparadigma's elkaar in hoog tempo hebben opgevolgd, zonder ooit dicht bij de oplossing te zijn gekomen.

Het WRR-rapport werkt sterk met contrasten. Dat scherpt het denken, maar bergt wel het risico in zich van overdrijving. Zo vindt de WRR dat een hulpeuro niet langer moet worden "geconsumeerd" in gezondheidszorg of basisonderwijs, maar "geïnvesteed" in bijvoorbeeld landbouw. Parallel hieraan suggereert de WRR een omslag in het denken, van hulpverlening uit moreel oogpunt naar "welbegrepen" eigenbelang. Het bijvoeglijk naamwoord heeft mij altijd verbaasd. Ik moet dan denken aan het contrast tussen de voorzitter die deze zomer een welverdiende vakantie gaat genieten en ik, die het moet doen met een gewone vakantie. Het onderscheid tussen hulpbesteding aan productieve en "palliatieve" sectoren, zoals de WRR het uitdrukt, wordt zwaar aangezet en ook omarmd door de regering in de recente Basisbrief en Focusbrief.

Landbouw en voedselzekerheid zijn terug op de agenda, als een van vier thematische speerpunten. In 2008 stapte de Wereldbank publiekelijk af van het catastrofale beleid van structurele aanpassing, dat de landbouw in ontwikkelingslanden ver had teruggeworpen. Het World Development Report van toen was een hand die diep in de eigen boezem verdween. De vraag is of het mondiale voedsel- en landbouwbeleid er echt door veranderd is. Ik denk het niet of nog niet, terwijl er alle reden toe is. De voedselcrisis van 2008 ligt nog vers in het geheugen en de prijsstijgingen van toen doen zich ook nu weer voelen. De Arabische lente is hier deels het gevolg van, want het gaat hier om landen die veel voedsel importeren.

De regering wil op dit thema van armoedebestrijding naar welbegrepen eigenbelang, maar dat is niet nodig, want voedselzekerheid kan goed vanuit beide optieken vormgegeven worden, met bijdragen van zowel ngo's, publieke en private sector. In het ene geval is er namelijk de noodzaak te komen tot een wereldwijd safety net dat helpt honger te bestrijden en nood te lenigen. In het andere geval kan productieverhoging en waardevermeerdering gestimuleerd worden dankzij investeringen in diverse diensten, ketens, markten en nicheproducten.

Als ergens consensus over bestaat, tot de PVV aan toe, is het over noodhulp. Daar moeten we dus van profiteren, maar het punt dat ik wil maken is dat noodhulp van incidenteel structureel geworden is. Dit heeft allerlei oorzaken, waaronder

een toename van de frequentie van droogtes, overstromingen en sprinkhanenplagen, maar ook het feit dat er steeds meer monden te voeden zijn. Noodhulp moet daarom geherdefinieerd worden op een manier waar naar onze mening politieke consensus over kan worden gerealiseerd. Daartoe moet ten eerste sneller en beter inzicht ontstaan waar overschotten en tekorten zijn te verwachten, moeten ten tweede overschotten worden aangekocht tegen de prijs die het zou opleveren onder normale condities, door middel van vouchersystemen, en moet ten derde worden overgegaan tot regionaal beheer van buffervoorraden. Verdere condities zijn het tegengaan van speculatie en het ondersteunen van het World Food Program om een en ander op te bouwen zonder de lokale markten en prijsniveaus te veel te verstoren. Bedrijfsleven, ngo's en kennisinstellingen kunnen hierbij alle een nuttige rol vervullen, bijvoorbeeld op het gebied van koude opslag, telecommunicatie, geo-informatie en transport en infrastructuur.

Aan de andere kant is er meer dan genoeg ruimte voor het eigenbelang, hoe vervelend dat woord mij ook in de oren klinkt. De manier waarop het agrocomplex georganiseerd is in Nederland, kan als model dienen voor andere landen. Een integrale benadering van producent, consument, toeleverancier, verwerker en retailer kan de hele sector efficiënter en effectiever maken. Daarbij dient dan ook voldoende aandacht te worden geschonken aan milieu, arbeidsomstandigheden en dierenwelzijn. Ketenbenaderingen en life cycle analyses kunnen helpen de sector uit zowel economisch als ecologisch als sociaal oogpunt duurzaam te krijgen. Daartoe moet vooral worden ingezet op de zwakke plekken in de keten. Vaak is dit de geringe organisatiegraad van de producent, productierisico's en financiering en de slechte aansluiting op de markt, inclusief alle daarbij horende transactiekosten. Dan heb ik het nog niet over het zogenaamde OVO-drieluik dat wij in Nederland in de aanbieding hebben, de verbondenheid tussen onderzoek, onderwijs en voorlichting, met Wageningen vaak als stralend middelpunt. Laten we ook even niet vergeten dat een groot deel van dit drieluik te danken is geweest aan royale Marshallhulp, zodat in die zin van ons uit ook wel de nodige inspanningen gewenst zijn.

Ziet de staatssecretaris ook dat armoedebestrijding en welbegrepen eigenbelang elkaar hier helemaal niet in de weg zitten? Zo ja, zou hier dan een tweesporenbeleid kunnen worden ingezet zoals net geschetst?

Toch zijn thema's als noodhulp en ketenontwikkeling alleen niet genoeg. De meeste Afrikaanse landen zijn afhankelijk geworden van massale importen van tarwe, maïs en/of rijst en hebben een sterk negatieve handelsbalans voor landbouwproducten. Dat vraagt regionale economische unies die, net als de EU destijds, een krachtig gemeenschappelijk landbouwbeleid voeren. Onderlinge tariefmuren moeten worden geslecht en vervangen worden door een stabiliserende bescherming aan de buitengrenzen. Tot nu toe probeert het Westen de Afrikaanse regeringen van

een beschermend prijsbeleid af te houden. In het kader van de Europese Partnerschapsovereenkomsten probeert de EU Afrikaanse landen te dwingen hun inkomensrechten verder te verlagen. Daarbij wordt gezwaaid met liberale principes waaraan het Westen zichzelf nooit heeft gehouden. Er zal iets van een virtuele muur rond deze regio's moeten komen om ze de kans te geven de landbouwsector te versterken en daarmee regionale voedselzekerheid te realiseren. Graag een reactie van de staatssecretaris.

De heer **Willems** (CDA): Is het niet veeleer zo dat die barrière al bestaat omdat de Westerse landen een barrière hebben opgericht en import tegenhouden?

De heer **Smaling** (SP): Landen als de Verenigde Staten, Japan en de Europese Gemeenschap zijn indertijd protectionistisch geworden. Daardoor zijn zij in staat geweest om hun sector vorm en kracht te geven. Daarna waren zij in staat om de buitengrenzen permeabeler te maken omdat zij een positie in de wereld hebben verworven. Afrika is bij uitstek een continent dat die mogelijkheid nooit heeft gehad. Omdat het 54 landen betreft waarvan 15 niet aan de kust liggen, is het nodig om die fase door te maken, opdat daarna Afrika een content continent wordt waar de landbouw op niveau is en de handel gelijkwaardig.

De heer **Willems** (CDA): De heer Smaling pleit ervoor dat de barrières in die landen op termijn verlaagd worden. In eerste instantie moeten de barrières in Europa en de Verenigde Staten verlaagd worden, zodat deze landen kunnen importeren. Dat is de primaire uitdaging.

De heer **Smaling** (SP): Daar ben ik het mee eens, maar op dat vlak gebeurt al veel. Europa laat meer producten binnen. Natuurlijk zijn er allerlei preferentiële handelsafspraken die moeilijk liggen, maar het initiatief Everything But Arms stelt ontwikkelingslanden in staat om naar Europa te exporteren zonder veel daarbovenop te betalen.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik heb de heer Smaling horen zeggen dat veel landen voedsel moeten importeren omdat zij niet in staat zijn zelf voldoende te produceren. Voedsel is de primaire levensbehoefte in Afrikaanse landen. Dan helpt toch zo'n muur van protectie rond die landen niet als ze zelf niet in staat zijn voldoende te produceren? In Europa is dat wel gelukt omdat wij de potentie hadden om na de oorlog voldoende productiecapaciteit te genereren. Als dat in Afrika om welke reden dan ook niet kan, dan hebben wij toch een probleem. Dan helpen Europese muren niet, maar dan helpen Afrikaanse muren ook niet.

De heer **Smaling** (SP): De productiekosten van bijvoorbeeld rijst zijn in Azië veel lager dan in Afrika zelf. Op dit moment is het altijd nog goedkoper om de rijst uit Pakistan of Vietnam te halen dan de productie te verbeteren in Mali. Het is niet omdat ze het niet kunnen, het is puur een verschil in

productiekosten en daardoor een prijsverschil waardoor deze landen hun eigen productie niet ter hand kunnen nemen.

Voorzitter. Op onderwijs dreigen zware kortingen. Ik laat basiseducatie hier buiten beschouwing en concentreer me op het hoger onderwijs en met name de beurzenprogramma's. Die horen traditioneel bij het laaghangend fruit, want ze worden immers per jaar toegekend. Het valt mijn fractie op dat er altijd in termen van beurzen wordt gesproken en nooit in termen van studenten met een gezicht. Alsof het allemaal Facebook-vrienden zijn die nog geen foto hebben geplaatst, met allemaal hetzelfde grijsblauwe silhouet. Veel instellingen die hoger onderwijs aanbieden, houden echter een uitgebreid alumni netwerk bij. Je ziet dan welke carrièresprongen mensen maken vanwege hun studie. Loop een ministerie binnen in Afrika en je wordt zoveel professioneler ontvangen dan twintig, dertig jaar geleden. Ga naar een universiteit en zie daar die docent uitblinken met de analytische en didactische kwaliteiten die hij of zij zich hier heeft eigen gemaakt. Maar we moeten ons er wel van bewust zijn en ervan profiteren.

Een korte anekdote. Een van mijn voormalige promovendi is thans minister van Landbouw in Burkina Faso. Ik wees de ambassade hierop en suggereerde dit gegeven te benutten. Tel uit je winst: een hooggeplaatst iemand met een in Nederland behaalde PhD., een voorbeeld van een geslaagde investering in hoger onderwijs, een opinielider uit Afrika zelf en wie weet had het bedrijfsleven er ook wat aan gehad. Maar raad eens wat er terugkwam: sorry, we doen hier alleen aan basiseducatie en gezondheidszorg. Als we hem benaderen kweekt dat financiële verwachtingen. Deze oerambtelijke reactie deed mij de broek diep afzakken.

Met andere woorden, de slag die de staatssecretaris zou kunnen maken is: kort hier niet zo zwaar op, maar help om curricula relevanter te maken. Doe meer aan beroepsopleidingen en laat bedrijfsleven en ngo's meedraaien met specifieke modules. Het is interessant voor een Oegandese student om te leren hoe de haven van Rotterdam functioneert, hoe bulkproducten worden overgeslagen, hoe waarde aan ruwe, uit hun land geïmporteerde producten wordt toegevoegd en hoe de export naar het Europese achterland is georganiseerd. Het helpt deze student ketens te begrijpen en parallellen te trekken met Afrikaanse havens zoals Mombasa en Dar es Salaam. Het helpt de afhankelijkheid van een "landlocked" land te begrijpen, tenzij je zoals in de EU daar heldere afspraken over hebt. Over deze samenhang heb ik misschien nog een motie achter de hand.

Ook bij het thema gezondheidszorg zoek je bij de gemaakte keuzen naar onderbouwing en effectiviteit. Gezondheidszorg hoort bij de posterioriteiten van deze regering maar seksuele en reproductieve gezondheid is overeind gebleven als thematisch speerpunt. Daar zijn we goed in en het vertegenwoordigt een Millennium Development Goal dat bij lange na nog niet is gerealiseerd. Maar het is door de vorige sprekers ook al gezegd: we zijn ook

erg goed op het gebied van tuberculose. Ik begrijp dat de staatssecretaris keuzen moet maken, maar dit is ook zo'n afweging van waarom het één wel en het ander niet.

Een aantal cijfers geef ik slechts om aan te geven hoe moeilijk het is om een hele sector "sociaal", "palliatief", "niet bijdragend aan groei" te noemen. Een UNFPA studie uit 2009 geeft aan dat elke dollar in family planning \$8 bespaart, doordat de totale kosten voor gezondheidszorg omlaag gaan. Verder kost het 7,1 mld. dollar per jaar om anticonceptie te leveren. Dat lijkt veel, maar voorkomt 287 miljoen ongeplande zwangerschappen, 105 miljoen onveilige abortussen, 2,7 miljoen kinderen die sterven, 215.000 moedersterftes door complicaties rondom de zwangerschap, 685.000 kinderen die moeten leven zonder een moeder. USAID liet zien dat het productiviteitsverlies door sterfte van vrouwen tijdens de zwangerschap en bevalling wereldwijd 15 mld. dollar per jaar kost. Volgens een IMF studie uit 2004 levert één jaar gestegen levensverwachting een stijging in bnp per hoofd van 4% op. Volgens de Commission on Macroeconomics and Health levert investeren in de gezondheid per jaar 360 mld. dollar economisch voordeel op, de helft door gestegen productiviteit, de andere helft door afgenomen kosten voor de gezondheidszorg. Het zijn maar wat voorbeelden, maar ze slaan flinke gaten in de kunstmatige tegenstelling die de WRR creëert.

De Focusbrief geeft aan met welke partnerlanden de regering verder gaat. Het betekent "kiss and say goodbye" tegen onder andere Bolivia, Nicaragua, Tanzania en Burkina Faso, landen waaraan gedurende meerdere decennia hulp is verstrekt. Is het landenlijstje het resultaat van een fabelachtige analyse waar geen speld tussen te krijgen is of heeft de staatssecretaris geblinddoekt vijftien pijltjes naar een Afrika en Azië voorstellend dartboard gesmeten? Waarbij het trouwens knap is om dan zowel Rwanda als Burundi te raken.

Je kunt er mathematisch naar kijken. Is het effectiever om in vijftien landen een bedrag X weg te zetten, of om in dertig landen een bedrag $\frac{1}{2} X$? Ik legde dit voor aan de bèta in onze fractie en die kwam tot de slotsom dat vijftien waarschijnlijk effectiever is. Dat was helaas niet het door mij gewenste antwoord. Maar toch: je bent wel weg! Je praat niet meer mee. Waarom afscheid nemen van een land als Burkina Faso waarin Nederland aantoonbaar succesvol is geweest, geduldig ook, waardoor mede door Nederlandse steun grote gedegradeerde gebieden op en rond het Mossi plateau weer productief zijn geworden? Maar nee, we gaan omdat de staatssecretaris en marge van een Europese Raad met zes EU lidstaten sprak en de anderen liever in Ouagadougou bleven. En wat doe je dan als staatssecretaris? Dan blijf je in Cotonou. Niets ten nadele van Benin, maar als dit de basis is waarop landen wel of niet afvallen, dan had ook een bierviltje volstaan in plaats van de Focusbrief.

De Focusbrief verraadt dat de landenkeuze gestoeld is op enkele criteria. Eén daarvan is

belastinginning, maar het is mijn fractie niet helemaal, of zelfs helemaal niet, duidelijk hoe dit moet worden geduid. Gaat het hier over belasting op arbeid, op consumptie, op kapitaal? Is goede belastinginning een criterium voor of tegen hulp? Hoe spiegelen we de cijfers in de Focusbrief aan de pakweg 50 mld.-500 mld. die ontwikkelingslanden jaarlijks mislopen als gevolg van belastingontduiking en -ontwijking door het bedrijfsleven?

Mijn laatste punt op dit gebied is dat je landen kunt kiezen en wegstrepen wat je wilt, maar dat het in West-Afrika is domweg noodzakelijk is om de regio als geheel te beschouwen. De grote steden aan de kust, van Douala tot en met Dakar, groeien als kool. De Sahel is vrij dichtbevolkt en leeft permanent met het risico van droogtes en veesterfte. De savanne er tussenin, ooit leeg vanwege slaapziekte en rivierblindheid, biedt nog mogelijkheden voor ontwikkeling.

Iedere ontwikkelingsinspanning moet beginnen met zo'n soort differentiatie op macroniveau. Doe je dat niet, dan ben je sowieso minder effectief. Mali, Ghana en Benin kiezen, dat is allemaal prima, maar er zit geen gedachte achter over regionale ontwikkeling. Door Burkina Faso er tussenuit te snijden heb je nu ook geen landen meer die aan elkaar grenzen, waardoor je niets meer leert op het gebied van regionale ontwikkeling en grensoverschrijdende problemen en schaalvoordelen. Dat klinkt niet erg effectief.

Je zou hopen dat het meer regionale denken binnen de Europese Unie uitkomst kan bieden. Ik lees in een recent stuk dat Europees Commissaris Piebalgs behoefte heeft aan meer focus. De Commissie moet volgens Piebalgs de hulp minder dun gaan uitsmeren en zich concentreren op een aantal terreinen waar deze comparatieve voordelen kan realiseren. Genoemd zijn energie, landbouw en voedsel, infrastructuur en Aid for Trade.

De staatssecretaris was hier blij mee, want Nederland schijnt deze onderwerpen mede te hebben aangedragen. Onze fracties zijn hierover toch wel een beetje teleurgesteld, want andermaal betreft het een keuze voor bilaterale thema's en niet voor de communautaire schaal. Ik had zo gehoopt, ook op basis van eerdere contacten en brieven, dat de staatssecretaris en onze fracties op dit punt helemaal op één lijn zaten. Waarom toch die hardnekkige neiging van de EU zich te willen profileren op zaken die geen echte meerwaarde hebben voor de lidstaten? In tweede termijn zou ik hierover een motie willen indienen.

Het meten van effectiviteit vereist een nulmeting en eigenlijk ook een soort placebo, met andere woorden een studie van een situatie waarin de hulpinterventie niet plaatsvindt. De heer Willems sprak hier ook al over. Beide zijn duur en de laatste is ook nog lastig uit te voeren. Het meten van de situatie voor en na de interventie kan ook, maar laat autonome ontwikkeling buiten beschouwing. Ook is er het probleem van de attributie; welke vooruitgang is werkelijk het gevolg van de Nederlandse hulpinspanning? Andersom kan een

interventie ook tot allerlei onverwachte positieve ontwikkelingen leiden, dus het is ingewikkeld.

Kortom, het advies van onze fracties is om de interventies zo in te richten dat je zo veel mogelijk kunt meten, maar om niet te overdrijven. Zorg ervoor dat een beoogd resultaat wordt geflankeerd door de weg erheen helder en realistisch te formuleren en verpak dat zodanig dat niet alleen de sector zelf onder de indruk is. Communicatie is hier cruciaal. De uitdaging moet zijn dat zelfs Henk en Ingrid het nut ervan inzien. Wat dat betreft is de Resultatenmonitor weliswaar een prima stuk werk, maar niet voor het publiek dat de relevantie van ontwikkelingshulp zo in twijfel trekt.

Wordt het beleid van deze staatssecretaris effectiever dan dat van al zijn voorgangers? Het is domweg niet op voorhand hard te maken dat landbouw succesvoller zal zijn dan onderwijs en zorg. Wat dreigt is de zoveelste beleidswijziging die niet is gestoeld op lessen uit het verleden en die voortkomt uit ongeduld en bewijsdrang, waarmee elk nieuw kabinet de herinnering aan het vorige zo veel mogelijk wenst uit te vlakken. Toen iemand met een staat van dienst als Jan Pronk geen minister voor Ontwikkelingssamenwerking meer was, werd "ontpronken" nota bene een modewoord. En ging het daarna beter?

Paul Collier schat in zijn boek *The bottom billion* dat hulp ongeveer 1% heeft bijgedragen aan het nationaal product van ontwikkelingslanden. Dit heeft ontzettend veel mensen uit de armoede gehouden of van de hongerdood gered. Hulp heeft de wereld iets minder miserabel gemaakt, al werd veel vooruitgang afgeremd door bevolkingsgroei. Hulp helpt dus wel degelijk, maar dingen kosten tijd, soms meerdere generaties, kijk naar onze eigen migranten. Het verdient aanbeveling een ingeslagen weg die redelijk voldoet, niet te snel weer te verlaten. Ontwikkeling is ook een zaak van continuïteit en van lange adem, die in dit tijdsgewricht helaas schaarse goederen zijn.

In die zin is het ook jammer dat het WRR-rapport afsluit met de stelling dat ontwikkelingshulp vergelijkbaar is met een schot confetti: goed bedoeld maar zelden in de roos. Dat is heel leuk gevonden, waarschijnlijk aan de bar, 's avonds, na een dag hard werken, maar het doet geen recht aan de eigen analyse van de WRR. Veel erger nog is dat het nu gretig wordt opgepakt door degenen die dat goed uitkomt, waaronder deze regering. Mocht ik dat verkeerd zien, dan hoor ik dat graag van de staatssecretaris.

*N

De heer **De Graaf** (VVD): Die dartpijlletjes zijn volgens mij nog wel wat trefzekerder dan die confetti, mijnheer Smaling.

Mijnheer de voorzitter. De laatste keer dat wij plenair met de regering van gedachten hebben gewisseld over ontwikkelingshulp was op 10 juni 2008. De behoefte bij de leden van de commissie voor Buitenlandse Zaken, Defensie en Ontwikkelingssamenwerking om de dialoog met de regering voort te zetten dateert overigens niet van

gisteren. De commissie heeft al twee jaar geleden haar voornemen geuit om een debat te voeren over de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking. Aanleiding hiertoe vormde de wereldwijde stroom van publicaties hierover en de ook in Nederland zeer gevarieerde reacties van de zijde van de media en de politiek. Dat de datum voor een debat steeds is opgeschoven, had vooral te maken met de aankondiging van het in januari 2010 verschenen rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, getiteld "Minder pretentie, meer ambitie; ontwikkelingshulp die verschil maakt" en de val van het kabinet kort daarna, gevolgd door vervroegde verkiezingen en het aantreden van een nieuw kabinet in oktober vorig jaar.

Het verschijnen van het WRR-rapport en het aantreden van het kabinet-Rutte hebben inmiddels al wel geleid tot de nodige beleidswijzigingen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, waarbij effectiviteit een belangrijke graadmeter blijkt te zijn. Dat er een nauwe relatie bestaat tussen het rapport en het beleid van de regering, zozeer zelfs dat de regering het rapport al in het regeerakkoord heeft omarmd, en pas later op het rapport heeft gereageerd, heeft ons niet te verbazen. De staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking is als voormalig lid van de WRR immers medeverantwoordelijk voor de inhoud van het rapport.

De VVD-fractie acht dit een gelukkige samenloop van omstandigheden. Deze heeft de staatssecretaris in staat gesteld, al op 26 november 2010 de Basisbrief Ontwikkelingssamenwerking het licht te doen zien, met daarin de contouren van het beleid voor ontwikkelingssamenwerking in de komende jaren en de invulling van de bezuinigingen op het ODA-budget in 2011 en de jaren daarna. De Basisbrief maakt duidelijk dat het debat van vandaag niet alleen in het teken staat van de alom gewenste vergroting van de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking, maar ook van de ingrijpende bezuinigingen waarvoor de regering zich gesteld ziet.

De VVD-fractie heeft met instemming kennisgenomen van de voornemens van de regering zoals verwoord in de Basisbrief. Wat betreft de aangekondigde bezuinigingen is de regering naar ons oordeel voldoende omzichtig omgesprongen met het beleidsterrein Ontwikkelingssamenwerking, afgezet tegen de noodzaak voor het kabinet om 18 mld. te bezuinigen. Het aandeel van Ontwikkelingssamenwerking in de rijksbegroting daalt weliswaar van 0,8% naar 0,7% van het bruto nationaal product vanaf 2012, maar het voldoet daarmee nog altijd aan de in Europees verband afgesproken norm. Wij blijven op dit punt onze internationale verplichtingen dus nakomen. Hoe anders is dit voor Defensie. Ik kan niet nalaten om er in dit debat op te wijzen dat wij daar al jaren niet meer voldoen aan de in NAVO-verband overeengekomen norm van 2%. Wij dreigen zelfs dicht in de buurt te komen van de ontwikkelingshulpnorm!

Na de Basisbrief volgde de kabinetsreactie op het WRR-rapport van 21 januari 2011. De

staatssecretaris gaf vervolgens een uitwerking van de Basisbrief in de Focusbrief Ontwikkelingssamenwerking van 18 maart 2011. Mijn fractie kan zich in grote lijnen vinden in de kabinetsreactie en die uitwerking. Wij hebben nog wel een aantal opmerkingen en vragen, die deels zijn ingegeven door de reactie op het WRR-rapport van de Adviesraad Internationale Vraagstukken van mei 2010. De AIV plaatst ons inziens behartigenswaardige kanttekeningen bij een aantal hoofdthema's van het WRR-rapport.

Het eerste onderwerp betreft de Official Development Assistance (ODA). Het kabinet zet zich krachtig in voor een ruimere ODA-definitie en wil tot vernieuwing van de internationale normen komen, aldus het regeerakkoord. De heer Smaling noemde de motie van de heer Van Gennip van een aantal jaren geleden, waarin daarover helderheid werd gevraagd, maar die motie ligt alweer een tijdje achter ons. In de Basisbrief is dit streven nader toegespitst op de richtlijnen voor uitgaven voor vrede en veiligheid en wat betreft evident ontwikkelingsrelevante uitgaven waarvan de besteding via militaire instanties plaatsvindt. Dit is een eeuwig terugkerende discussie. Een eerdere poging strandde in 2007 in een ministeriële High Level Meeting. Heeft het kabinet deze kwestie opnieuw aangekaart bij het OESO/DAC? Hoe schat de staatssecretaris deze keer de Nederlandse kansen in?

Bij de uitwerking van het speerpuntenbeleid in de Focusbrief is bij de vier speerpunten sprake van drie zogenoemde doorsnijdende thema's, die in de politiewereld wel de satépennen worden genoemd, te weten milieu, goed bestuur en gender. Het verbaast ons niet dat goed bestuur bij alle vier speerpunten zo'n beetje de rode draad is. Wel vraagt de VVD-fractie zich af of goed bestuur, oftewel good governance, niet te zeer naar westerse maatstaven wordt gedefinieerd. Stabiliteit, participatie en rechtstaat zijn begrippen die in de democratieën van deze wereld een vrij absolute betekenis hebben verkregen, maar zij zijn in ontwikkelingslanden nog steeds geen vanzelfsprekendheden. Een strikt westerse toepassing van het begrip "good governance" zou bij de landenkeuze tot een heel ander resultaat hebben kunnen leiden, zelfs als men, net zoals de regering, het begrip relativeert, maar ook de mogelijkheid om goed bestuur te bevorderen in aanmerking neemt. De WRR pleit in dit verband voor het hanteren van het begrip "good enough governance" dat de werkelijkheid ons inziens dichter benadert en meer begrijpelijk is voor de buitenwacht. Dan is ook uit te leggen waarom fragiele staten met profiel 2 niet van ontwikkelingssamenwerking moeten worden uitgesloten.

Want wat er ook zij van deze semantische discussie, corruptie is in de meeste landen ter wereld helaas endemisch. Dan heb ik het niet alleen over ontwikkelingslanden, maar écht over de meeste landen van deze wereld. Gaarne vernemen wij de mening van de staatssecretaris hierover, met name in relatie tot het speerpunt veiligheid en

rechtsorde, waarbij de verbetering van bestuur zelfs een aparte doelstelling vormt.

Dan de algemene en sectorale begrotingssteun. De herziening van het beleid met betrekking tot begrotingssteun niet alleen in Nederland, maar hopelijk ook in Europa, getuigt van realiteitszin. Het kabinet geeft zelf aan dat toepasbaarheid van algemene begrotingssteun beperkt is omdat er sprake moet zijn van voldoende vertrouwen vanuit een gedeelde visie op politiek niveau. Algemene begrotingssteun wordt daarom niet ingezet als de omstandigheden op het gebied van corruptie, mensenrechten en goed bestuur het niet toelaten. Dit heeft tot gevolg dat het gebruik van het instrument drastisch zal worden verminderd, aldus de Focusbrief. Wijst dit niet toch weer op een strikte benadering van de beoordeling van het al dan niet inzetten van begrotingssteun? Wij mogen toch aannemen dat hierbij niet alleen corruptie, mensenrechten en goed bestuur, maar juist ook het voorkomen van blijvende donorafhankelijkheid en bewuste veronachtzaming van taken door de overheid van een partnerland als argumenten gelden? Graag een reactie van de staatssecretaris.

Global Public Goods and Global Public Bads. Zowel de WRR als de AIV vraagt aandacht voor het managen van mondiale publieke goederen en het tegengaan van wat enigszins ongelukkig wordt aangeduid als "Public Bads". Het gaat hier met name om de coherentie van beleid, of anders gezegd, neem niet met de ene hand terug wat je met de andere geeft. Beide instanties wijzen er ons inziens terecht op dat een gebrek aan coherentie met andere beleidsterreinen, zoals migratie, handelsliberalisering, voedsel, klimaat en grondstoffen, maakt dat ontwikkelingssamenwerking sterk aan effectiviteit inboet. Wat vindt de staatssecretaris van hun aanbeveling over de aanvulling van de rol van de minister -- zo staat het er nog -- voor Ontwikkelingssamenwerking met coherentie, voor het opstellen en operationaliseren van de mondialiseringsagenda? En hoe beoordeelt hij de aanbeveling van de AIV in dit verband, om jaarlijks een schatting te maken van de negatieve effecten van Nederlands handelen op ontwikkelingssamenwerking?

Publiek-private samenwerking. De VVD-fractie stemt gaarne in met het streven van het kabinet naar een strategische uitbreiding en naar vooral schaalvergroting van de publiek-private samenwerking in het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid in de komende jaren. Dat komt niet alleen onze private sector ten goede, maar ook de ontwikkelingssamenwerking zelf vanwege de inzet van extra professionaliteit. Dat daarbij zowel de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven als de beoogde economische vooruitgang van de partnerlanden wordt meegewogen, spreekt voor zich, mits er nadrukkelijk sprake is van een wederzijds ervaren balans in de te behalen voordelen. Juist een dergelijke balans is immers kenmerk van maatschappelijk verantwoord ondernemen in ontwikkelingslanden.

Dan de gemeenten en ontwikkelingsamenwerking. Het zal niet verbazen dat ik ter afronding van mijn bijdrage aan dit debat nog aandacht wil vragen voor de rol van gemeenten op het gebied van ontwikkelingsamenwerking. De aanleiding hiertoe vormt het begrotingsoverleg over ontwikkelingsamenwerking in de Tweede Kamer in december jongstleden. Dat overleg heeft naar onze mening blijk gegeven van een onderschatting van de bijdrage die naast goed nationaal bestuur ook goed lokaal bestuur kan leveren aan de economische ontwikkeling in ontwikkelingslanden en de meerwaarde die de inzet van Nederlandse gemeentelijke expertise daarbij oplevert.

De tijd dat gemeentebesturen niet verder keken dan de eigen gemeentegrenzen ligt immers ver achter ons. Sinds het begin van de Europese samenwerking zijn gemeenten en provincies aangemoedigd om partnerschappen aan te gaan met gemeenten en provincies in andere landen van de Gemeenschap ter bevordering van wederzijds begrip en de verdere eenwording. Na de val van de Muur in 1989 kwamen hier relaties met lagere overheden in de voormalige Oostbloklanden bij.

De heer **Smaling** (SP): Het is interessant om te horen wat de heer De Graaf zegt over wat gemeenten kunnen doen aan ontwikkelingsamenwerking. Het staat immers diametraal tegenover de opvatting van zijn jonge, talentvolle evenknie in de Tweede Kamer. Valt hem dat ook op of is het typisch VVD dat allerlei meningen tegelijkertijd kunnen bestaan?

De heer **De Graaf** (VVD): Het is het kenmerk van een goede politieke partij, volgens mij, dat je met elkaar van mening kunt verschillen. Dat heet tegenwoordig "agree to disagree". Het zal de heer Smaling ook bekend zijn dat mijn partijgenoot aan de overzijde mede-indiener is van een motie die ertoe strekt dat gemeenten zich niet meer met ontwikkelingsamenwerking zouden mogen bezighouden. Die motie is niet aanvaard door de Tweede Kamer. De algehele opvatting aan de overzijde is dat het nog steeds mogelijk zou moeten zijn. Alleen is daarna een amendement gekomen, waarover ik het straks nog wil hebben. Ik heb dus een andere mening dan mijn collega aan de overzijde. Ik ben van mening dat lokale ontwikkelingsamenwerking, geïnspireerd en geïnitieerd vanuit gemeenten en waterschappen, wel degelijk een bijdrage kan leveren aan de economische ontwikkeling van ontwikkelingslanden.

De heer **Smaling** (SP): Het geeft binnen de partij geen problemen dat de opvattingen zo uit elkaar liggen? Is het misschien een klusje voor de Telderstichting?

De heer **De Graaf** (VVD): De Telderstichting heeft al een keer behartigenswaardige woorden hierover geschreven in een rapport, ik dacht een jaar of twee geleden. Nog belangrijker vind ik het rapport van de gezamenlijke universiteiten over de effectiviteit van de gemeentelijke ontwikkelingsamenwerking. Die komen ronduit tot

een positief resultaat. Dat heb ik natuurlijk ook met mijn partijgenoot aan de overzijde besproken. Alleen is collega Dijkhoff van mening, met meerdere leden van mijn partij, dat gemeenten zich bij hun eigen zaken moeten houden en niet over de gemeentegrenzen heen moeten kijken. Ik heb daar als burgemeester al dertig jaar een andere mening over.

De heer **Willems** (CDA): Nog even over de gemeenten. Ziet college De Graaf ook een rol voor gemeenten om proactief projecten in het buitenland op te zoeken of ziet hij liever een veel meer terughoudende rol van de gemeenten, waarbij de VNG op vraagbasis met lokale Nederlandse gemeenten dingen organiseert?

De heer **De Graaf** (VVD): Zover was ik nog niet.

De heer **Willems** (CDA): Kijk eens aan. Dan komt het dus nog. Dank.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik vervolg mijn betoog. Europa kent bovendien al jaren een Comité van de Regio's dat een serieuze rol speelt bij de vormgeving en uitvoering van het Europese regionale beleid. Wat volgde waren contacten met lagere overheden buiten Europa. Ik heb het dan over later in de tijd, waarbij de globalisering en de razendsnelle ontwikkeling van moderne communicatiemiddelen een belangrijke rol hebben gespeeld. Het gaat om contacten die meestal voortvloeien uit ondersteuning van particuliere initiatieven op het gebied van ontwikkelingsamenwerking. De rol van de gemeentebesturen is daarmee meer een faciliterende dan een initiërende. Er zijn daardoor natuurlijk wel contacten ontstaan. Ter stroomlijnen van de toenemende internationale contacten tussen lagere overheden heeft de VNG een coördinerende rol op zich genomen. Het begeleidt al jaren programma's gericht op de versterking van lokaal bestuur in de ontwikkelingslanden. Vanaf 2006 draagt dat programma de naam LOGO South, dat door VNG International met ruim vijftig Nederlandse gemeenten en waterschappen met succes wordt uitgevoerd. Althans, tot voor kort. Een evaluatie in 2010 door de universiteiten van Amsterdam en Utrecht heeft de effectiviteit en efficiëntie en de ontwikkelingsrelevantie van dit programma bevestigd.

Ter antwoord van de heer Willems het volgende. Nee, ik ben van mening dat gemeenten niet actief moeten gaan zoeken in het buitenland. Dat is niet de primaire taak van gemeenten. Ik geef een voorbeeld uit mijn eigen gemeente, Apeldoorn. Na de tsunami in 2004 is er een inzameling gehouden, zoals in zo veel gemeenten. Die heeft een behoorlijk groot bedrag opgebracht. Dat bedrag is natuurlijk keurig overgedragen aan de hulpverleningsinstanties, die daarmee goede dingen hebben gedaan in Banda Atjeh. Toen kwam uit de Indische gemeenschap in mijn gemeente, na Den Haag de tweede van Nederland, het verzoek of wij niet meer konden doen dan alleen geld inzamelen en overmaken naar hulpverleningsinstanties. Die

vroeg of wij wellicht ter plekke zouden kunnen helpen. Een van mijn wethouders is toen drie maanden na de tsunami die kant opgegaan. Die is teruggekomen met verbijsterende verhalen en beelden. Dat heeft ertoe geleid dat wij hebben gezegd: oké, wij gaan nog meer doen dan geld inzamelen. Wij zijn toen in Banda Atjeh begonnen met het opzetten van een nieuwe afvalophaaldienst. Na de tsunami was het vuil immers de grootste bedreiging van de volksgezondheid. Dat is ons gelukt, samen met de Roteb uit Rotterdam. Banda Atjeh heeft inmiddels drie keer de prijs van schoonste gemeente van Indonesië verdiend. Je kunt er van de straat eten. Dat geldt niet voor alle gemeenten in Indonesië, zo weten mensen die het land kennen. Wij zijn er erg trots op.

Toen wij daarmee klaar waren en afscheid wilden nemen van onze Indonesische vrienden kwam de vraag of wij ze nog twee jaar zouden willen helpen met het weer opzetten van het lokaal bestuur. Dat was er helemaal niet meer. Mensen waren overleden. Gebouwen en stukken waren weg. Er was helemaal niets meer. Wij hebben toen daar een ambtenaar voor twee jaar gedetacheerd, op kosten van de gemeente, samen met LOGO South van de VNG en inmiddels ook Cordaid. Wij hebben ambtenaren naar Nederland gehaald en opgeleid en vervolgens begeleid in Indonesië. Inmiddels wordt daar naar grote tevredenheid van allen gewerkt, met een goede relatie tussen de burgemeester en zijn "office" en de gemeenteraad, die vroeger meestal diametraal tegenover elkaar stonden en niet tot besluitvorming konden komen. Ik denk dat dit soort dingen belangrijk zijn. Inmiddels hebben wij dat programma beëindigd. Wij vinden dat wij klaar zijn. Dan trekken wij ons weer netjes terug, want je moet daar niet blijven als je geen specifieke rol meer kunt vervullen. In mei mag ik het afsluiten namens Apeldoorn en zie ik met tevredenheid terug op het programma.

Een door de Tweede Kamer op 16 december jongstleden aanvaard amendement heeft aan de medefinanciering van dit programma abrupt een einde gemaakt. Dit gebeurde terwijl de staatssecretaris het amendement ontraadde met het oog op de lopende verplichtingen en de gedane toezeggingen. Aangezien een betrouwbare overheid niet zo hoort te handelen, betreuren wij deze gang van zaken. Wij verzoeken de regering dan ook om bij de uitvoering van het OS-beleid het lokale bestuursniveau te betrekken, en te bezien hoe Nederlandse gemeenten daarbij blijvend hun expertise op programmatische wijze kunnen inbrengen.

Wij wachten met belangstelling het antwoord van de staatssecretaris af.

De heer **Smaling** (SP): Ik laat de heer De Graaf niet al te snel weglopen. Wat de satépennen betreft, heb ik nog een vraag. Begrijp ik het goed dat de heer De Graaf genoegen neemt met "good enough governance" in het licht van het feit dat corruptie wereldwijd bestaat? Corruptie wordt soms overigens "cliëntelisme" genoemd, en dan klinkt het veel minder erg. De afgelopen jaren hoor ik de VVD

toch vaak pleiten voor minder hulp. Daarbij wordt corruptie vaak als eerste genoemd als een reden om de hoogte van de hulp te verlagen omdat er zoveel boeven, schurken enzovoorts, zijn. Ik hoor de heer De Graaf nu eigenlijk het tegenovergestelde zeggen. Of zie ik dat helemaal verkeerd?

De heer **De Graaf** (VVD): In de meeste landen van deze wereld, en niet alleen in de ontwikkelingslanden maar ook in ons eigen Europa, is corruptie helaas endemisch. Als je dat als een absoluut criterium zou hanteren, kan dat wel eens betekenen dat je moet ophouden met ontwikkelingshulp. Dan ben je op een verkeerde manier bezig. We kennen het bekende voorbeeld van de fragiele staten. Juist fragiele staten zou je in zo'n situatie niet in de steek moeten laten, omdat de risico's die daarmee niet alleen Nederland maar ook andere landen lopen, veel groter zouden worden dan ze zijn als je wel blijft proberen om ook die staten op een hoger plan te brengen. Nogmaals: het gaat mij om de absoluteheid van de criteria die gehanteerd worden. Er is wel eens de neiging om die afweging te maken: corrupt, dus niet meer. Met alle respect zouden wij ons dan ook in Europa eens achter de oren moeten krabben.

De heer **Smaling** (SP): Dan is het dus een kwestie van zaken niet meer "hulp" noemen, maar dan gaat het dus om een heel andere architectuur waarbij je branden blust of anderen helpt.

De heer **De Graaf** (VVD): Ja, in dat soort landen wel. Dan moet je inderdaad bekijken welke inzet je pleegt. Dan moet je natuurlijk een heel moeilijke afweging van instrumenten maken. De heer Smaling heeft echter zelf aangegeven dat de eenheidsworstbenadering, die ook door mondiale organisaties wordt gehanteerd, niet bleek te werken. In bepaalde gevallen moet maatwerk worden geleverd. Dat gebeurt ook wel ten aanzien van de drie groepen die men onderscheidt in het beleid. Bij landen uit categorie 1, waarbij het echt om de pure armoede gaat, is een andere benadering vereist dan bij landen uit categorie 2, waarbij we nog steeds te maken hebben met fragiliteit van het bestuur.

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ten aanzien van Tanzania heb ik begin 2010 tijdens een donormeeting mogen roepen dat we 0,5 mln. zouden goedkeuren voor drie jaar. Dit bedrag hadden we expres naar 2010 gehaald, in verband met "je weet maar nooit wat er volgend jaar beschikbaar is". Het was van belang voor deze organisatie om dit zo vroeg mogelijk te weten, omdat Misereor haar bijdrage van de onze zou laten afhangen. Zij draagt namelijk een percentage bij van het totaal. Deze toezegging moesten we eind van het jaar al verminderen naar €350.000 voor twee jaar. Dit deden wij bij hoge uitzondering, omdat de afbouw ineens binnen één jaar moest gebeuren.

Hoe zat het ook weer met ons afbouwbeleid en goed donerschap? Ik moet zeggen dat ik peentjes heb gezweet. Niks voelt lulliger dan een gedane belofte, nota bene met andere donoren als getuigen, weer te moeten intrekken. Tot overmaat van ramp ziet het er naar uit dat dit contract moet worden opgebroken en moet worden teruggebracht naar één jaar. Ik heb echter geleerd te wachten met communicatie hierover, omdat de informatie over de financiële situatie soms per dag wisselt.

Bovenstaand voorbeeld ging over de gezondheidskoepel CSSC, de Christian Social Services Commission. Cordaid heeft het contract inderdaad uiteindelijk opgebroken en verkort naar één jaar in plaats van de oorspronkelijke drie jaar. CSSC zal flink minder activiteiten kunnen doen vanaf 2012. Hiermee komt vooral de capacity building van hun leden, de health institutions, in het geding. Deze is juist zo belangrijk nu faith based health facilities toegang proberen te krijgen tot overheidsfondsen. Om toegang te krijgen tot die overheidsfondsen, met name service level agreements met het district, worden er eisen gesteld aan de bedrijfsvoering van de gezondheidsinstellingen, en juist daarbij speelt CSSC een grote rol.

De duurzaamheid van de "faith based" gezondheidszorgsector staat hiermee op losse schroeven. Aan het woord is een medewerker van de ngo Cordaid. Zij vertelt mij dat met schaamte, omdat het de betrouwbaarheid van haar als persoon en van de ontwikkelingsorganisatie Cordaid dreigt aan te tasten. Deze betrouwbaarheid is zo essentieel om mensen zelf in hun kracht te zetten, om zelfredzaamheid en eigen ontwikkeling mogelijk te maken. Deze zelfredzaamheid is zo van belang om een eigen toekomst mogelijk te maken, om een krachtig gevoel van eigenwaarde te krijgen. Eigenwaarde, trots en zelfbewustzijn zijn zo van belang om een sterke, eigen economie op te bouwen. Zij zijn zo van belang om de ondernemersgeest te wekken en te stimuleren en om vanuit die zelfbewuste ondernemende positie handelsrelaties aan te gaan die gelijkwaardig zijn, die onafhankelijkheid kunnen borgen en die wederzijds eerlijke handel, prijsbeleid en rechtvaardigheid realiseren. Die laatstgenoemde zaken zijn essentieel om armoede te bestrijden en om mensen een eigen perspectief te laten nastreven dat overeenkomt met hun dromen, hun interesses, hun talenten en de bronnen in de brede betekenis van hun eigen land.

Met dit voorbeeld van Cordaid en de zojuist geformuleerde uitgangspunten van mondiale idealen van GroenLinks, kijken wij naar het kabinetsbeleid en naar de forse bezuinigingen. Vanuit dit perspectief kijken wij naar de Focusbrief en naar de kabinetsreactie op het rapport van de WRR met de naam Minder pretentie, meer ambitie.

De nieuwe koers van dit kabinet met betrekking tot internationale samenwerking en ontwikkelingssamenwerking is niet alleen inhoudelijk een radicaal andere, waarbij niet langer vanuit de positie en belangen van de Derde Wereld ontwikkelingssamenwerking wordt ontplooid, maar

vanuit Nederlands eigenbelang. Ook qua bezuinigingen is deze koers heel fors: 900 mln. in 2011 en 2012. De pure omvang van deze bezuiniging is heel erg groot en wordt in korte tijd geforceerd opgelegd. Op deze wijze doe je heel erg aan kapitaalvernietiging. Op deze wijze werp je juist blokkades op voor tal van gemeenschappen van mensen die baat hebben bij de langjarige programma's en projecten om een andere toekomst, een betere toekomst mogelijk te maken. Bovendien vergt goed bestuur dat de projecten en de medefinanciering vanuit de ngo's zorgvuldig worden overgedragen aan lokale partners in de Derde Wereldlanden. Dit lijkt niet op het stimuleren van zelfredzaamheid. Dit is een kind bij de eerste zwemles in het diepe gooien en roepen: zwemmen!

In onze bijdrage bij de algemene politieke beschouwingen van afgelopen december stelden wij het kabinet regelmatig de vraag: wie betaalt de rekening van de aanpak van de economische en financiële crisis? Wij concludeerden toen, en nu nog steeds, dat het vooral de minst draagkrachtige en meest kwetsbare mensen en kwetsbare waarden als milieu en landschap zijn, die de rekening betalen voor die crisis waar zij niet de grootste veroorzakers van zijn. Dit geldt des te meer voor al die gemeenschappen van mensen in Derde Wereldlanden die nu geconfronteerd worden met het stopzetten van projecten en programma's van ontwikkelingssamenwerking, al dan niet via de medefinanciering door lokale partners en de samenwerking met hen. Kan de staatssecretaris hun uitleggen dat zij de broekriem van een zelfstandige toekomst moeten aanhalen, omdat wij hier met een begrotingsprobleem zitten? Heeft de staatssecretaris het hen al uitgelegd?

De heer **De Graaf** (VVD): Sorry, dat ik de heer Thissen onderbreek. Ik vond de beeldspraak van het kind dat je de eerste zwemles aanbiedt en dan gelijk in het diepe gooit met de mededeling om te zwemmen, wel aardig. Dat kind van de ontwikkelingssamenwerking is al minstens 35 jaar oud. Zo klein is het dus niet meer. Het gebeurt niet zomaar ineens.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Nee, het is niet zomaar ineens. Bij tal van projecten worden echter na eerste contacten betrouwbare relaties opgebouwd. En dan moet je nu na één jaar zeggen: ik neem er afscheid van en nu moet u zelfstandig zijn. Zelfstandigheid moet je echter leren. Dat weet de heer De Graaf vast ook uit zijn eigen jeugd. En daarmee kun je dan 30 jaar burgemeester zijn.

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. De heer Thissen refereerde eraan dat het slecht gaat met de economie en dat dit slecht is voor de mensen daar. Maar in tijden dat het goed ging met de wereld, was GroenLinks ook al van mening dat het de mensen daar niet ten goede kwam. Nu het in de wereld slechter gaat, gaat het ook met hen slechter. Ik begrijp de logica in het denken van GroenLinks over internationale verhoudingen niet helemaal. Is het voor een politicus niet meer dan normaal om er duidelijk over te zijn als hij minder

geld heeft uit te geven en het dus minder moet? Daar is niets mis mee; dat gebeurt in het bedrijfsleven, in elke organisatie is men daar direct open en eerlijk over. Deze regering heeft in ieder geval stappen durven zetten die anderen in de politiek niet hebben durven zetten.

De heer **Thissen** (GroenLinks): In het algemeen klopt het dat je niet al je ambities en dromen kunt blijven waarmaken als je minder geld hebt; je moet dan inderdaad de tering naar de nering zetten. Alleen is GroenLinks al sinds jaar en dag een internationaal georiënteerde partij, evenals zijn voorgangers en in ieder geval de PSP, de voorganger waarvan ikzelf lid was. Wij hebben altijd zeer gefundeerd een lans gebroken voor het ontzien van het budget voor ontwikkelings samenwerking, bij welke bezuinigingsronde ook. Wij hebben ons altijd sterk gemaakt voor het ontzien van ontwikkelingssamenwerking, of dit nu bij Bestek '81 van Van Agt was of in het no-nonsensetijdperk van Lubbers, omdat je mensen die toch al bijna niets hebben, landen die zich al met moeite staande kunnen houden en bovendien worden geconfronteerd met handelsbarrières, het prijsbeleid van de Europese Unie en de Verenigde Staten, niet moet confronteren met minder dan niks. Wij vinden ook nu dat de rekening van de financieel-economische crisis, die in Wall Street en de banken in het noorden van de wereld is ontstaan en ook daardoor is veroorzaakt, evenals door de grote multinationale bedrijven, niet moet worden neergelegd bij de allerarmsten van deze wereld.

De heer **Willems** (CDA): Ik heb u nog niet horen spreken over de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Daar kom ik dadelijk op.

De heer **Willems** (CDA): Ik ben daar heel benieuwd naar. Terugkijkend naar het verleden, denk ik overigens niet dat GroenLinks zo enthousiast was over globalisering; het heeft daar altijd kritische kanttekeningen bij geplaatst. Toen ging het beter voor die mensen dankzij ontwikkelingssamenwerking, maar desalniettemin was er kritiek op de globalisering. Nu gaat het wat minder vanwege diezelfde globalisering en moeten we allemaal wat inleveren, maar nu is er ineens kritiek. Ik begrijp dat niet.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Deze kritiek is er niet ineens. Wij hebben de economische wurggreep van grote internationale bedrijven in tal van landen altijd bekritiseerd. Zo veroordeelden wij de milieurampen veroorzaakt door grote oliemaatschappijen, bijvoorbeeld in de Nigeriadelta, en hebben wij gezegd dat het bedrijfsleven de verplichting heeft om te investeren in het fatsoenlijk oplappen van de schade die zij daar zelf hebben veroorzaakt. In internationale debatten hebben wij steeds als een van de principes gehanteerd dat er een blijvende verantwoordelijkheid bestaat, dat landen niet

steeds verder achterop mogen worden geholpen. Wij kijken de toekomst niet met angst tegemoet. Wij staan onverschrokken voor de toekomst, maar wel een die veel rechtvaardiger kan zijn dan hij nu is.

De heer **Willems** (CDA): Ik voel mij aangesproken op mijn oude werkgever, die er nu kennelijk bij gehaald moet worden vanwege Nigeria. Ik denk niet dat de heer Thissen bij het algemeen overleg in de Tweede Kamer is geweest met mensen van Shell, waaruit overduidelijk bleek dat Shell niet de oorzaak was en waarin de destijds aanwezige Kamerleden volledig niet ter zake kundige vragen bleken te stellen. Zelfs de media moesten constateren dat onze Tweede Kamerleden niet erg goed op de hoogte waren van wat er werkelijk speelde in Nigeria. De feiten liggen namelijk anders, wat ook uit rapporten van de Verenigde Naties bleek. Het verbaast mij dat dit erbij wordt gehaald.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Waarvan akte. Het wettelijk kader ontbreekt namelijk, ontwikkelingssamenwerking is een makkelijke prooi voor bezuinigingsdrift; 900 mln. is snel ingeboekt. Er zijn derhalve geen wetwijzigingen nodig die aan termijnen gebonden zijn, die advies nodig hebben van de Raad van State en stapsgewijze beraadslagingen kennen in de Staten-Generaal. Er past dus ook maar één oordeel van deze Kamer: deze bezuinigingen maken veel opgebouwd vertrouwen kapot; maken veel projecten, die soms nog kasplantjes zijn, kapot; deze bezuinigingen zetten de continuïteit van de programma's van vele ngo's onder grote druk; deze forse korting is onzorgvuldig en bestuurlijk onbehoorlijk. Mijn fractie houdt een motie achter de hand. Het generieke bedrag van bezuinigingen is 900 mln. Zoomen we in op het MFS II, het tweede medefinancieringsprogramma, dan leidt een en ander voor de ngo's tot een forse bezuiniging van maar liefst 34%.

In het regeerakkoord wordt het maatschappelijk middenveld genoemd en geroemd als een van de krachten van het Nederlandse OS-beleid. Bovendien is de rol van het maatschappelijk middenveld heel belangrijk in de voorlichting en bewustwording in ons land met betrekking tot vraagstukken van ontwikkelings samenwerking, vooral het werk daarvan om ons hier te laten zien dat er sprake is van een zeer grote interdependentie tussen ons soort economisch systeem, onze manier van leven en de mogelijkheden van ontwikkelingslanden om zich al dan niet te emanciperen. Ik noem een paar zeer succesvolle initiatieven of activiteiten: de Max Havelaarproducten, de Groene Sinterklaas et cetera.

Desondanks kiest de regering ervoor om de bijdrage aan de MFS-organisaties met een derde te verminderen van jaarlijks 567 mln. in voorgaande jaren naar 385 mln. in 2011 en 375 mln. in de jaren daarna. In de Focusbrief wordt het maatschappelijk middenveld zelfs onder "posterioriteiten" geschaard. De forse korting

betekent dat lopende programma's stopgezet moeten worden en honderden partnerorganisaties in ontwikkelingslanden financiële steun verliezen. Het is belangrijk dat de regering het ondersteunen van het maatschappelijk middenveld, in ontwikkelingslanden en op mondiaal niveau, als prioriteit blijft houden. De Eerste Kamer dient zich hiervoor sterk te maken. Is de inzet nog steeds dat er bij groei van het bnp extra gelden ten behoeve van OS beschikbaar worden gesteld, zoals in de Tweede Kamer is toegezegd? Ook wil de GroenLinks-fractie dat de extra korting van 50 mln. op MFS vanaf 2012 wordt heroverwogen.

Ik ga verder over het LOGO Southprogramma. De GroenLinks-fractie is hevig verontwaardigd dat de Tweede Kamer, ondanks het feit dat de staatssecretaris het amendement ontraadde, met een uiterst krappe meerderheid de begrotingswijziging heeft aangenomen, waardoor in één klap het bedrag voor LOGO South is weggeslagen. Als ik het zojuist had over onbehoorlijk bestuur, dan is dit zulks in de overtreffende trap. Dit kan de Eerste Kamer niet zomaar laten passeren. Het LOGO Southprogramma voorziet in het beschikbaar stellen van expertise en ondersteuning van gemeenten in hun internationale samenwerking. De inhoud van de programma's is gericht op het opzetten en/of verbeteren van bevolkingsregistraties, het verzamelen en verwerken van huisafval, het bieden van schoon drinkwater en goede huisvesting, alsmede op het stimuleren van lokale economische ontwikkeling. Via LOGO South werken 50 gemeenten en waterschappen samen ter versterking van het lokale bestuur in 17 ontwikkelingslanden. Het LOGO Southprogramma is bijzonder positief geëvalueerd, de uitwisseling van gemeentelijke expertise levert een significante bijdrage aan de versterking van het lokale bestuur, dat voor immense opgaven staat. Zo'n programma mag je niet in één klap wegvagen, zo'n programma past in "minder pretentie, meer ambitie", past in de kabinetsideologie van zelfredzaamheid en zou eigenlijk omarmd moeten worden.

Tegenover de onevenredige korting op MFS-organisaties en LOGO South, staat een onevenredige stijging aan de uitgaven aan de Wereldbank. Dit is onbegrijpelijk in het licht van het regeerakkoord. Ongeveer een kwart van de middelen die de Wereldbank via IDA aan de armste landen geeft, bestaat uit begrotingssteun. De regering heeft gezegd juist in deze vorm van steun te willen snijden. Mijn fractie ziet dan ook in een afroming van de stijging van de bijdrage aan de Wereldbank de mogelijkheid om de korting op MFS II te mitigeren en LOGO South te redden. Met betrekking tot dit laatste dienen wij bij dezen een motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Thissen, Kuiper, Eigeman, Böhler, Laurier en Strik wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat 50 gemeenten en waterschappen zich in 17 ontwikkelingslanden op het gebied van het beter verzamelen en verwerken van huisafval, het bieden van schoon drinkwater en goede huisvesting, het opzetten van bevolkingsregistraties en het stimuleren van lokale economische ontwikkeling uitstekend inzetten;

overwegende dat deze inzet met betrekking tot internationale samenwerking op genoemde gebieden niet mag verdwijnen;

voorts overwegende dat deze activiteiten in het kader van het LOGO Southprogramma 2010 als bijzonder positief geëvalueerd zijn door de universiteiten van Amsterdam en Utrecht en ze een significante bijdrage leveren aan de versterking van het lokale bestuur in ontwikkelingslanden;

spreekt als haar wens uit dat de 5,5 mln. voor het programma van dit jaar, 2011, en volgende jaren per jaar beschikbaar blijft en vraagt de regering met voorstellen te komen om dit te realiseren, waarbij ze de regering in overweging geeft om dekking te zoeken in de vermindering van de verhoging van de gelden voor de Wereldbank,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter I (32500-V).

**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Dit kabinet shopt heel selectief in het Minder pretentie, meer ambitieadvies van de WRR. De WRR pleit immers voor een brede agenda. De regering-Rutte verbindt de grote vraagstukken niet.

Mede dankzij de aanvankelijk genoemde commissie-Claus, later de NCO en nog weer later de NCDO, evenals door de inzet van vele ngo's, is de afgelopen decennia in ons land het besef gegroeid dat de wereld een dorp is, dat we in een mondiaal tijdperk leven, dat onze vrede, onze veiligheid, onze vrijheid, onze koopkracht, ja zelfs onze emancipatiemogelijkheden en ons geluk, niet langer alleen maar afhankelijk zijn van lokaal Nederlands beleid, maar multilateraal is verbonden met talrijke ontwikkelingen in en buiten Europa en tussen de werelddelen. Dat is de reden waarom Nederland al een lange traditie heeft van geëngageerde inzet op de thema's -- laat ik ze maar weer eens duiden in de woorden van het conciliair proces van de wereldwijde christelijke kerken -- vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping. In die almaar sneller globaliserende wereld, die steeds kwetsbaarder blijkt voor voedsel-, energie- of klimaatcrises, dient ook de ontwikkelings samenwerking zich aan te passen aan de toenemende complexiteit van ontwikkelingsvraagstukken.

De wederzijdse afhankelijkheid tussen Noord en Zuid is groter dan ooit. Voorheen konden

we nog zeggen dat het rijke Noorden het arme Zuiden in een economische wurggreep hield en dat de centrum-periferietheorie gold. De problematische relaties lopen nu minder duidelijk dan die theorieën als verklaringmodel hanteerden. De scheidslijnen tussen arm en rijk, tussen insiders en outsiders en tussen havens en havenots lopen dwars door elkaar.

Ik citeer uit de uitstekende brief van Cordaid, Hivos, ICCO en Oxfam Novib van november 2010: "Langzaam groeit ook het besef dat het duurzaam en gezamenlijk beheer van mondiale publieke goederen, zoals klimaat, water, grondstoffen, voedsel en veiligheid, voor iedereen ter wereld van levensbelang is. Want een ongeremde strijd waarin ieder land voor zich greep tracht te krijgen op deze schaarse goederen, zal het voortbestaan van allen bedreigen. Daarom is het ook in het belang van Nederland, als relatief klein land met een van de meest open economieën ter wereld, om zich flink in te spannen voor een eerlijk en effectief mondiaal beheer van deze internationale publieke goederen.

Nederland heeft als hulpvaardige handelsnatie al vele jaren de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld ondersteund en daarmee bijgedragen aan het versterken van de internationale rechtsorde en een meer stabiele wereld. Nederland geniet daardoor internationale erkenning. Dit uit zich bijvoorbeeld in een hoge waardering bij de OESO. Nederlandse maatschappelijke organisaties dragen als belangrijk kanaal voor de ondersteuning van het maatschappelijk middenveld in het Zuiden al sinds jaar en dag bij aan de goede reputatie van Nederland op dit terrein." Einde citaat. Ik hoor graag de reactie van de staatssecretaris hierop.

Eigenbelang lijkt bij de huidige regering leidend te zijn in het beleid inzake ontwikkelingssamenwerking. Zorgwekkend is dat in de eerste zin van de Focusbrief ontwikkelingssamenwerking het verbeteren van de economische positie van Nederland als eerste doelstelling van het Nederlands buitenlandbeleid wordt genoemd. Bedrijven kunnen een belangrijke positieve bijdrage leveren aan armoedevermindering, bijvoorbeeld door in hun bedrijfsvoering rekening te houden met de impact op klimaat, armoede en duurzaamheid. De regering heeft het voornemen om het bedrijfslevenkanaal fors uit te breiden. Is het economische eigenbelang hier de motivatie of is dit voornemen gebaseerd op een gedegen analyse van de rol en de effectiviteit van dit kanaal? Gaat het om het eigen belang van het Nederlands bedrijfsleven of om de kansen van eigen ondernemerschap in ontwikkelingslanden en het coachen daarvan?

Hoe stimuleer je ondernemerschap en eigen bedrijvigheid daar als je de sociale componenten van het OS-beleid, onderwijs en gezondheidszorg schrapt uit je beleid of als posterioriteit bestempelt? Goed opgeleide vaklui, goed opgeleide en gezonde mensen, zijn toch een conditio sine qua non voor ondernemerschap? In overeenstemming met het regeerakkoord zou de bevordering van zelfredzaamheid van ontwikkelingslanden centraal

moeten staan. Bij de besteding van OS-gelden door het bedrijfsleven zou dan ook de afweging moeten worden gemaakt of deze zelfredzaamheid wordt bevorderd of juist niet. Gebonden hulp, zo wijst het verleden uit, sorteert geen effect. Niemand is erbij gebaat de fouten uit het verleden te herhalen. Multinationale bedrijven krijgen zelfs geld van OS om toegang te krijgen tot lokale markten. Staan de mensen daar centraal of de bedrijven hier? Gaat het om het ontwikkelen van het bedrijfsleven daar of om de ontwikkeling van de winst en de omzet van bedrijven hier? Is het thema "onafhankelijkheid en een zelfstandig en zelfvoorzienend bestaan" van ontwikkelingslanden het dominante thema of is dat het versterken van de afhankelijkheid van het Noorden?

Ook voor het grondstoffenbeleid geldt dat wij niet enkel en alleen moeten blijven zorgen voor onze toegang tot grondstoffen, waar ook ter wereld, maar dat we vooral eigen duurzame alternatieven ontwikkelen voor bijvoorbeeld de fossiele grondstoffen. Voor het overigen zouden wij ons de vraag moeten stellen hoe die grondstoffen worden gewonnen, tegen welke menselijke prijs dat gebeurt en of wij eerlijk betalen.

Mijn volgende punt is de landenlijst. Wat betreft de keuzes die de regering maakt in de Focusbrief ontwikkelingssamenwerking, zijn wij in het bijzonder bezorgd over het ontbreken van een regionale samenhang bij de landenkeuze en met name over het wegvallen van de Democratische Republiek Congo. Als Nederland inzet op landen als Uganda, Rwanda, Burundi en Zuid-Sudan, is het onlogisch om de Democratische Republiek Congo te laten vallen. Rwanda is wellicht de beste illustratie. De politieke ontwikkelingen in dit land hebben directe invloed op het geweld, met name de verkrachtingen, in het oosten van Congo. Inzetten op het ene en het andere negeren, brengt een gevaarlijke basis met zich mee. Het zou de effectiviteit teniet doen van de belangrijke inspanningen die Nederland doet op het gebied van de bestrijding van seksueel geweld. Zo is de Nederlandse overheid begonnen aan de hervorming van het juridische systeem om de toegang voor seksueel misbruikte vrouwen tot de rechtsgang te verhogen. Een dergelijke cruciale hervorming in een provincie drie maal zo groot als Nederland en waar geen andere donoren behalve Duitsland actief zijn, gaat niet over één nacht ijs.

Congo is staat als tweede op de lijst van armste landen van de wereld wat betreft menselijke ontwikkeling (Human Development Index 2010) en heeft het een enorm ontwikkelingspotentieel op de thema's die dit kabinet voorop stelt: veiligheid en rechtsorde, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, voedselzekerheid en water. Ten slotte zou het opnieuw afglijden van Democratische Republiek Congo hoge kosten met zich mee meebrengen: grote vluchtelingenstromen, kosten van vernieuwde vredesoperaties en afnemende mogelijkheden voor het bedrijfsleven.

Er is heel weinig ervaring met de meetbaarheid en dus de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking. In de briefing die wij begin februari hadden, bleek ons dat de Noren en

overige noordelijke landen het verst zijn met het op het spoor komen van de effectiviteit. Het blijft heel lastig om de contributie, de bijdrage, van ons land, onze ngo's en talloze particuliere initiatieven op hun eigen merites te beschouwen omdat die bijdragen vrijwel altijd gepaard gaan met bijdragen van andere landen, lokale organisaties, partnerorganisaties, enzovoorts.

Wat onze fractie van belang vindt om te meten en te beoordelen is de vraag of de projecten en programma's die we in samenwerking met lokale partners realiseren toegankelijk zijn voor minderheden, voor mannen en vrouwen, of er een open en veilige democratische cultuur en bestuur is, of er emancipatie mogelijk is voor hen die achterop zijn geraakt, of er een civiele samenleving is en of ondernemerschap gestimuleerd wordt langs principes die hier ook gelden. Met andere woorden: zijn onderwijs, gezondheidszorg en instituties van de staat bereikbaar en toegankelijk, is er koopkracht en is er vrijheid om te gaan en staan?

Om de vraag naar verklaring van succes te kunnen beantwoorden, zijn publieke zichtbaarheid en verantwoording van de resultaten van essentieel belang voor het draagvlak voor internationale samenwerking en ontwikkelingssamenwerking in ons land. In dit kader is het natuurlijk te betreuren dat deze coalitie, de politieke samenwerking tussen VVD en CDA, haar gedoogsteun heeft gezocht bij een partij die met onverholen en ongenueanceerde kritiek ontwikkelingssamenwerking en internationale samenwerking met groot dedain en met blindheid voor het belang ervan opzijzet als -- laat ik het nog eens zeggen -- linkse hobby. Daarmee wordt voorbijgegaan aan de enorme betrokkenheid van kerken en kerkelijke groeperingen, tal van maatschappelijke organisaties en talloze particuliere initiatieven in dit land en aan de historische forse inzet van de ngo's teneinde deze wereld leefbaarder, rechtvaardiger en vrediger te maken.

Wat gaat de staatssecretaris eraan doen om het door de PVV opgeroepen beeld tegen te gaan, te nuanceren, bij te stellen en er zelfs afstand van te nemen? Is hij het met ons eens dat dit noodzakelijk is om te investeren in een breder en beter draagvlak voor internationale samenwerking en dat daar het succes van zijn bestuurlijke periode afhangt? Voor de kwestie van effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking is een breed gedragen adhesie in ons land van principiële belang. De PVV gaat daar dwars tegenin. Ik hoor hier graag een reactie op van de staatssecretaris.

De heer **Willems** (CDA): Wat betreft effectiviteit, hoor ik de heer Thissen eigenlijk zeggen: ik maak geen keuzes, ik wil een beetje van dit en een beetje van dat, ik wil doorgaan met van alles wat er al gebeurd is in het verleden. Ik hoor hem niet zeggen wat algemeen bekend is in de ontwikkelingscultuur, namelijk dat er een aantal dingen goed gaat en een aantal dingen niet en dat er wezenlijk iets is veranderd in de hele omgeving van ontwikkelingssamenwerking. Ik heb het beeld al geschetst van waar de arme mensen nu zitten. Ik hoor hem niets zeggen over veranderingen. Hij zegt

alleen dat wij moeten doorgaan. Op de partijen die bereid zijn om door te gaan en om, ondanks een gedoogpartner die er anders over spreekt, er hard voor te blijven vechten, heeft hij vervolgens kritiek. Dat begrijp ik niet helemaal.

De heer **Thissen** (GroenLinks): De laatste conclusie is te grof. Wat betreft het eerste punt, heb ik niet voor niets verwezen naar de Noorden en de noordelijke landen. Die hebben wel degelijk stappen gezet om de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking te meten, om daar verantwoording over af te leggen en om de resultaten zichtbaar te maken. Daar ben ik heel erg voor. Dat kunnen wij veel meer doen dan wij in het verleden hebben gedaan. Wij moeten ook zeker leren van gemaakte fouten, van gedane misinvesteringen. Allemaal tot uw dienst, mijnheer Willems.

Het meten van de effectiviteit van onze investeringen, al dan niet via medefinanciering, is een ander verhaal. Dat het nu in een in een land als Burkina Faso veel beter gaat dan tien jaar geleden, is mede het gevolg van heel veel andere externe factoren en van contributies van andere donorlanden en ngo's. Het blijft lastig, maar ik vind wel dat wij moeten streven naar die effectiviteitsmeting. Zichtbaarheid, het afleggen van verantwoording en het blijven investeren in het eigen draagvlak in de Nederlandse samenleving blijven daarbij van groot belang.

Ik heb niet gezegd dat VVD en CDA zich niet inzetten voor ontwikkelingssamenwerking, hoewel sommige moties van fractiegenoten aan de overzijde mij soms wel iets doen twifelen. Deze fracties hebben wel politieke samenwerking gezocht met een gedoogpartner die met onvoorstelbaar veel dedain spreekt over ontwikkelingssamenwerking. Hoe maken CDA en VVD met de gedoogsteun van zo'n partij de bestuurlijke periode van deze staatssecretaris namens dit kabinet tot een succes waar de PVV het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking en de internationale samenwerking dag na dag afbreekt?

De heer **Willems** (CDA): De staatssecretaris kan de vraag waarom wij al of niet in een gedoogsituatie samenwerken met de PVV prima zelf beantwoorden. Overigens werken alle partijen in de Tweede Kamer soms wel of niet samen met de PVV. Dat is de discussie echter niet en ook niet de essentie van mijn vraag. Ik hoor de heer Thissen geen keuzes maken. Ik hoor hem niet zeggen dat de wijze waarop de effectiviteit nu wordt gemeten wel of niet voldoende is. Het kan wel wat beter, zie de noordelijke landen, maar wat die dan doen, hoor ik de heer Thissen ook niet zeggen. Ik weet ook wel dat daar wat meer en detail wordt gemeten, maar ik wil graag dat de heer Thissen specifiek aangeeft waar wij dingen al of niet juist doen en wat er dan wel moet gebeuren. Ik hoor hem voorts niets zeggen over de relatie met begrotingssteun.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Heel concreet: Ik vind dat wij moeten leren van de wijze waarop de northern countries de effectiviteitsmeting scherper

in beeld hebben gebracht en lering hebben getrokken voor hun beleid. Ik trek so wie so graag op met de Scandinavische landen, omdat wij veel van hen kunnen leren over sociale inzet en internationale oriëntatie. Ik gooi die suggestie helemaal niet weg. Integendeel, ik maak daar zelfs melding van.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik mag mede namens de fractie van de SGP spreken.

Er is een Afrikaans spreekwoord dat zegt: "Als de olifanten vechten wordt het gras vertrapt." Men kan dit letterlijk voor zich zien: grote stofwolken waarin zwaarlijvige beesten botsen en alles om zich heen vertrappen. Het spreekwoord wil zeggen dat bij grote botsingen en conflicten ook de voorwaarden voor groei en ontwikkeling in het geding komen. Hoe groter de olifanten die botsen, hoe moeilijker het wordt om het gras te laten groeien. Ontwikkeling is afhankelijk van consensus, van vreedzame verhoudingen, gemeenschappelijke visie en oriëntatie. Het beeld van vechtende olifanten kwam in me op bij de voorbereiding van mijn bijdrage voor dit debat. Er vinden grote bewegingen plaats, er waait veel stof op en er vinden botsingen plaats. Intussen is het zaak zicht te houden op het gras dat moet groeien, op beoogde uitkomsten en ontwikkelingen.

Was het aanvankelijk de bedoeling in deze Kamer een algemeen beleidsdebat te houden over de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking, inmiddels wordt het een debat over een ingrijpende koerswijziging in het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Die ingrijpende koerswijziging geeft in de gemaakte keuzes een zeker antwoord op de vraag naar de effectiviteit. Wat echter voor vandaag voorop staat, is een taxatie van nieuwe paradigma's. Dat het goed is opnieuw en grondig te kijken naar de manier waarop wij vorm geven aan ontwikkelingsbeleid, vinden onze fracties ook. We hopen echter ook dat we het gras niet vertrappen en dat de botsingen tot gemeenschappelijke visie leiden.

De botsingen zijn ideologisch en politiek van aard en markeren een poging om ontwikkelingssamenwerking op een andere manier te gaan inrichten. Ik zie in elk geval drie botsingen, drie arena's, drie ingrijpende koerswendingen. De uitkomsten zijn bepalend voor wat wij de komende jaren gaan doen. In de eerste plaats is er het gevecht over het ontwikkelingsbegrip zelf. Dat wordt nu wel heel economisch ingekleurd en mist een breedte van benadering die altijd kenmerkend was voor ons beleid. In de tweede plaats wordt onverhuld duidelijk dat Nederland het eigen belang voorop gaat stellen in het ontwikkelingsbeleid. Daarmee komt een bepaald perspectief tot leven dat een breuk betekent met tradities die we kenden in ons buitenlands beleid. In de derde plaats vindt er een nieuw soort verstatelijking plaats ten koste van ontwikkelingsorganisaties. De overheid zet een stevig stempel op het ontwikkelingsbeleid en wil ook invloed kunnen uitoefenen in internationale fora door middel van ons ontwikkelingsbeleid.

Deze arena's, die ik ook een beetje als leidraad zal hanteren in mijn bijdrage, waren al gedefinieerd in het WRR-rapport Minder pretentie, meer ambitie, maar worden door deze regering overgenomen als kader voor het eigen beleid. Het kabinet geeft er echter wel een eigen inkleuring aan en maakt niet altijd goed duidelijk op welke gronden welke keuzes worden gemaakt. Ik wil in mijn betoog allereerst beginnen bij het eerste strijdperk, het idee over ontwikkeling dat de kern is van deze koerswijziging. Wat verstaan we eigenlijk onder ontwikkeling? De legitimatie om aan ontwikkelingssamenwerking te doen -- zo is het altijd geweest -- dient gelegen te zijn in een visie op een gemeenschappelijk belang, een wereldbelang en een gemeenschappelijke opdracht, gebaseerd op noties als recht, gerechtigheid, barmhartigheid, compassie, om van deze wereld een "better place" te maken, waar, zoals onze oud-premier het zaterdag zo mooi zei, "justice for all Gods children" kan bestaan, voor iedereen. Blijft dat wel onze aandacht houden?

Ik kom eerst bij het vraagstuk van het ontwikkelingsbegrip zelf. Het ontwikkelingsbegrip kwam op in de postkoloniale situatie waarin westerse landen banden bleven onderhouden met niet-westerse delen van de wereld. Het woord ontwikkeling is niet neutraal, maar geeft aan dat er landen zijn met achterstanden die nog niet zijn waar ontwikkelde landen wel zijn. Het legt alle nadruk op ongelijkheid en op een bestemming waar moderne westerse landen al wel zijn, maar ontwikkelingslanden nog niet. Er is vaak gewezen op het feit dat landen het recht hebben op een eigen ontwikkeling in overeenstemming met eigen waarden. Dat heeft geleid tot nieuwe duidingen van een aanpak die in elk geval op "samenwerking" was gebaseerd. Ook werd onderkend dat het ontwikkelingsbegrip op een brede en integrale ontsluiting van samenlevingen gericht moet zijn en niet alleen op de toepassing van een westers technisch-economisch model. De laatste jaren lijkt het geduld met deze aanpak echter op. Er moeten resultaten worden geboekt aan de hand van meetbare criteria. Economische groei als maatstaf voor ontwikkeling krijgt daarbinnen veel nadruk. Ik zeg niet dat dit niet belangrijk is, maar ik merk wel op dat in het kielzog hiervan een versmalling optreedt van het ontwikkelingsbegrip. Het WRR-rapport spreekt van een "bewuste versnelling van modernisering" en betreft daarbij de domeinen van economie, overheid, het politieke systeem en samenleving.

Maar wat is modernisering? Een versnelde aanpassing aan wat is dit eigenlijk? Ik stel de vraag omdat dit rapport door het kabinet wordt omarmd. Maar hebben we het nog steeds over een breed ontwikkelingsbegrip dat dienstbaar wil zijn aan de ontsluiting van samenlevingen of over een reductie van het begrip tot ontwikkelingen die modern genoeg zijn om door ons ondersteund te kunnen worden? Ik stel de vraag ook omdat ik vergeefs heb gezocht naar een eigen benadering van de kant van het kabinet. De AIV heeft in een kritische reactie op het WRR-rapport aangegeven voorstander te zijn van een breed begrip van "ontwikkeling" dat naast

economische vooruitgang recht doet aan de "rechtenbenadering", "human development" en een "sociale dimensie" onderkent. De suggestie wordt gewekt dat we ons ontwikkelingsbeleid weer in rapport brengen met onze eigen tijd, maar het Britse en Amerikaanse ontwikkelingsbeleid van dit moment zet inmiddels in op sociale voorwaarden voor ontwikkeling. Hillary Clinton kondigde dit najaar een ontwikkelingsbeleid af onder de titel "leading through civil power". Laten we zeggen: de "Dutch approach". Daarbij kan gerekend worden met de wensen en belangen van de lokale bevolking in "het Zuiden". Juist daarin waren wij altijd sterk. Het zou werkelijk verkeerd zijn dat gras te vertrappen, afscheid te nemen van een meer civiele benadering door ons ontwikkelingsbegrip ineens heel eng te maken. Graag hoor ik op dit punt een reactie van de staatssecretaris.

Dat brengt mij tot het tweede strijdperk, het tweede olifantengevecht rondom de ingezette koerswijziging. Dat gaat over eigenbelang en algemeen belang. Wat zijn onze motieven voor ons ontwikkelingsbeleid? Wat drijft ons als het gaat om ontwikkelings samenwerking? Het WRR-rapport spreekt over twee grondmotieven die altijd een rol hebben gespeeld: economische en politieke belangen enerzijds en morele overwegingen anderzijds. De koopman en de dominee. Opgemerkt wordt dat er zelden sprake is geweest van het dienen van een plat eigenbelang, wel van het volgen van een verlicht eigenbelang of een welbegrepen eigenbelang. Overigens wens ik de heer Smaling vanaf deze plaats een welverdiende vakantie. Waarom zou dat niet voor Kamerleden gelden, maar alleen voor Kamervoorzitters? Wij hebben een welbegrepen, welverdiende vakantie iedere zomer. Onder dat verlichte eigenbelang, waarover wij spreken sinds het WRR-rapport dat ook zo deed, kunnen we de behartiging van mondiale public goods rekenen, zoals voedselzekerheid, energiegebruik, klimaat, veiligheid enzovoorts. Morele motieven worden in het WRR-rapport sterk verbonden met zaken als bilaterale hulp en met het optreden van ontwikkelingsorganisaties, maar ook met de personalisering van ontwikkelingshulp, mensen die zelf iets willen bijdragen, zoals dat tot uitdrukking komt in de bloei van het particulier initiatief. Dat geldt met name heel sterk voor Nederland.

Het morele motief wordt momenteel dus heel klein gemaakt, ongeschikt wellicht zelfs voor politieke toepassing. Het krijgt meer en meer een plek in de marge. Er is sprake van een verlegenheid om morele motieven te verbinden met een steeds zakelijker wordend ontwikkelingsbeleid. Ziet het kabinet dat ook zo? Letten we op de motivering die dit kabinet geeft bij de ingezette koerswijziging, dan valt op dat naast verlicht eigenbelang het gewone economische belang van Nederland een sterker accent krijgt. De Focusbrief begint met de belangrijke doelstellingen van het Nederlands buitenlands beleid. Het eerste motief in ons buitenlands beleid luidt: het verbeteren van de economische positie van Nederland in de wereld. Verder staan de Nederlandse commerciële belangen nadrukkelijk op de voorgrond bij de vormgeving

van het nieuwe ontwikkelingsbeleid. Er wordt nadrukkelijk gemikt op de inzet van het Nederlandse bedrijfsleven. Bedrijven zijn alleen geen altruïstische instellingen; ze doen mee als er iets voor hen in zit.

Onze fracties zijn niet tegen het wegen van belangen, ook economische belangen, in het ontwikkelingsbeleid, maar missen nu accenten die in het verleden een grote vanzelfsprekendheid hadden. Wij menen dat er wel degelijk een morele verplichting bestaat voor rijke landen om zich in te zetten voor situaties waarin grote ontwikkelingsachterstanden bestaan. Is de kern niet hier dat zij die iets te geven hebben, ook weten wat delen is? Er is een politiek nodig die zichzelf medeverantwoordelijk maakt voor het lot van medemensens elders op de wereld. Die medeverantwoordelijkheid mag ook zeker in dit tijdsgewricht worden beleden, nu de financiële en economische crisis consequenties krijgt voor de beschikbaarheid van ontwikkelingshulp en mensen treft die deze crisis niet veroorzaakt hebben. Het beleid komt in balans als dat morele motief volop wordt meegewogen. Het dienen van eigen belangen kan namelijk vormen aannemen waarbij de belangen van anderen niet meer worden gezien of behartigd.

In dit verband heb ik een concrete suggestie. Eind 2008 is hier in dit huis de motie aangenomen waarin de regering wordt verzocht, in haar internationale optreden te wijzen op de samenhang tussen de verschillende crises: de financiële crisis, de ecologische crisis, de voedsel- en energiecrisis. Deze kunnen elkaar versterken en verdiepen en vragen dus om een samenhangende aanpak. In de Tweede Kamer is december jongstleden een motie met een verwante strekking aangenomen, de motie-Ferrier, waarin gevraagd wordt over duurzame ontwikkeling na te denken vanuit een mondialiseringsvisie. Het kabinet heeft al toegezegd bezig te zijn met een dergelijke visie, die zal heten de beleidsagenda voor globalisering. Die beleidsagenda moet coherent zijn. Dat is precies wat met de motie van de ChristenUnie destijds werd beoogd. Op welke manier behartigen we de public goods? Wat zijn onze ambities? Dit is de kans om een samenhangende visie te ontwikkelen die een verantwoording geeft van rechtvaardige mondiale verhoudingen. Het kan niet zo zijn dat we blijven geloven op deze planeet in een oneindige groei binnen een eindige mondiale ruimte. Ook vanuit verlicht eigenbelang moeten we duidelijk maken wat verantwoordelijkheid nemen voor een duurzame wereld vandaag betekent. Hoe denkt de staatssecretaris daarover?

Dit brengt me tot het derde strijdperk. Dat gaat over het nieuwe beleid en de rol daarin van de overheid zelf en van maatschappelijke organisaties, zoals is geschetst in de Basisbrief en de Focusbrief. Deze richten zich niet alleen op de versterking van de private sector, maar ook op het afstoten van sectoren en landen en op een sterke rol van Nederland in multilaterale organen. Er zal ook minder geld beschikbaar zijn, want Nederland verlaagt het beschikbare budget tot 0,7% bnp. Wat verwondering wekt is de mate waarin wordt

gesneden in de medefinanciering van ontwikkelingsorganisaties. Zij lijken vooral het slachtoffer van de bezuinigingsoperatie te zijn. Nederland wil aan tafel blijven zitten bij het IMF en de Wereldbank en blijft aan deze instellingen flink bijdragen. Dat is in zekere zin een verstatelijking van ontwikkelingssamenwerking ten koste van het maatschappelijk middenveld in Nederland.

Onze fracties kunnen de beweging naar meer concentratie goed volgen. Deze beweging wordt ook door andere landen gemaakt en deze kan, mits goed gecoördineerd en wellicht nog aangepast, tot krachtiger beleid leiden. Waar we moeite mee hebben is de forse ingreep in het medefinancieringsbudget. Nederlandse ontwikkelingsorganisaties vormen in belangrijke mate het gezicht van ontwikkelingssamenwerking, hier en in de ontvangende landen. Ze mobiliseren onder meer de morele support voor ontwikkelingshulp en spelen een belangrijke maatschappelijke rol. Ontwikkelingsorganisaties beschikken over kennis en kunde die waardevol is, onder meer ook voor mensen die eigen projecten starten en gebruikmaken van de steun van ngo's. Die kennis en kunde kan beter worden benut, bijvoorbeeld door het bedrijfsleven, dat nu wordt opgeroepen meer te betekenen voor ontwikkelingssituaties.

Uiteraard is het waar dat deze organisaties niet in overwegende mate op overheidsgelden moeten steunen, maar het tempo en de omvang van de bezuinigingen in de sfeer van de medefinanciering is te fors. Naast de aangekondigde bezuinigingen zijn er nieuwe kortingen bovenop gekomen. Minister Koenders bracht al een korting aan waardoor er 500 mln. beschikbaar bleef. Deze staatssecretaris kwam eerst met een bezuiniging van 75 mln. op MSF II, de bandbreedte, om vervolgens nog een extra korting aan te kondigen van 50 mln. per jaar. Dat is een korting op een korting op een korting, een reductie die erin hakt. Projecten moeten worden stopgezet, behaalde resultaten in het zuiden dreigen verloren te gaan. Zo wordt het gras dus vertrapt. Onze fracties zouden voor de continuïteit en positie van ontwikkelingsorganisaties met name die laatste korting voor de komende jaren tot 2015 ongedaan gemaakt willen hebben. Vanmiddag hebben anderen hier al voor gepleit. Bezuinigingen van deze omvang en met deze impact verdienen een zorgvuldigere overweging. Die zorgvuldige afweging zou de komende jaren gemaakt moeten worden. Wat ons betreft kan die resulteren in een nieuwe sleutel voor de medefinanciering in de verhouding tussen wat organisaties zelf bijdragen en wat de overheid bijdraagt. Laten we mikken op het resultaat dat we in 2015 een definitieve balans aangebracht zullen hebben in de verhouding tussen eigen financiering en medefinanciering. In tweede termijn zal ik met een motie komen op dit punt.

In dit verband zou ik de staatssecretaris willen vragen of het geen sterke aanbeveling verdient om de kennis en expertise die bij ontwikkelingsorganisaties aanwezig is, beter te benutten en te expliciteren. Ontwikkelingswerkers zijn vaak doeners. Dit betekent dat veel kennis

impliciet blijft; het zit in de hoofden en in de aanpak van projecten. Het is van belang die kennis nadrukkelijker vast te leggen om ze te kunnen delen met anderen. Belast organisaties dus niet met een plotseling aangekondigde bezuiniging, maar houd ze in positie om onder andere dit soort dingen te doen, om tegelijkertijd in de komende jaren een betere kennisinfrastructuur tot stand te brengen waar ook anderen in Nederland plezier van hebben. Graag hoor ik een reactie van de staatssecretaris op dit punt.

Opvallend in het nieuwe beleid is de beperking van het aantal sectoren en met name het afstoten van onderwijs en gezondheidszorg. Het is niet voor het eerst dat er gekozen is voor een sectorale benadering. Ook minister Herfkens is in 1998 deze weg ingeslagen. Nu wordt er niet zozeer geconcentreerd op beleidssectoren, maar op speerpunten, aanduidingen van werkgebieden: water, voedsel, veiligheid enzovoorts. Het lijkt alsof we ze identificeren op basis van een marktverkenning en als zodanig werpen ze nog geen licht op een aanpak van die problemen. De keuze van de nieuwe thema's is een keuze voor een meer aanbodgerichte manier van kijken naar ontwikkelingssamenwerking. Hoe verhoudt dit zich tot het vraagstuk van effectiviteit? Effectiviteit lijkt nu te worden gekoppeld aan het resultaat voor de donoren, voor de actoren hier. Waarom horen wij in het beleid van nu niets meer over zaken als partnerschap, wederkerigheid en eigenaarschap?

Er worden sectoren afgestoten waar enorm veel expertise in is opgebouwd. Het zal waar zijn dat er kansen liggen voor bedrijven en instellingen op het gebied van water en voedsel, maar waarom zou dit zo nadrukkelijk ten koste moeten gaan van de reeds bestaande aanpak op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg? Ik betwijfel bovendien of het waar is dat Nederland geen toegevoegde waarde heeft voor onderwijs en gezondheidszorg. Die bewering komt uit het WRR-rapport, maar kan deze eens verder onderbouwd worden?

Ik sla een klein stuk van mijn geplande betoog over, omdat ik zie dat ik anders niet binnen mijn tijd blijf. Mijn laatste punt betreft de landenkeuze. Wij hebben kennis kunnen nemen van de beperking van het aantal landen waarmee Nederland blijvend een bilaterale ontwikkelingsrelatie wil hebben. Onze fractie steunt deze ontwikkeling op zichzelf en dat maakt een discussie over individuele landen altijd lastig. Er moeten nu eenmaal keuzes worden gemaakt. Voor de landen die afvallen, kan de stopzetting van de hulp echter hard aankomen. Enkele landen hebben al aangegeven niet direct het gat te kunnen dichten als Nederland zich terugtrekt. Andere landen hebben wel compensatiemogelijkheden. Hoe wordt die omstandigheid precies meegewogen?

Een reductie van 33 naar 15 landen is heel fors. Bovendien wordt opgemerkt dat enkele landen in de toekomst in staat zullen zijn hun eigen ontwikkeling vorm te geven. Dat is mooi. Waarom is echter niet gekozen voor een iets grotere groep landen, waarmee de ODA-relatie geleidelijk kan worden afgebouwd? Inmiddels is door velen al

gewezen op de harde klap die terugtrekking van Nederland voor landen als Burkina Faso en Zambia betekent. De Focusbrief maakt niet echt inzichtelijk waarom bepaalde landen moeten afvallen. Mij kwam een stuk in handen van het CIDIN, waarin men schrijft over een zekere willekeur. Hier zijn ook al de beelden van het dartbord en het confettikanon voorbijgekomen. Wel blijken de landen die geselecteerd zijn een positieve wetgeving te hebben op het gebied van de private sector en kennen ze een veelbelovende groei van het bnp. Hoe is de keuze precies tot stand gekomen? Is het niet mogelijk om in een aantal gevallen opnieuw te kijken naar de situatie, zodat met een aantal landen een goede uitfasering kan plaatsvinden? Zou dat niet een "profiel 4" kunnen opleveren, waarin wij met een aantal landen waar we niet binnen vijf jaar kunnen afbouwen, nog een relatie houden, om te voorkomen dat er heel drastische dingen gebeuren?

Tot slot. In een wereld waarin landen elkaar nodig hebben en samenwerking geboden is, blijft ontwikkelingssamenwerking een belangrijke verbinding tussen volken en staten. Het is niet uit superioriteit of eigenbelang dat wij die verbinding zoeken, maar om samen te bouwen aan een wereld waarin ieder mens de gelegenheid krijgt zich te ontwikkelen in harmonie met anderen en met het oog op het dienen van elkaar. In de Bijbel wordt die toestand aangeduid met "shalom". Er zijn hier vanmiddag al vaker inspirerende woorden gevallen om aan te duiden waarom wij dit allemaal doen. Ik spreek de wens uit dat deze "shalom" ons blijvend bezielt als we spreken over ontwikkelingssamenwerking en ik zie uit naar de reactie van de regering.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik schors de vergadering enkele minuten in afwachting van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Wettelijke gemeenschap van goederen!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de titels 6, 7 en 8 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (aanpassing wettelijke gemeenschap van goederen) (28867).

De **voorzitter**: Voor de beantwoording van de regering in derde termijn, geef ik het woord aan de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie.

**

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Teeven**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng in derde termijn. Het is voor

mij bijzonder om dit wetsvoorstel met een "rijke historie" -- dat heb ik zelf tussen aanhalingstekens geplaatst -- te mogen verdedigen. Als Kamerlid heb ik met de toenmalige minister van Justitie uitgebreid van gedachten gewisseld over dit wetsvoorstel. Een aantal van de leden, onder wie mevrouw Haubrich-Gooskens, heeft daarop gewezen. Mede naar aanleiding van de inbreng van de Kamerleden heb ik nagelezen wanneer dat is geweest: dat was in maart 2008. Ter voorbereiding op het debat heb ik toentertijd ook met wetenschappers gesproken, zoals de Kamerleden nu ook hebben gedaan. Het is duidelijk dat dit wetsvoorstel een gevoelige snaar raakt, om het zo maar te zeggen. Het betreft vooral het amendement van de heer Anker. De bijdragen van de Kamerleden geven op dit punt, evenals op de overige punten, blijk van grote betrokkenheid.

Ik wil eerst iets zeggen over de late reactie op het advies. Mevrouw Haubrich-Gooskens en mevrouw Quik-Schuijt hebben daarover gesproken. Mevrouw Haubrich-Gooskens zei dat zij zelfs vermoedt dat het advies in een ja is blijven liggen. Ook mevrouw Broekers-Knol en de heer Holdijk vroegen waarom de reactie zoveel tijd heeft gevegd. Ik wil hierop graag een reactie geven. Ik kan melden dat het advies wel in een ja is gelegd, maar dat het er niet in is verdwenen. Dat heeft een net iets andere lading. Er is ook goed naar het advies gekeken. Gelet op de gevoeligheid van de materie, heeft het vorige kabinet gemeend -- ik kan me de aantekening van de vorige minister van Justitie nog scherp voor de geest halen -- de reactie op het advies over te moeten laten aan het nieuwe kabinet. Een aantal van de leden heeft gesproken over het moment van 18 juli, met de opmerking dat daarna had kunnen worden gereageerd. Ik kan melden dat het een beslissing van de toenmalige minister van Justitie, mijn voorganger in dit dossier, is geweest om dit met de aantekening "laten liggen voor mijn opvolger" door te schuiven. Die opvolger was ik. Ik heb dus op 14 oktober of kort daarna zijn aantekening gevonden. Toen zijn wij er mee aan de gang gegaan. De belangrijkste reden voor vertraging was dus de demissionaire status van het kabinet. Daarmee wil ik niet zeggen -- ik trek die schoen wel een beetje aan -- dat die brief niet iets eerder had kunnen worden verstuurd. Er zit immers ook nog wel wat tijd tussen 15 oktober 2010 en 24 februari van dit jaar, het moment dat de Kamer vroeg wat ermee gebeurd was. Het had niet heel veel maanden verschil gemaakt, maar wel enkele. Dat had dus iets sneller gekund; dat geef ik graag toe.

De invoering van het wetsvoorstel is wat mij betreft niet alleen verantwoord, maar ook noodzakelijk. Het is mij volstrekt duidelijk geworden uit de bijdragen van de leden zowel in de eerste twee termijnen als in de derde termijn van vandaag, dat er nog aarzelingen bestaan over het belang van het wetsvoorstel, nu een zo belangrijk punt als de opheffing van de algemene gemeenschap van goederen als gevolg van het amendement-Anker -- dat geef ik graag toe aan mevrouw Haubrich-Gooskens -- uit het wetsvoorstel is verdwenen. Ik hecht er echter aan om te

benadrukken dat het wetsvoorstel wel degelijk nog zeer waardevol is voor de praktijk.

In de brief die ik als reactie heb gestuurd, heb ik twee punten met name genoemd. Het is van groot belang dat deze twee punten worden geregeld. Het eerste punt betreft de vervroeging van het tijdstip van ontbinding van de gemeenschap; dit bespaart mensen veel ellende. Ik zal daar hierna nog op terugkomen. Het tweede punt betreft het afschaffen van de rechterlijke toets bij het aangaan of wijzigen van de huwelijksvoorwaarden tijdens het huwelijk. Dit bespaart mensen tijd en geld.

Ik zal eerst een aantal opmerkingen maken over de vervroeging van het tijdstip van ontbinding van de gemeenschap. Dit tijdstip is vervroegd naar het tijdstip van indiening van het verzoek tot echtscheiding of tot ontbinding van het geregistreerd partnerschap. De vervroeging voorkomt dat de door echtgenoten na aanvang van de echtscheidingsprocedure gemaakte schulden gemeenschapsschulden zijn. Dat is belangrijk, omdat echtgenoten zo de tijd kunnen nemen om hun echtscheiding zorgvuldig te regelen, in het bijzonder ten aanzien van de kinderen. Ik wijs op het ouderschapsplan. Het proces wordt niet belast doordat goederen of (nieuwe) schulden, veelal tegen de wens van de echtgenoten zelf, ten gaste of ten laste zouden kunnen komen van de gemeenschap. Een heel belangrijk knelpunt van de huidige wet is immers dat de ene echtgenoot er in de praktijk voor 50% voor opdraait als de andere echtgenoot hangende de echtscheidingsprocedure nog veel schulden maakt. Die schulden kunnen immers zowel op de gemeenschap worden verhaald als, voor 50%, op het privévermogen van de andere echtgenoot.

Mevrouw Quik-Schuijt heeft opgemerkt dat de vervroeging van het tijdstip van ontbinding van de gemeenschap in de praktijk van weinig waarde zou zijn. Zij zei dat Boek 1, artikel 86, bovendien reeds de mogelijkheid zou bieden om de rechter te verzoeken om ontslagen te worden van de aansprakelijkheid voor door de andere echtgenoot in het vervolg aangegane verbintenissen. Zij wijst terecht op de mogelijkheid van artikel 86, maar ik merk wel op dat er volgens dat artikel sprake moet zijn van gegronde redenen. Een deel van het kwaad is dan dus al geschied. Bovendien dient de burger dan weer een extra procedure te voeren, met alle kosten van dien. De vervroeging van het tijdstip van ontbinding kent deze nadelen allemaal niet. Ik ken de SP-fractie in de Tweede Kamer uit mijn historie als een fractie die echt op de kleintjes van de burger let bij dergelijke onderwerpen. We moeten de burger niet met onnodige kosten opzadelen.

Het wetsvoorstel schaft de rechterlijke toets bij het aangaan of wijzigen van de huwelijksvoorwaarden tijdens huwelijk af. In het wetsvoorstel is in artikel 102 een regeling opgenomen die schuldeisers beschermt tegen te kwader trouw opgestelde huwelijksvoorwaarden. Dit bespaart partijen een rechterlijke procedure en dus tijd en geld.

Overigens zijn dit niet de enige twee punten die het wetsvoorstel nog steeds van belang en zeker niet overbodig maken. Toenmalig minister Hirsch Ballin heeft de overige punten ook genoemd; ik resumeer ze voor de Handelingen. Allereerst noem ik de regels voor de vergoedingsrechten. Ten tweede wijs ik op de invoering van de beleggingsleer in plaats van de nominaliteitsleer. Ik realiseer me terdege dat de heer Franken in derde termijn heeft opgemerkt dat niet iedereen een even goede boekhouder is. Dat is ook zo, maar als je een en ander bijhoudt op een staatje, kun je desondanks toch gebruikmaken van de beleggingsleer. Het derde voordeel is de grotere gelijkheid tussen echtgenoten in de regeling voor het bestuur van de gemeenschapsgoederen. Ik kom nog nader met de Kamer te spreken over artikel 97. Tot slot wijs ik op de uitbreiding van het recht van de echtgenoot op informatie over het gevoerde bestuur.

Dan een aantal opmerkingen over de motie van mevrouw Haubrich-Gooskens en het advies van de heren Neleman en Nuytinck. Ik kom nu op de inhoudelijke bespreking van dat advies, want daar concentreert de bijdrage in derde termijn zich ook op. Allereerst bedank ik mevrouw Haubrich-Gooskens voor het indienen van de motie inzake mogelijke onevenwichtigheden in de geamendeerde versie van het wetsvoorstel. Na de aanvaarding van het amendement-Anker was het goed om deskundigen grondig naar het wetsvoorstel te laten kijken. Ik ben ook heel verheugd dat die motie zorgvuldig is uitgevoerd. Het advies van mr. Neleman en prof. mr. Nuytinck is een uitgebreid en grondig advies waarvan ik met veel waardering kennis heb genomen. Ik ben ook blij met de uitkomsten van het onderzoek. Het advies geeft namelijk geen aanleiding om te veronderstellen, zoals de motie aangeeft, dat er onevenwichtigheden in het wetsvoorstel zitten die aanleiding zullen geven tot tal van procedures. Ik zal zo dadelijk nog wat duidelijker dan in de brief aangeven waarom dat zo is.

Het wetsvoorstel is naar mijn mening dus evenwichtig, ook met het amendement-Anker. Dat is voor mij een belangrijke conclusie. Een wetsvoorstel dat onuitvoerbaar of onevenwichtig is of kan zijn, wil ik niet voor mijn rekening nemen. In dezen had de heer Franken wel gelijk dat dit wetsvoorstel een beetje gemankeerd is. Het is niet het allermooiste wetsvoorstel om, de eerste keer dat je als staatssecretaris een wetsvoorstel moet verdedigen in de Eerste Kamer, voor je rekening te moeten nemen. Ik zou me een mooier wetsvoorstel kunnen voorstellen. Ik kan me ook voorstellen dat het traject van een wetsvoorstel wat vloeiender verloopt dan nu is gebeurd. In die zin begrijp ik de woorden van de heer Franken dus goed.

Ik volg het advies van de heren Neleman en Nuytinck op bijna alle punten. De punten die op korte termijn moeten worden gewijzigd, zullen in een afzonderlijk reparatiewetsvoorstel worden opgenomen. Ik ga zo dadelijk wat dieper in op de termijn, waar mevrouw Broekers-Knol expliciet aandacht voor heeft gevraagd. Dit wetsvoorstel gaat nog voor de zomer naar de ministerraad. Ik

ben het met alle sprekers eens dat dit snel moet gebeuren. Ik zal er dus ook alles aan doen om dit wetsvoorstel zo snel mogelijk in het Staatsblad te krijgen.

Het zal echter geen novelle zijn, wat mij betreft. Ik realiseer me heel goed dat alle sprekers hierom hebben gevraagd en het lijkt me dus goed om hier nog enkele woorden aan te wijden.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik heb niet specifiek om een novelle gevraagd. Ik heb slechts gevraagd of de staatssecretaris kon aangeven of hij een wetswijziging, als het wetsvoorstel is aangenomen, zo snel mogelijk zou kunnen indienen en naar het parlement sturen.

Staatssecretaris **Teeven**: Dan ben ik mevrouw Broekers-Knol in elk geval tegemoetgekomen, want dat reparatiewetsvoorstel heb ik aangekondigd. Ik doe het ook snel, want ik ken de zorgen van mevrouw Broekers-Knol op dat punt. Ze heeft er in derde termijn ook aandacht voor gevraagd.

In elk geval zullen degenen die gevraagd hebben naar een novelle, nog wel verduidelijking willen waarom er geen novelle komt. Ik denk dat het voor de praktijk niet nodig is om te wachten op de behandeling van een novelle. De aanhouding van dit wetsvoorstel is zelfs ongewenst. De praktijk zal namelijk niet veel kunnen doen totdat de novelle is aanvaard. Dat is anders dan wanneer het voorliggende wetsvoorstel wel door deze Kamer wordt aanvaard. Dan kan immers in overleg met het veld een datum van inwerkingtreding worden bepaald. Dat scheelt naar mijn inschatting minimaal een halfjaar.

Hoewel ik zal proberen een reparatiewet zo snel mogelijk in het Staatsblad te krijgen, kan ik niet geheel uitsluiten dat er over het reparatiewetsvoorstel in de andere Kamer van het parlement nog discussie zal ontstaan, want ik heb moeten constateren dat het huwelijks vermogensrecht altijd discussie uitlokt. Dat blijkt uit de geschiedenis van dit wetsvoorstel en dat leert het verleden. Mocht dit bij een novelle gebeuren, dan staat de klok stil en is de uitkomst ongewis. Dat zou ik echt ongewenst vinden.

In mijn brief heb ik aangegeven dat ik twee punten uit het advies niet zou willen volgen. Daar concentreert de behandeling vandaag in derde termijn zich ook op. Het eerste punt ging over de bestuursverdeling, over artikel 97. Ik vat het advies in mijn eigen woorden samen: het wetsvoorstel wijzigt de bestuursverdeling en in het nieuwe stelsel zijn beide echtgenoten bestuursbevoegd en dus bevoegd tot leveren; dat geldt alleen niet voor de goederen op naam, want die blijven onder het bestuur van degene op wiens naam ze staan; voor "goederen niet op naam" wijzigt de bestuursverdeling wel. In de praktijk maakt dit echter niet uit, omdat derden tegen onbevoegde levering van roerende zaken vrijwel altijd worden beschermd.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Natuurlijk is dat zo. Door de bescherming van derden is het praktisch nut van dergelijke kwesties inderdaad niet

groot. Het gaat echter ook om een principieel punt. Waar zaken "om niet" ingekomen zijn, heeft degene van wiens zijde de "goederen niet op naam" zijn binnengekomen, hierover als het ware een privaatief bestuur. Kan de staatssecretaris daar eens op ingaan?

Staatssecretaris **Teeven**: Ik zal daar iets verder in mijn betoog op ingaan. De conclusie zal uiteindelijk zijn dat ik degenen die hierover opmerkingen hebben gemaakt, tegemoetkom met betrekking tot de wijziging van artikel 97. Ik wil echter eerst een voorbeeld noemen om een aantal zaken te preciseren. In de huidige situatie is bijvoorbeeld de ene echtgenoot privaatief bestuursbevoegd over een door hem geërfde muntenverzameling. Er is geen uitsluitingsclausule, dus de muntenverzameling valt in de gemeenschap. Deze verzameling wordt door de andere echtgenoot geleverd aan een derde. Boek 1, artikel 92, lid 1 bepaalt dan dat de gewone regels van de goede trouw, inhoudende dat derde een onderzoeksplicht heeft, hier niet gelden. De derde mag erop vertrouwen dat de echtgenoot die de roerende zaak onder zich heeft, beschikkingsbevoegd is. In beginsel is die derde dus beschermd tegen een onbevoegde levering.

Na de wetswijziging zijn beide echtgenoten bestuursbevoegd over alle goederen die niet op naam staan. Zij zijn dus beiden bevoegd die goederen te leveren. Voor de derde maakt het resultaat in de praktijk niet uit. Hij krijgt het goed door een van de twee echtgenoten geleverd en die levering is straks niet meer feitelijk onaantastbaar door de regels van derdenbescherming maar onaantastbaar omdat beide echtgenoten beschikkingsbevoegd zijn.

Onder het oude recht was in de praktijk de levering al definitief en wordt straks ook formeel. Dat is goed voor de duidelijkheid en voor de rechtszekerheid. De praktijk werkt als volgt: als de geërfde goederen van waarde zijn, zit er vrijwel altijd een uitsluitingsclausule op. Privégoederen staan eigenlijk altijd onder privaatief bestuur.

Voorzitter. Ik heb goed geluisterd naar de inbreng van de diverse leden van uw Kamer. Mevrouw Broekers-Knol, de heer Franken en de heer Holdijk dringen aan op aanpassing van artikel 97. De wijziging moet inhouden dat erfenissen, giften en legaten wél in de gemeenschap vallen, maar dat de echtgenoot van wiens zijde de erfenis afkomstig is als enige bestuursbevoegd zou moeten zijn. Ik zeg u toe ook dit artikel te zullen wijzigen, hoewel ik niet kan uitsluiten dat deze inhoudelijke wijziging in de toekomst nog discussies kan uitlokken: opnieuw in de Tweede Kamer, maar ook in de wetenschap en op andere plaatsen. Wij moeten vaststellen dat het geen verduidelijking van de tekst is, maar een inhoudelijke wijziging. Ik doe dat in dezelfde reparatiewet die ik reeds heb aangekondigd. Luisterend naar de bijdragen van uw Kamer, realiseer ik mij dat ik daar niet omheen kan. Ik denk dat het een charmante en verstandige oplossing is.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): De staatssecretaris spreekt alleen over de relatie tussen een van de

echtgenoten en een derde. Speelt de relatie van de echtgenoten onderling dan totaal geen rol? Als ik iets erf en mijn echtgenoot gaat dat vervreemden, kan ik mij voorstellen dat dit in onze verhouding misschien leidt tot een echtscheiding.

Staatssecretaris **Teeven**: Dat zou zomaar kunnen gebeuren. Ik weet overigens niet in welke relatie dat leidt tot een echtscheiding. Ik moet eens even in mijn historie teruggraven of dat bij mij het geval is geweest. Ik denk het niet. Ik ben het met mevrouw Quik-Schuijt eens dat dit wel een rol kan spelen tussen echtgenoten en dat dit ook een reden kan zijn. Mevrouw Haubrich-Gooskens sprak er al over. Het is wel noodzakelijk om het privaatief bestuur duidelijk te markeren. Dat zal ik met de wijziging van artikel 97 alsnog doen.

Mevrouw Haubrich-Gooskens heeft ook gewezen op een artikel van professor Van der Burght in het fiscaal Tijdschrift Vermogen. Het departement heeft overigens heel veel moeite moeten doen om dat artikel terug te vinden. Ik geloof dat mevrouw Quik-Schuijt het wel heeft kunnen bemachtigen.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Wij allemaal.

Staatssecretaris **Teeven**: Wij hebben wel wat moeite moeten doen. Mevrouw Haubrich-Gooskens vraagt onder andere naar mijn reactie op wat is opgemerkt over artikel 97.

Zoals gezegd zal ik in de reparatiewet regelen dat erfenissen en schenkingen weer onder privaatief bestuur komen. Ik heb er echt goed naar gekeken. Het is echter een feitelijke constatering dat de reparatiewet niet gelijktijdig met dit wetsvoorstel in werking kan treden. Volgens mij is dat geen probleem, ook niet voor artikel 97. Ik heb al toegelicht dat het voor de praktijk niet uitmaakt, maar wij moeten de principes met elkaar in overeenstemming brengen. Mevrouw Haubrich-Gooskens zei dat min of meer ook. De onbevoegde echtgenoot kan immers op dit moment ook leveren; weliswaar onbevoegd, maar dat maakt voor die derden niet uit, want die worden toch beschermd.

Mevrouw Broekers-Knol vroeg of het mogelijk is te bepalen dat artikel 97 pas in werking treedt als de aanpassingen zijn gerealiseerd. Dat is niet mogelijk want het wetsvoorstel voorziet niet in gefaseerde inwerkingtreding. Er staat namelijk niet in dat voor de inwerkingtreding van verschillende artikelen en onderdelen verschillende tijdstippen kunnen worden vastgesteld.

Voorzitter. Artikel 33 gaat over de omvang van de verrekening. Op dit moment gelden twee verschillende regimes voor de wettelijke gemeenschap en de verrekening. Het wetsvoorstel wijzigt dat niet. Dit levert geen problemen op omdat het om twee regelingen gaat die weliswaar hetzelfde uitgangspunt kunnen hebben, maar dit niet hoeven te hebben. De wettelijke gemeenschap van goederen bestaat van rechtswege tussen echtgenoten vanaf het ogenblik van voltrekking van het huwelijk, voor zover zij daarvan niet zijn afgeweken bij huwelijkse voorwaarden. Deze is goederrechtelijk van aard. Verrekenen is aan de

orde bij echtparen die huwelijkse voorwaarden zijn overeengekomen en is verbintenisrechtelijk van aard. Dit kan een periodieke verrekening van inkomsten of een finaal verrekeningsbeding omvatten.

Ik dank overigens de heer Franken en mevrouw Broekers-Knol voor hun steun op dit punt. Wellicht zijn de opmerkingen die zij in derde termijn hierover hebben gemaakt, voor anderen aanleiding om de zaak nog eens te heroverwegen.

De heer Van der Burght schrijft in zijn artikel dat ontbinding van de gemeenschap terwijl het huwelijk blijft bestaan, hoe dan ook een nieuw vermogensrecht tussen de echtgenoten schept. De inhoud daarvan is ongewis, stelt hij.

Ik herinner mij uit mijn tentamen huwelijksvermogensrecht 1 en 2 uit 1989 en uit het tentamen familievermogensrecht dat ik ook in het najaar van 1989 heb gedaan, dat huwelijksvermogensrecht en familievermogensrecht buitengewoon ingewikkelde vakken waren. Het is mij dan ook niet helemaal duidelijk waarop de heer Van der Burght nu precies doelt. Aan welke consequenties moet ik denken? Moet ik alleen denken dat het moment waarop de huwelijksgemeenschap wordt ontbonden, wordt vervroegd? Vanaf dat moment geldt wat onder het huidige recht geldt vanaf het moment van inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand. In de situatie dat er schulden worden gemaakt, is het voordeel van de nieuwe regeling duidelijk. Ik heb het niet alleen over gokschulden of drankproblemen, maar ook over de koop van een nieuwe woning omdat de echtgenoten na de echtscheiding nu eenmaal niet gezamenlijk in een woning blijven wonen. Met de indiening van het verzoek moet duidelijk zijn dat men niet meer als een paar verdergaat. Dat is een fundamenteel punt. De lotsverbondenheid die ten grondslag ligt aan de gemeenschap van goederen is dan ten einde. Door de vervroegde ontbinding van de gemeenschap kunnen mensen met hun leven verder, ook al is de echtscheiding nog niet helemaal afgewikkeld.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Kan de staatssecretaris het tijdstip van de indiening van het verzoek nog even verduidelijken?

Staatssecretaris **Teeven**: Volgens mij is dat het moment waarop een van de partijen of beide partijen gezamenlijk kenbaar maakt c.q. maken een scheiding te zullen gaan aanvragen.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Kenbaar maken aan wie?

Staatssecretaris **Teeven**: Op het moment dat zij komen tot het sluiten van een convenant dat wordt ingeschreven in de registers van de burgerlijke stand; op het moment dat partijen gezamenlijk aan derden duidelijk maken dat zij willen komen tot een ontbinding van de huwelijksgemeenschap.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Dat lijkt mij een heel erg onzeker tijdstip. Ik dacht zelf meer aan het tijdstip van het indienen van het verzoek tot echtscheiding bij de rechtbank, maar dat staat er niet. Vandaar mijn vraag.

De heer **Franken** (CDA): Ik sluit mij daarbij aan, voorzitter, want je krijgt een nieuw huwelijksvermogensrecht voor de periode dat de mensen niet zijn gescheiden; zij zijn nog met elkaar getrouwd, maar zij zijn wel vooruitgelopen op de ontbinding. Dat is voor derden niet duidelijk. Na de inschrijving van het echtscheidingsvonnis weet je precies waar je aan toe bent. Daar vóór is het voor derden niet kenbaar.

Staatssecretaris **Teeven**: Het gaat er natuurlijk om wat voor derden kenbaar is. Dat ben ik zeker met de beide sprekers eens. Het gaat echter ook om wat tussen partijen duidelijk wordt op enig moment. Als een der beide partijen of beide partijen kenbaar hebben gemaakt dat zij willen komen tot een echtscheiding, tot een ontbinding van de huwelijkse goederengemeenschap, gaat het natuurlijk niet aan om nog schulden te maken die ook ten laste komen van de andere echtgenoot.

Mevrouw **Quik-Schuijt** (SP): Ik vind dit toch een belangrijk punt voor de praktijk. Ik ken heel veel situaties waarin wordt geroepen "ik ga van je scheiden", maar waarin dat vervolgens niet gebeurt. De rechter moet dan uitzoeken op welk tijdstip mensen het er definitief over eens waren dat ze gingen scheiden. Ik denk dat dit een onmogelijke opdracht voor de rechter is als het tot problemen over de schulden komt. Wij kunnen dit moment misschien aangrijpen om een duidelijk tijdstip aan te geven.

Staatssecretaris **Teeven**: Ik begrijp uw opmerking. Het tijdstip van indiening van het verzoek ter griffie van de rechtbank is een duidelijk moment, dat markeert ook iets. Dat maakt het ook duidelijk voor derden. Dat wil nog niet zeggen dat het aangaan van schulden ten opzichte van echtgenoten onderling of ten opzichte van degenen die van elkaar willen scheiden, geen enkele consequentie zou kunnen hebben. Ik kan het voorbeeld bedenken dat je gezamenlijk besluit te scheiden en één raadsman hebt, dat je een convenant opstelt en afspraken maakt over de verdeling van de bezittingen en de schulden. Dus voor derden is dat het tijdstip van het indienen van het verzoek bij de griffie van de rechtbank, maar ten opzichte van de echtgenoten onderling kunnen er andere gevolgen zijn.

Ik sprak over het moment dat de huwelijksgemeenschap wordt ontbonden. Vanaf dat moment geldt wat onder het huidige recht geldt vanaf het moment van inschrijving van de echtscheidingsbeschikking in de registers van de burgerlijke stand. Door de vervroegde ontbinding van de gemeenschap kunnen mensen met hun leven verder, ook al is de echtscheiding nog niet helemaal afgewikkeld. Dat is toch ook een voordeel. Ik wijs ook op de situatie dat een ouder van een

van de echtgenoten overlijdt tijdens de echtscheidingsprocedure. Ook dan is het beter dat de erfenis buiten de gemeenschap valt.

Op de vraag van mevrouw Haubrich-Gooskens waarom ik het wetsvoorstel niet heb ingetrokken en of ik dat alsnog zal doen, ben ik reeds ingegaan. Ik acht, kort gezegd, de overgebleven wijzigingen van het wetsvoorstel dermate waardevol dat ik meen dat het wetsvoorstel moet worden aangenomen.

Overigens zeg ik tegen mevrouw Haubrich-Gooskens dat de fractie van de Partij van de Arbeid in de Tweede Kamer -- ik heb de Handelingen van de Tweede Kamer daar nog eens op nagelezen -- in het nog niet zo verre verleden, maart 2008, wel eens een ander standpunt over dit wetsvoorstel heeft ingenomen. De fractie van de Partij van de Arbeid spreekt in de Eerste Kamer harde woorden. Ik heb het nog eens in de Handelingen van de Tweede Kamer nagekeken. Het waren soms een beetje de harde woorden die ikzelf als woordvoerder van de VVD-fractie in de Tweede Kamer heb gebruikt. Maar toch, zou ik tegen mevrouw Haubrich-Gooskens en de anderen willen zeggen, blijft er wel meer over dan een beetje na aanvaarding van dit wetsvoorstel dan na aanvaarding van het amendement-Anker. Die consequente lijn van de VVD-fractie in de Tweede Kamer wil ik als staatssecretaris hier vandaag graag voortzetten, want ik wil zelf op dit punt ook wel een beetje consequent blijven.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Daar richt zich nu juist mijn vraag op. Ik heb de indruk dat deze staatssecretaris van VVD-huize nu een ander geluid laat horen dan de VVD-fractie destijds in de Tweede Kamer over het amendement-Anker. Die inconsequentie kan er zijn en bestaat dus kennelijk soms. Ik wil heel duidelijk aangeven dat de Partij van de Arbeid in deze Kamer er echt anders over denkt, met name vanuit de optiek van een toekomstgericht huwelijksvermogensrecht waarbij recht wordt gedaan aan nieuwe maatschappelijke verhoudingen. Dan gaan wij toch echt in op het oorspronkelijke voorstel, waarin meer recht wordt gedaan aan de min of meer zelfstandige positie die partijen hebben en hebben gehad voordat zij het huwelijk sloten, ondanks het feit dat zij de zorg voor elkaar moeten hebben tijdens het huwelijk, en waarin ook aan de eindigheid van het huwelijk toch meer recht wordt gedaan. Zo voorkom je ook nog eens dat honderdduizenden keren per jaar aktes van uitsluiting moeten worden gemaakt bij testamentaire beschikking. Ik dacht dat ook dit kabinet er heel erg van wilde uitgaan dat wij moeten proberen om de lastendruk ook voor de burgers wat te verminderen. Door dit wetsvoorstel door te laten gaan maken wij het nodig dat er honderdduizenden testamentaire beschikkingen van uitsluiting worden opgemaakt. Dat lijkt mij niet handig en niet praktisch.

Staatssecretaris **Teeven**: Ik deel die constatering van mevrouw Haubrich-Gooskens niet. De woorden waarmee ik afsluit, probeer ik niet alleen als een grapje te zeggen. Ik heb het ook nog eens

nagelezen. Uiteraard heeft de VVD-fractie, en ook andere fracties, toentertijd in de Tweede Kamer geworsteld met de vraag of het amendement-Anker moest worden gesteund of uiteindelijk niet moest worden gesteund. Zij heeft dat uiteindelijk toentertijd wel gedaan. Dat is eigenlijk hetzelfde als wat ik als staatssecretaris nu ook doe. Ik zie toch meer voordelen dan nadelen. Ik zie wel een aantal gebreken. Een aantal leden hebben daarop in derde termijn en ook eerder gewezen. Die gebreken komen in het advies van Neleman en Nuytinck ook naar voren. Die gaan wij herstellen. Met betrekking tot artikel 97 hebben de bijdragen van ieder van de leden vandaag mij in derde termijn overtuigd. Wij gaan het ook consequent maken en repareren. Het is echter niet zo dat er helemaal geen verbetering is. In die zin is het een heel andere lijn dan toentertijd door de PvdA-fractie in de Tweede Kamer is gevolgd. Ik begrijp wat mevrouw Haubrich-Gooskens zegt, maar ik denk niet dat wij komen tot het opstellen van duizenden zo niet tienduizenden aktes van uitsluiting. Dat is niet helemaal in overeenstemming met de praktijk.

De **voorzitter**: Hiermee zijn wij gekomen aan het einde van deze besprekingen.

**

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Ik wil nog een vraag stellen aan de staatssecretaris om even heel scherp te krijgen wat zijn vraag aan de Kamer is om te doen. De wet aannemen en hij belooft dat hij razendsnel al die wijzigingen, inclusief de wijziging van artikel 1:97 lid 1, in een aangepast wetsvoorstel naar de Tweede Kamer zal sturen. De staatssecretaris heeft er al iets over gezegd. Hoe schat hij in dat dit er soepeltjes doorheen komt in de Tweede Kamer? Ik heb het niet over het intrekken van het amendement-Anker. Dat is genoemd. Ik vind dat een verschrikkelijk ongelukkig amendement, maar daar heb ik het niet over. Hoe snel denkt hij hetgeen hij toezegt, voor elkaar te krijgen en hoe soepel gaat dat lopen?

Staatssecretaris **Teeven**: Voorzitter. De regering zou graag zien dat de Kamer stemt over dit wetsvoorstel. Ik heb aangekondigd dat het reparatiewetsvoorstel voor de zomer, dus in mei/juni, naar de ministerraad gaat. Dat is inmiddels besproken. Ik denk dat dit heel goed haalbaar is. Mijn voorstel is om de zaak uiterlijk in oktober/november opnieuw in de Eerste Kamer te behandelen en dus heel snel op de agenda van de Tweede Kamer te zetten.

Mevrouw Broekers-Knol vraagt of dat allemaal weer tot discussie gaat leiden in de Tweede Kamer. Dat zou kunnen. Ik ben er een beetje voorzichtig mee, maar ik denk dat deze reparaties soepeltjes kunnen worden doorgevoerd. Ik zal even ingaan op wat die reparaties inhouden. Zij betreffen niet alleen de zaken die de heer Neleman en de heer Nuytinck hebben geconstateerd als overige correcties die moesten worden aangebracht, waarover enkele woordvoerders hebben gesproken, maar ook de

toezegging die ik vandaag heb gedaan over artikel 97. Die combinatie van zaken zou in dat reparatievoorstel komen en in het najaar in deze Kamer kunnen worden behandeld.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Dat klinkt mij positief in de oren. De staatssecretaris zal de wijziging van artikel 97 dan met alles wat hij in zich heeft moeten verdedigen in de Tweede Kamer. Praktisch gesproken hoeft het niet per se morgen geregeld te worden, maar principiële wel. De Tweede Kamer moet er goed van doordrongen zijn dat artikel 97 lid 1, zoals het nu is, de andere echtgenoot wettelijk het recht geeft om cumulatief beheer te voeren over die goederen, roerende zaken, niet op naam, waarvoor geen uitsluitingsclausule geldt. Mijn dringende verzoek aan de staatssecretaris is of hij aan de Tweede Kamer wil laten zien dat die wettelijke bevoegdheid die er op dit moment zou zijn, eraf moet, ook al maakt het in de praktijk dan misschien niet zoveel uit.

De heer **Franken** (CDA): Voorzitter. De staatssecretaris laat een zekere overtuiging zien dat het wel soepeltjes zal lopen in de Tweede Kamer, wanneer er een reparatiewet komt. Ik heb het idee, maar ik laat mij graag door hem overtuigen van het tegendeel, dat de wijzigingen aan het aanhangige wetsvoorstel worden beperkt wanneer er een novelle komt, en dat er dan veel minder gelegenheid of aanleiding zal zijn om tot een andere, verdergaande discussie te komen, waarin weer het hele stelsel ter sprake wordt gebracht. Ik heb zo het idee dat de weg die gekozen wordt, tot veel meer gedoe zal leiden dan wanneer de staatssecretaris zich beperkt tot een novelle.

Staatssecretaris **Teeven**: Ik wil niet in herhaling vervallen, maar ik denk dat het goed is als de Kamer nu zou stemmen over dit wetsvoorstel, zodat het staat, omdat we het hebben afgerond. Mevrouw Broekers-Knol en anderen constateren dat het voor de praktijk weinig gevolgen heeft. Soms is het voordelig als je in het verleden zelf bij de behandeling aanwezig bent geweest. Ik heb deze zelf meegemaakt. Ik denk dat het heel goed mogelijk is om dit reparatiewetsvoorstel, met de zaak zoals ik deze nu heb beschreven, soepel door de Tweede Kamer te geleiden, ook binnen de tijd die mevrouw Broekers-Knol daarvoor op het netvlies heeft. Tegen de heer Franken zou ik zeggen dat dit misschien niet het meest mooie wetsvoorstel is om als staatssecretaris van Veiligheid en Justitie hier voor de eerste keer te verdedigen, maar ik ga er wel voor, ondanks de opmerkingen die ik erover heb gemaakt. Dat hebben we in het verleden in de Tweede Kamer gedaan en dat zullen we hier ook gaan doen.

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Neemt de staatssecretaris daarmee het risico dat deze Kamer mogelijkerwijs dit wetsvoorstel afstemt?

Staatssecretaris **Teeven**: We moeten ons niet gaan herhalen. Ik doe pogingen in deze

gedachtewisseling om de Kamer te overtuigen. Ik ben de Kamer een eind tegemoet gekomen wat betreft artikel 97. In de brief van 24 februari had ik daarover een ander standpunt. Ik heb aangegeven dat ik die reparatiewet op deze wijze de meest juiste manier vind. Ik zou het buitengewoon onverstandig vinden om de derde tranche huwelijksvermogensrecht op die brute wijze te beëindigen, maar dat is uiteraard aan de Kamer, daar kan ik niet in treden.

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Ik stel voor, in te stemmen met het afhandelen van het wetsvoorstel. Gaan de leden daarmee akkoord?

**

Mevrouw **Haubrich-Gooskens** (PvdA): Ik vraag stemming aan.

De **voorzitter**: Dat betekent dat wij vandaag niet kunnen komen tot afhandeling, maar dat wij volgende week over het wetsvoorstel zullen stemmen.

**

De vergadering wordt van 17.49 uur tot 18.45 uur geschorst.

Voorzitter: De Vries

*B

!Ontwikkelingssamenwerking!

Aan de orde is de voorzetting van het **begrotingsdebat over de effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (V) voor het jaar 2011 (32500-V).**

*N

Staatssecretaris **Knapen**: Mijnheer de voorzitter. Laat ik allereerst mijn vreugde erover uitspreken dat de Kamer na een aantal jaren, zo merkte ik vanmiddag, weer de gelegenheid heeft gevonden om uitvoerig te discussiëren over het onderwerp dat vandaag op de agenda staat. Voor de Kamer is het een tijd geleden, voor mij is het de eerste keer. Ik waardeer de inbreng van de leden zeer, maar het is straks aan hen om te zeggen of ik goed geluisterd heb.

Het regeerakkoord geeft al aan dat veel nationale onderwerpen internationale onderwerpen zijn geworden. De mondialisering heeft internationale samenwerking binnen onze landsgrenzen gebracht. Daarom is samenhang tussen binnen- en buitenlands beleid harder nodig dan ooit. Ontwikkelingssamenwerking is een onlosmakelijk onderdeel van buitenlands beleid. Ik ben het eens met de fractie van GroenLinks dat Ontwikkelingssamenwerking zich moet aanpassen aan de toegenomen complexiteit van

ontwikkelingsvraagstukken. Daar zijn we mee bezig.

De diverse crises waaraan de heer Thissen refereerde, inzake voedsel, energie en klimaat, raken niet alleen ontwikkelingslanden, maar zij raken ook ons. Ontwikkelingssamenwerking is onmisbaar in de aanpak van deze problemen, maar kan dat niet alleen. Er is een integrale benadering nodig, op internationaal niveau, en dat is ook ons belang. Wij willen daarom versterkt inzetten op coherentie, en dat betekent eigenlijk niets anders dan er invulling aan geven dat je je realiseert dat het geen gescheiden werelden meer zijn, maar dat het geïntegreerde vraagstukken betreft, die daar spelen en derhalve automatisch dus ook hier.

Goede bedoelingen zijn voor

Ontwikkelingssamenwerking niet goed genoeg. Om effectief te zijn en om draagvlak te houden en waar nodig te herstellen moeten wij ons richten op gebieden waar wij internationaal verschil kunnen maken. Daarmee is dan tegelijkertijd ons belang gediend, niet het platte belang, maar het welbegrepen of het verlichte eigenbelang, zoals dat hier is genoemd, of de extended national interests, zoals de Britten het noemen.

De heer Smaling van de SP-fractie stelde een vraag over dit eigenbelang, maar ik zeg tegen hem dat een moderne aanpak van noodhulp en safety nets en een aanpak gericht op zelfredzaamheid in het nieuwe beleid elkaar niet in de weg staan. Nederland zal net als in het verleden een bijdrage leveren aan door hem genoemde instanties zoals het World Food Program, inderdaad op voorwaarde dat deze de lokale markten en prijsniveaus niet te veel verstoren.

De heer Smaling schetste een tweede spoor, gericht op een integrale benadering van duurzaamheid en productiviteit, met waar mogelijk het benutten van Nederlandse kennis en kunde. Dat is mij uit het hart gegrepen, dat zal hij begrijpen. Ik ben het met hem eens dat beide sporen hun waarde hebben, zij het dat de specifieke inbreng en meerwaarde van Nederland bij het tweede spoor in de ogen van dit kabinet groter is. Dit kabinet zoekt naar een herkenbaar profiel voor Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Een profiel waarmee mensen in Nederland zich kunnen identificeren, gebaseerd op de meerwaarde die ons land kan hebben voor ontwikkelingslanden.

De GroenLinks-fractie vroeg mij naar het belang van draagvlak voor internationale samenwerking. Uit de internationale samenwerkingsbarometer van vorig jaar blijkt gelukkig dat Nederlanders nog steeds welwillend staan tegenover internationale samenwerking. Ik zeg er wel bij dat dit onderzoek ook laat zien dat er een eind komt aan de vanzelfsprekendheid van deze steun. Veel meer dan vroeger zijn er reserves over het belang van ontwikkelingssamenwerking en bestaat er scepsis over het nut en de effectiviteit.

Onderzoek, onder andere vanuit het NCDO, toont aan dat Nederlanders concrete resultaten willen zien. In dit verband is het goed om te refereren aan de inspanningen die mijn voorganger heeft verricht om het zogeheten draagvlakbeleid te vernieuwen. Centraal daarin staat de verschuiving

naar burgerschap in relatie tot internationale samenwerking. Je hebt het dan over de verschuiving van het klassieke paradigma van ontwikkelingssamenwerking naar het inzicht dat het hierbij gaat om globaliseringsvraagstukken: problemen daar zijn problemen hier en omgekeerd.

Dit betekent een stevige aanpassing van de koers. Het betekent niet dat alles ineens radicaal anders gaat, dat is een overdrijving en zo is het ook niet. Er is altijd meer continuïteit dan de opwinding van de dag suggereert, en dat is ook goed. Het wordt wel aangescherpt en hier en daar ook stevig aangescherpt en gewijzigd.

De afgesproken bezuinigingen beschouw ik als een kans om het roer daadwerkelijk krachtig om te gooien. Het budget voor ontwikkelingssamenwerking daalt in het lopende jaar met 400 mln. en volgend jaar komt daar nog eens 500 mln. bij. Dat zijn grote bedragen en dat zal aanleiding geven om veel verder te gaan en ook anders te kijken dan je zou doen met een kaasschaaf. In zekere zin helpt dat dus ook.

De GroenLinks-fractie vroeg of ik kan uitleggen dat ontwikkelingslanden de broekriem moeten aanhalen omdat wij hier een begrotingsprobleem hebben. Mijn antwoord daarop is: ja, dat kan. Wij voldoen nog altijd aan de internationaal afgesproken norm van 0,7% van het bruto nationaal product. Dat kunnen weinig landen in de wereld zeggen, al zeg ik erbij dat het er meer worden. Groot-Brittannië is op weg richting de 0,7% en ook België is op die weg. Dan nog zijn de landen die daaraan voldoen nog altijd royaal op twee handen te tellen. Wij hoeven ons daarvoor absoluut niet te schamen.

Er worden ook nog eens vorderingen gemaakt in wat wij vroeger de Derde Wereld noemden. Daar is heel veel aan de hand. Er is een boeiende economische groei en sociale ontwikkeling vast te stellen in landen die wij decennialang niet anders kenden dan als uitzichtloze regio's van ellende. Daar is een hoop aan het veranderen en wij hebben dat te verdisconteren. Een treffend voorbeeld, althans voor mijn generatie, is een land als Bangladesh. Wij kennen dat niet anders dan als een tragisch gebied waar zich af en toe rampen afspeelden die kort in het journaal langskwamen, meestal op zondag omdat er verder weinig nieuws was. Daarna ging je weer over tot de orde van de dag en er gebeurde verder, zo leek het, niets. Bangladesh zit in een fase van economische groei. Het heeft zelfs een eigen sovereign wealth fund en goedkope arbeid verhuist van China naar Bangladesh. Wie had dat twintig jaar geleden kunnen voorspellen? Er gebeurt dus een hoop buiten ons.

Maar goed, keuzen zijn onontkoombaar. Die keuzen komen niet uit de lucht vallen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Een bezuiniging van 900 mln., waarvan 400 mln. tussen oktober 2010 en januari 2011 en 500 mln. in 2012, maakt toch dat dit kabinet de schijn op zich laadt dat ontwikkelingssamenwerking wel een heel gemakkelijke prooi is: er is geen wetswijziging voor nodig. Als je in de sociale zekerheid een miljard wil

bezuinigen, is er een wetswijziging nodig. Stel u maar eens in verbinding met uw collega Paul de Krom over hoeveel moeite hij moet doen om de Wet werken naar vermogen voor het voetlicht te krijgen. Dat wetsvoorstel is er nog steeds niet. Vindt u eigenlijk niet als bestuurlijk verantwoordelijke voor ontwikkelingssamenwerking dat zo'n bescherming van wat is opgebouwd noodzakelijk is? Het percentage van 0,8 is al weer minder dan wat het een aantal jaren daarvoor was. Ik weet dat Pronk ooit gezegd heeft dat hij zich een soort minister in oorlogstijd voelde. Wij waren gidsland en zitten nu op een gemiddelde van de wereld.

De **voorzitter**: Mijnheer Thissen, mag ik u vragen om u een beetje kort uit te drukken?
**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Wij hebben toch tot 21.30 uur de tijd?

De **voorzitter**: U hebt voor een interruptie maar heel weinig tijd.
**

De heer **Thissen** (GroenLinks): Vindt de staatssecretaris niet dat hij als verantwoordelijk bewindspersoon wat meer bescherming nodig heeft in de vorm van wetsbescherming over de inspanningen met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking?

Staatssecretaris **Knapen**: De heer Thissen bezigde in zijn bijdrage ook al de term "behoorlijk bestuur". Het is inderdaad zo dat voor bezuinigingen in deze sector geen wetswijzigingen nodig zijn. Wij hebben wel afspraken nodig met internationale partners. Voorwaarde voor deze operatie is dat wij niet tornen aan vastgelegde afspraken en aan afgegeven commitments, waardoor wij het odium onbetrouwbaar op ons zouden laden. Daar is zorgvuldig naar gekeken. Ik kom later te spreken over de medefinancieringsorganisaties waarover onder het vorige kabinet al een bezuiniging was afgesproken. De periode waarin de financiering zou worden voorzien, is toen uitgesmeerd met één jaar, wat een bezuiniging betekent van grosso modo 20%. Daar hebben wij een extra bezuiniging bovenop gedaan van 11%. Dat gebeurde overigens op basis van afspraken die bij alle partijen bekend waren, dat de toezeggingen golden behoudens een begrotingsvoorbehoud. Een aantal internationale toezeggingen zijn steeds gedaan onder een begrotingsvoorbehoud. Alvorens te korten op bepaalde fondsen hebben wij eerst gekeken hoe de fondsen ervoor stonden. Het Global Aids Fund had een toezegging voor een bedrag van 11 mld. en een beschikking over 7 mld. Wij voelden ons vrij om het voorbehoud dat wij hebben gemaakt ten aanzien van dit fonds te materialiseren, omdat de middelen die zij ter beschikking hadden om de planning voor de komende drie jaar uit te voeren gegarandeerd waren. Wij hebben bij die kortingen wel degelijk gekeken of die passend waren, gegeven de verwachtingen en afspraken die er waren. Ik maak het niet mooier dan het is: er is

stevig ingegrepen, maar dat is wel zorgvuldig gebeurd.

Dan kom ik op de nadere invulling van die zorgvuldigheid, namelijk de keuzen. Die keuzen komen niet zomaar uit de lucht vallen.

De heer **Eigeman** (PvdA): De staatssecretaris is begonnen met de uitspraak dat er in de samenleving veel twijfel is over het nut. Dat kan ik enigszins volgen, maar hoe verhoudt zich dat tot een bezuiniging die over twee jaar oploopt tot 900 mln.? Is dat voldoende om mensen opnieuw te overtuigen van het nut? Dat lijkt mij een vreemde redenering. Volgens mij zijn er andere dingen nodig als je de effectiviteit wilt verstevigen. Misschien heb je dan nog wel meer geld nodig.

Staatssecretaris **Knapen**: Het lijkt mij een heel sterke kwestie van achteruitvoetballen als je denkt alleen met bezuinigingen de steun voor ontwikkelingssamenwerking te kunnen vergroten. Je kunt dan immers bezuinigen tot je niets meer doet. Dan is het thema ook van tafel. Het gaat erom te proberen te laten zien waar de meerwaarde ligt, waar je het verschil kunt maken. Het gaat erom waar het mogelijk is om de meerwaarde te herkennen, die naar vermogen te meten en vervolgens ook zo te presenteren dat mensen zich ermee kunnen identificeren. Ik kom daarop straks terug. Vandaar dat wij een vrij stevige strijd aangaan met de enorme versnippering van de budgetten. Door meer middelen op minder doelstellingen in te zetten, is het mogelijk om aan het einde van de rit te laten zien of je een verschil hebt gemaakt, tot op welke hoogte je een verschil hebt gemaakt en waar je onderweg kunt bijsturen. Wij moeten beter zicht krijgen op de dingen die wij doen. Wij moeten af van de vele dingen die in versnipperde mate gebeuren. Door die versnippering bereiken wij met dit soort rapporten eigenlijk ook niemand.

De heer **Eigeman** (PvdA): Het blijft merkwaardig dat de staatssecretaris gelooft dat een kale bezuiniging kan bijdrage aan het versterken van het draagvlak. Ik geloof daar helemaal niets van. Ik vind het een veel te gemakkelijke redenering. Net als de redenering: de samenleving wil minder ontwikkelingssamenwerking, dus wij gaan van 0,8% naar 0,7%. Dat helpt om de geloofwaardigheid op te bouwen, is dan de redenering. Ik zie dat niet.

Staatssecretaris **Knapen**: Laat ik het anders proberen. Er zijn enkele landen in de wereld die de internationaal afgesproken norm van 0,7% halen. Dat zijn er zes, met een beetje positief rekenen. Wij zaten op 0,82%. Er zijn een paar dingen aan de hand. Aan de ene kant een groeiende scepsis over het nut van ontwikkelingssamenwerking. Aan de andere kant de groeiende noodzaak om te laten zien wat wij doen. Tegenover een sceptischer publiek stellen wij vast internationaal betrouwbaar te willen zijn. Dat zijn wij als wij ons houden aan de afspraak van 0,7%. Daarvan wijken wij niet af, al gaan wij terug tot een percentage waarvoor wij ons

in de wereld niet hoeven te schamen. Bezuinigen is niet de methode om draagvlak te winnen. Dat ben ik eens met de heer Eigeman. Daarom dat wij vervolgens ervoor zorgen, door het harder, strakker en gedisciplineerder kiezen van landen en thema's, met meer middelen minder gebieden en thema's te bestrijken. Wij proberen daarbij focus aan te brengen. Door focus proberen een verschil te maken en meerwaarde te creëren, is in vele delen van de samenleving een normaal proces. Vervolgens proberen wij met deze methode te laten zien dat wat wij doen wel degelijk bijdraagt, effect sorteert en ook voldoende identificeerbaar is voor degenen die de middelen opbrengen, namelijk de Nederlandse belastingbetalers. Het gaat om twee stappen: niet meer doen dan nodig is, maar absoluut ook niet minder doen dan nodig is én wat je doet zo inrichten dat je de voorwaarden creëert om straks te kunnen laten zien dat het tot iets leidt. Daarmee is niet gezegd dat vroeger alles tot niets leidde. Begrijp mij goed. Dat is het laatste dat ik zou willen. Wij hebben nu eenmaal, dringender dan tot nu het geval is geweest, nodig dat wij kunnen laten zien dat het werkt. Dat is in een aantal landen het geval. Daar zijn wij ook mee bezig.

De heer **De Graaf** (VVD): Een interessant betoog van de staatssecretaris. Kunnen wij niet simpelweg zeggen dat de bezuiniging natuurlijk nooit kan dienen voor het vergroten van het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking? Die bezuiniging is gewoon ingeboekt omdat er door dit kabinet 18 mld. moet worden bezuinigd. Er is wel draagvlak in het geding. Dat is draagvlak van politieke partijen, die menen dat zij door op ontwikkelingssamenwerking zwaar te bezuinigen meer kiezers kunnen halen. Dat is ook draagvlak, maar niet het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking.

Staatssecretaris **Knapen**: Dit kan een welhaast scholastisch debat worden. De andere kant van het verhaal is immers dat als burgers zien dat het beter gaat in een aantal landen waar het vroeger beroerd ging, het bewustzijn afneemt van de urgentie om hiervoor middelen vrij te maken. Tien jaar geleden zouden wij het vanzelfsprekend vinden om ontwikkelingssamenwerkingsmiddelen beschikbaar te stellen voor het achterland van Turkije. Nu is dat min of meer uit den boze geworden. Men ziet dat steden als Istanbul, Ankara en Izmir dynamische centra van ontwikkeling geworden zijn die royaal met onze centra kunnen wedijveren. Dat speelt dus wel degelijk ook een rol.

Het gaat bij ontwikkelingssamenwerking dus niet alleen meer om hulp. Het gaat, zoals de heer Eigeman met zijn voorbeeld over de Molukken aangaf, om partnerships tussen overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Het gaat ook over problemen die in elkaar overlopen en waarop geïntegreerde antwoorden nodig zijn. Bovendien zijn wij er inmiddels van doordrongen dat van buitenaf opgelegde, kant-en-klaaroplossingen simpelweg niet werken. Het is van groot belang, de lokale context goed te kennen. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid

schreef dat ook in zijn rapport. Voor het aanpakken van zulke kwesties is ruimte nodig. Die creëren wij op twee manieren: minder thema's, minder landen.

Bij het bepalen van de keuzes zijn de Millenniumdoelen leidend en wat in het jargon Global Public Goods heten. Daarover geen misverstand. Er zijn twee belangrijke criteria voor de keuze van de speerpunten in het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. De ene is de relevantie voor armoedebestrijding, economische groei en daarmee zelfredzaamheid. Het is goed om die vast te stellen, zo zeg ik tegen de heer Smaling. Het andere criterium, zo zeg ik tegen de heer Eigeman, is het strategisch belang voor Nederland.

Seksuele gezondheid valt onder de Millenniumdoelstelling 5, het terugdringen van moeder- en kindsterfte, en is daarom ook een van de speerpunten. Op dit terrein blijven de resultaten achter en beschikt Nederland over internationaal erkende deskundigheid. Wij worden er steeds om gevraagd.

Op internationaal en lokaal niveau zijn wij in staat, problematieken aan de orde te stellen en andere donoren hiervoor te mobiliseren. Zo willen wij werken, ook bij de economische speerpunten. Voedselzekerheid, Millenniumdoelstelling 1, is niet alleen een lokaal probleem, er zijn ook regionaal, nationaal en internationaal oplossingen nodig. Ik noem de coherentie. Dat geldt ook voor water, Millenniumdoelstelling 7. Tussen water en voedselzekerheid bestaan weer allerlei dwarsverbanden. Het is ook duidelijk dat veiligheid en rechtsorde in fragiele staten eenzelfde samenhangende aanpak vergen. Anders gezegd, onze vier speerpunten zijn direct verbonden met zowel de Global Public Goods als de Millenniumdoelstellingen en dwingen ons om meer werk te maken van coherentie. Global Public Goods zijn, zoals ik al zei, ook een eigen belang. Stabiliteit, voedselzekerheid, klimaat, energie, grensoverschrijdende criminaliteit, het zijn allemaal vraagstukken die inderdaad geen grenzen kennen. Alleen al daarom, zo zeg ik tegen de heer Eigeman, heeft groepsegoïsme als zodanig geen enkele zin. Zo interpreteer ik hem overigens ook.

In reactie op een vraag van de PvdA-fractie, over het belang van de rechtsstaat, het volgende. De Nederlandse inzet op de rechtsstaat krijgt in de komende jaren vooral vorm binnen deze vier genoemde speerpunten. In de meerjarige strategische plannen, die door de ambassades in de partnerlanden in de komende maanden worden opgesteld, zal duidelijk worden hoe deze inzet concreet vorm zal krijgen. Ik verwacht dat problemen als gevolg van een gebrekkig functionerende rechtsstaat binnen alle thema's belangrijke belemmeringen zullen vormen voor resultaten en dus ook aanleiding zullen geven tot extra inspanningen op dit gebied. Goed bestuur, rechtsstaat en rechtszekerheid zijn elementen die als een *conditio sine qua non* gelden zodra je iets wilt doen op het gebied van voedselzekerheid op lokaal of regionaal niveau.

Bezuinigd wordt er vooral op sociale sectoren. Denk daarbij aan onderwijs en gezondheidszorg. Deze bezuinigingen betekenen

overigens niet dat we geen waarde zouden hechten aan deze onderwerpen. Zonder posterioriteiten zijn er echter geen prioriteiten, want dat zou een beetje laf zijn. Op deze terreinen is ook wel sprake van kluitjesvoetbal of van donoren die simpelweg meer kennis hebben dan wij. Bovendien passen deze bezuinigingen in het streven om de focus te verleggen naar productieve sectoren.

Betekent dit de verwaarlozing van de sociale dimensie, zoals de heren Eigeman en Thissen hebben gesuggereerd? Nee, daar is geen sprake van. De verhouding tussen uitgaven in de sociale sectoren en in de productieve sectoren is volgens de WRR op dit moment ongeveer 75/25. Volgens ons het ligt het wat genuanceerder. De verhouding is ongeveer 60/40 tussen sociaal en productief. Wij verschuiven dat. Tegen de heer Smaling zeg ik ter verduidelijking het volgende: als je het verschuift, en je je ondertussen wel degelijk ook wilt blijven richten op onderwijsactiviteiten, gaat het om investeringen in relevante curricula. Het vasthouden of zelfs verbeteren van het huidige niveau van sociale diensten vergt namelijk een sterkere basis, en daar hoort bijvoorbeeld goed beroepsonderwijs bij dat is gericht op de thema's die je belangrijk vindt.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Tot hoever gaat u tussen sociale en productieve sectoren schuiven?

Staatssecretaris **Knapen**: Wij hebben geen vast getal geprikt -- dat valt alleen al op aan de discussie die wij hebben gevoerd met de WRR over de vraag of het aandeel 60 of 75 is -- omdat er sprake is van een grijze ruimte waarbij men zich kan afvragen: waar wordt sociaal economisch en waar wordt economisch sociaal? De discussie over de vraag of onderwijs niet ook "een bijdrage is aan", leidt dan al snel tot het nader differentiëren van welk type onderwijs wordt bedoeld. Hebben we het over beroepsopleidingen in de mbo-sector of hebben we het over investeringen in lager onderwijs? Als we echter de definitie van de WRR zouden aanhouden, zouden wij rond fiftyfifty uitkomen. In onze eigen definitie zou het ook van 60/40 40/60 kunnen worden. Ik hoop dat de heer Thissen het mij niet kwalijk neemt dat ik het lastig vind om mij op een precies percentage vast te leggen, omdat het een schijnzekerheid suggereert die wij niet kunnen garanderen.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Is de staatssecretaris het wel met mijn fractie eens dat investeren in goed onderwijs een *conditio sine qua non* is om de productieve sector van een land en het vrije ondernemerschap te stimuleren?

Staatssecretaris **Knapen**: Zeker. Bij investeringen in onderwijs gaat het om diverse type investeringen. Ik sprak over wat meer toegepaste investeringen in onderwijs en over wat meer toegepaste investeringen in beurzenprogramma's. Bijvoorbeeld lagere scholen horen er ook bij -- wij doen het nodige op het gebied van onderwijs -- maar de vraag is: wie gaat zich waar nader op concentreren? Ik zal een voorbeeld geven. Ik was

onlangs in Rwanda, waar Nederland tamelijk actief is op het gebied van ontwikkelingsamenwerking. Wat onderwijs betreft, met name lager onderwijs, kijkt men in dat land niet meteen naar ons. Als ze naar ons kijken, gaat het om dingen als voedsel, voedselzekerheid, de kwaliteit van voedselproductie, investeringen in rechtsorde. Wat onderwijs betreft zijn ze gericht op landen als Singapore -- dat zou je twintig jaar geleden ook niet hebben gezegd -- waar ze nogal wat capaciteit van krijgen. Op het gebied van ICT zijn ze gericht op India, waar ze nogal wat aan ontlenen en van kopen. Op het gebied van onderwijs, met name lagereschoolonderwijs, zijn ze ook gericht op landen als Engeland. Engeland doet heel veel op dat gebied. Het maken van keuzes wordt logischerwijs dus niet alleen geprikkeld door hetgeen waarvan wij denken dat wij er goed in zijn, maar ook door hetgeen zij eerder aan ons vragen dan aan andere landen. Dat is de achtergrond.

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik hoor de staatssecretaris meer aandacht geven aan de samenhang dan ik in eerdere stukken heb gelezen, maar hij gebruikt zelf het woord kluitjesvoetbal. Hij komt met een voorbeeld waaruit blijkt dat men op onderwijsgebied minder naar ons kijkt. Naar mijn idee heeft juist het ontbreken van een samenhang in de aanpak met andere landen, veel verwarring gesticht. Ik kan mij voorstellen dat je zegt: Nederland doet dat niet meer, Nederland is beter in andere dingen. Nederland heeft echter wel het belang te onderkennen dat ik in mijn verhaal al heb aangegeven: heel veel aandacht besteden aan water, maar geen aandacht besteden aan goed bestuur, goede basisopleidingen en goede basisgezondheidszorg, is goed geld naar kwaad geld gooien.

Staatssecretaris **Knapen**: Daarmee ben ik het helemaal eens. Met betrekking tot de arbeidsverdeling komt de samenhang om de hoek kijken: wie doet wat? Als je actief wordt op een terrein terwijl op allerlei andere terreinen die er ook toe doen, verder helemaal niemand aanwezig is, heb je een probleem. Dan is het probleem vervolgens: wat gaan we doen? Kunnen we er überhaupt iets doen? Maar die samenhang hoort erbij, want het heeft weinig zin om in een land actief te zijn op een bepaald thema, terwijl in dat land al het andere wordt verwaarloosd. In de regel ben je dan op bezoek in een fragiele staat.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Het is natuurlijk belangrijk dat wij overal actief blijven in de civiele sfeer. Ik heb het voorbeeld genoemd van de Verenigde Staten, waar "leading through civil power" een belangrijk leitmotiv is. Zou de staatssecretaris kunnen aangeven hoe zijn beleid zich verhoudt tot dat beleid? Het zou bijvoorbeeld betekenen dat de Amerikanen of de Britten bepaalde dingen overnemen, omdat zij inzetten op civil power. Wij willen er echter ook graag expertise in behouden. Wij willen niet graag dat sociaal of intellectueel kapitaal wordt vernietigd, omdat wij ons uit bepaalde sectoren terugtrekken. Wellicht

kunnen maatschappelijke organisaties een belangrijke inzet blijven leveren op die gebieden waarvan de overheid zegt dat zij daar wat minder in zal investeren. Er is dus nog wel een bandbreedte aan mogelijkheden. Ik zou die graag wat verkend willen hebben.

Staatssecretaris **Knapen**: Op de vraag van de heer Kuiper kom ik straks terug. Ten aanzien van de landenkeuzes is het wellicht goed om een misverstand uit de wereld te helpen, namelijk dat Nederlandse ontwikkelingsamenwerking zich zou beperken tot de landen waarop wij onze focus zouden willen richten. Bilaterale programma's op het gebied van de ontwikkelingsamenwerking beslaan alles bij elkaar een bedrag van 980 mln., zeg maar een miljard. Tel hier nog wat dingen bij op zoals een stabiliteitsfonds, noodfonds, mensenrechtenfonds, en splits dat uit naar landen, dan kom je op zo'n kleine 200 mln. meer uit. Maar gemakshalve ga ik uit van een miljard. De totale uitgaven voor ontwikkelingsamenwerking bedragen 4,5 mld. en volgend jaar, afhankelijk van het bnp, 4,1 mld. à 4,2 mld. Dat betekent dat wij voor heel groot deel participeren via internationale fondsen, multilaterale organisaties of multidonorfondsen zoals het Global Aids Fonds, een fonds waarin statelijke en niet-statelijke actoren zoals de Gates Foundation samenwerken.

Dergelijke participaties beperken zich uiteraard niet tot die vijftien landen; dat zou ook curieus zijn. Die fondsen doen het werk in de gebieden waarvan zij denken dat hun expertise het verschil zou kunnen maken. Wij kunnen niet op hun stoel gaan zitten en doen alsof wij die expertise hebben. Wij dragen het geld nu juist aan hen over, omdat zij ter zake kundig zijn van dat onderwerp of die regio. Hetzelfde geldt voor de ngo's en de medefinancieringsorganisaties: wij kunnen niet op hun stoel gaan zitten om vast te stellen wat wijsheid is om te doen, gegeven hun expertise, netwerken, traditie en ervaring. Destijds, in het laatste programma, hebben wij met hen afgesproken dat zij actief zouden zijn in een bepaald percentage van de landen waarmee Nederland ook bilaterale programma's had; dat zijn er 33. Zij hebben zich daaraan gecommitteerd, dat vonden zij ook geen probleem. Het gaat om een groot aantal landen. Overigens doen zij vele dingen op andere gebieden en in andere landen en dat blijft zo. We moeten deze dingen wel uit elkaar houden, anders kan het misverstand ontstaan dat wij overal "kiss and goodbye" zouden zeggen, maar daarvan is natuurlijk geen sprake.

Ik kom op de onderwerpen economische groei en zelfredzaamheid, waarover vanmiddag uitvoerig is gesproken. Deze krijgen in het beleid meer nadruk. Dat betekent concreet dat wij ons meer zullen richten op marktinstuties en ondernemerschap. Daarin spelen private partijen een belangrijke rol. Binnen het budget komt dus meer ruimte vrij voor samenwerking met het bedrijfsleven, publiek-private partnerschappen, de ontwikkeling van de financiële sector en het bevorderen van duurzame productieketens. Daarbij heeft steeds de primaire aandacht -- want dat is

onze verantwoordelijkheid -- het maatschappelijk verantwoord ondernemen. Het initiatief voor duurzame handel, dat vrij recentelijk in Nederland is gestart, is een voorbeeld van dat duurzame, maatschappelijk verantwoorde ondernemen, dat tot nu toe een groot succes is.

De heer Eigeman vroeg of zelfredzame burgers van Mali, Congo of Guatemala bonnetjes moesten gaan sparen, die ze bij Nederlandse bedrijven zouden moeten besteden. Ons antwoord is: nee. Het gaat om het lokale ontwikkelingsbelang. Het gaat niet om het Nederlandse bedrijfsleven; vanuit mijn portefeuille is dat een middel, geen doel.

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. De staatssecretaris noemt een programma dat eigenlijk net is gestart en zegt daarvan dat het een succes is. In het kader van effectiviteit is dat een heel interessante opmerking. Kan de staatssecretaris aangeven waarom dit nu al een succes te noemen is?

Staatssecretaris **Knapen**: Dat is juist, het bestaat pas anderhalf jaar. Gij zult de dag niet prijzen ... Bovendien heeft het nog een hele weg te gaan. De heer Smaling is hiervan vanwege zijn expertise ongetwijfeld beter bewust dan de meesten van ons, maar het programma is begonnen als een ogenschijnlijk curieuze grap, twee of drie jaar geleden: geen foute chocoladeletters kopen, omdat de cacao daarin is verworven, verkocht en verhandeld op een wijze die je niet maatschappelijk verantwoord kunt noemen. Welnu, deze ogenschijnlijke grap van Oxfam Novib is een doorslaand succes geworden, want het bedrijfsleven -- met welke motieven ook; daarin ben ik in eerste instantie zeer praktisch en interesseert dit mij minder -- had snel begrepen dat dit voor zijn consumenten interessant zou kunnen worden. Een jaar later konden we vaststellen dat 94% à 96% van alle chocolade die rond november in de schappen lag, gegarandeerd uit de duurzame keten kwam. Ik ben maar zo vrij geweest om dat een succes te noemen, hoe klein het ook was. Maar het was interessant.

Overigens is het van belang om deze nieuwe thema's en aanvieligroutes met andere partijen vorm te geven. Daarbij horen ook kennisinstellingen. Ontwikkelingssamenwerking staat namelijk niet op zichzelf; ze is een gezamenlijke verantwoordelijkheid, trouwens ook van andere departementen. De inzet van de gehele overheid -- in het jargon "the whole of government approach" -- is nodig voor een coherent en geïntegreerd beleid. Lang, misschien te lang, vormde ontwikkelingssamenwerking een eigen wereldje. Iedereen is er al enige tijd van overtuigd dat dit anders moet en ook wij werken daaraan. Ik heb recentelijk een opvolger van de eerste notitie naar de Tweede Kamer gestuurd, de zogenaamde Focusbrief. Ik ken de opvattingen van de Tweede Kamer over deze brief nog niet, want er was nog geen gelegenheid om daarover met de Tweede Kamer te debatteren. We hadden het over het bilaterale kanaal. Het voorstel is om terug te gaan

van 33 naar 15 partnerlanden. Bij deze keuze is onder meer rekening gehouden met een perspectief op resultaten, het inkomens- en armoedeniveau, de mogelijkheden om hetgeen wij te bieden hebben, de speerpunten, vorm te geven in relatie tot de vraag die daar leeft, en de kansen en belangen van andere betrokken vakdepartementen.

Uit al deze criteria is een landenlijst gekomen die wij in drie categorieën hebben verdeeld: de categorie "lage inkomens", de categorie "fragiele staten" en de categorie van landen die op een laag niveau zitten, maar een gezonde economische groei vertonen. In reactie op wat de heer Thissen zei, die het afvallen van Congo niet zo logisch vond, lijkt het me goed om vast te stellen dat wij wel degelijk actief blijven in de Grote Merenregio. Gezien het belang voor de regionale stabiliteit, stellen wij voor om naast in Rwanda en Burundi, actief te blijven in het oosten van Congo, met centrale middelen zoals die uit het Stabiliteitsfonds. Hier ziet men weer de scheiding tussen partnerschapslanden via een bilateraal programma en de regionale fondsen. Hiervoor hoeft Congo geen partnerland te zijn. De toegevoegde waarde van het ontwikkelingssamenwerkingsprogramma via een partnerland en de overheid van Congo is beperkt; daarom hebben wij deze keuze gemaakt.

Maar voor alle duidelijkheid, dit betekent niet dat wij stoppen met humanitaire hulp, bijvoorbeeld voor slachtoffers van geweld. Ik was zelf in het dramatische kamp van Justine Masika, die slachtoffers van seriële verkrachtingen opvangt, vrouwen die worden verstoten door hun gemeenschap. Zij heeft twee jaar geleden in Nederland de Mensenrechtentulp gekregen. Zij staat nog steeds -- zoals wij dat zouden zeggen -- met haar poten in het bluswater. Er is dus geen sprake van dat wij met dat soort activiteiten zouden stoppen. Dat is iets anders dan het bilaterale programma. Ook via het Mensenrechtenfonds en het multilaterale kanaal blijven wij betrokken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. In die zin erkent de staatssecretaris de vraag van vele leden, namelijk dat wij blijven streven naar samenhang in de regio, dus de regionale aanpak? Dus ook al is een land geen partnerland meer, dan toch worden daar de ogen niet voor gesloten, en blijven wij via andere partners werkzaamheden verrichten voor dat niet-partnerland?

Staatssecretaris **Knapen**: Het antwoord is "ja".

Wij hebben dus ook niet, zoals de heer Smaling suggereerde, geblinddoekt met vijftien pijltjes naar de kaarten van Afrika en Azië op een dartbord gegooid. Wij hebben geprobeerd om zorgvuldig een aantal indicatoren naast elkaar te zetten en een afweging te maken. Het is uiteindelijk altijd een afweging, want het is geen wiskunde. Zoals aangegeven, betekent beperking van het aantal landen niet dat wij zomaar wegwandelen uit landen. Het is geen "kiss and goodbye". Er is sprake van transitie, van een ordelijke overdracht. Daar waar het landen betreft die het steeds beter doen, hopen wij dat de verbindingen die wij hebben

aangebracht van dien aard zijn dat zij evolueren in de richting van wederzijds profitabele economische relaties. Dat is uiteindelijk wat iedereen wil bereiken, dat het die landen goed gaat. Wij willen dat het die landen zo goed gaat dat zij geen ontwikkelingsmiddelen meer nodig hebben en toch met ons in verbinding blijven, zoals veel landen met ons in verbinding blijven.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik heb een heel basale vraag: waarom moesten het vijftien landen worden? Dat is minder dan de helft van 33. Waarom zijn het er vijftien geworden en niet bijvoorbeeld twintig?

Staatssecretaris **Knapen**: In het regeerakkoord wordt verwezen naar het WRR-rapport als een leidraad. In het WRR-rapport wordt een aantal van tien genoemd. Wij vonden het, gegeven alle indicatoren die wij op een rijtje hebben gezet, onverantwoord om in zo'n korte tijd zo'n sprong te maken. Wij hebben ernaar gestreefd om zover als mogelijk die richting uit te gaan, maar niet verder. Het hadden er ook dertien kunnen zijn aan het eind van de rit, als wij nog wat steviger hadden aangezet. Het hadden er ook zestien kunnen zijn.

In de Focusbrief ontwikkelingsamenwerking staat overigens ook dat wij haakjes zetten rondom Noord-Afrika en het Midden-Oosten, omdat daar heel veel aan de hand is. Wij trekken ons terug uit Egypte. Wij deden daar niet zo veel. Het betrof alles bij elkaar een bedrag van 7 mln. à 8 mln. Het was niet dat je zegt: hier maken wij het verschil. Wij hebben besloten om daar weg te gaan omdat wij het prematuur vinden om nu te besluiten om voor langere tijd in dat land te gaan zitten en niet in een ander land in het Midden-Oosten. In de eerste plaats is daar op dit moment te veel aan de hand, in de tweede plaats komen er te veel geïmproviseerde programma's langs en in de derde plaats is de Europese Unie bezig met een grootscheeps programma. Wij willen even wachten tot het stof wat is neergedwarreld en wij beter zicht hebben op waar wij voor een langere termijn kunnen gaan zitten. Dit om het getal vijftien een wat nadere inkleuring te geven.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Tien is heel streng. Vijftien is nog steeds streng en bovendien minder dan de helft. De staatssecretaris zegt dat er ook haakjes worden gezet rondom gebieden. Betekent dit dat er nog ruimte is? Zegt hij dat wij de relatie met een aantal landen niet onmiddellijk kunnen verbreken, dat wij vijf jaar nodig hebben voor een uitfasering en dat wij het misschien in die tijd niet eens redden als wij geen opgebouwde resultaten willen vernietigen? Is dat denkbaar in zijn beleid?

Staatssecretaris **Knapen**: Wij hebben een transitiefaciliteit. Enkele landen zijn al op de lijst daarvoor gezet. Vietnam is een voorbeeld. Dat kent een geweldige economische groei, maar komt van een laag niveau. Als deze groei zich voortzet -- alle voortekenen wijzen daarop -- kan de ontwikkelingsrelatie met dit land snel worden uitgefaseerd. Daar hebben wij een transitiefaciliteit

voor. Het is heel goed denkbaar dat bij die vijftien landen ook landen zitten die heel snel van een ontwikkelingsrelatie naar die transitiefaciliteit migreren. Dat kan dus.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Houdt de staatssecretaris nog een buffer aan? Is het denkbaar dat wij over vijf jaar concluderen dat Nederland met vijftien landen een relatie heeft opgebouwd en daarnaast nog relaties heeft met een aantal andere landen die wij niet in de steek wilden laten, omdat dit hoorde bij het feit dat wij in het verleden onze hand hebben uitgestoken naar bepaalde landen?

Staatssecretaris **Knapen**: De term "in de steek laten" suggereert dat er in die landen niets gebeurt en dat wij desalniettemin wegwandelen. Zo hebben wij er niet naar gekeken. Wij bekijken of er andere landen zijn die daar actief zijn of actief willen worden. Deze discussie speelt in een aantal landen. Er zijn ook landen die in de keuze die zij aan het maken zijn, accenten willen leggen op bepaalde landen. Daardoor kun je in het kader van wat is afgesproken in de verdragen van Accra en Parijs over de arbeidsverdeling de daad bij het woord voegen. Dat is dus niet in de steek laten, maar overdragen. Soms is het uitfaseren en soms integreren in andere programma's.

De Europese Unie is op dit moment bezig met een vrij grootschalig programma voor Noord-Afrika. Onze stelling is dat wij wat multilateraal en zeker wat Europees kan, Europees moeten doen. Wat vervolgens bilateraal nog nodig is, moeten wij bilateraal doen. Er zijn dus heel veel tussenvormen. Ons doel is echter wel het reduceren van het aantal landen. Het is bekend hoe dat gaat, iedereen heeft natuurlijk wel een of twee landen in het vizier waarvan hij het jammer vindt dat er bepaalde dingen niet gebeuren. Dan krijg je heel snel weer heel veel landen en blijft er van de focus, dus van de hele achterliggende gedachte, minder over dan de bedoeling was. Wij willen immers over een paar jaar laten zien dat wij enige resultaten hebben geboekt in die landen.

Diverse woordvoerders hebben gesproken over het aandeel in de multilaterale fondsen. Het aandeel van 3% dat wij hebben in de Wereldbank blijft. Wij verminderen ons aandeel in de Wereldbank niet. Wij zijn een land met een lange traditie van multilateralisme. Wij hebben belang bij goed functionerende internationale instellingen. De Wereldbank is een internationale instelling van betekenis. Dat hoort bij de wijze waarop wij ons verdragen in de internationale betrekkingen. Door ons aandeel in de Wereldbank kunnen wij bovendien invloed uitoefenen op hetgeen de Wereldbank doet en laat. Wij hebben het niet voor het zeggen, maar wij kunnen invloed uitoefenen. Dat helpt op bepaalde momenten wel degelijk.

Wij hebben overigens geen voorkeur voor multilaterale instellingen boven allerlei andere activiteiten. Er zijn fikse verminderingen van afdrachten aan multilaterale organisaties, met stevige bedragen. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het commitment met sommige internationale

organisaties van dien aard was en is dat wat langer nodig is om een contributie af te bouwen, te reduceren. In het afgelopen najaar kon dat niet, maar wij zijn er nu mee bezig. Wij geven dus geen voorrang aan multilateralisme, maar het is een belangrijke pijler.

Het doel is uiteindelijk zelfredzaamheid. Daarvoor is een stabiel macro-economisch klimaat nodig met goed functionerende markten. Daarvoor is overigens ook een overheid nodig die -- wellicht was dat de achtergrond van de opmerkingen over belastingen -- voldoende eigen inkomsten genereert. In geen van de partnerlanden is dat op dit moment een volledig verwezenlijkte realiteit. Dat zal nog wel even duren. Ik ben het dus eens met de SP-fractie dat dit een lange adem vereist. Als iets een lange adem vereist, is het ook mogelijk dat delen van het werk worden overgenomen door andere donoren. De afgelopen maanden hebben wij een aantal donoren geconsulteerd. In een aantal landen vindt op dit moment discussie plaats over reductie en meer focus. De internationale arbeidsdeling is belangrijk. Dat maakt het mogelijk, als je ergens weg gaat, om dat zorgvuldig te doen en om het naar vermogen over te dragen.

Er is ook gesproken over de wijze van verantwoording en evalueren.

De heer **Smaling** (SP): De staatssecretaris roerde de belastingen even aan. Ik weet niet of hij daar nog op terugkomt, maar ik heb er een aantal vragen over gesteld. Het viel mij in de Focusbrief op dat de vijftien landen zich allemaal op een verschillend niveau bevinden wat betreft de belastinginning. Soms was dat hoopgevend, soms was het slecht, maar daardoor werd het voor mij onduidelijk of het om een criterium ging of een opmerking die dan wel consistent bij elk land stond genoemd. Daarnaast heb ik ook nog gevraagd of het inkomstenbelasting betreft, reguliere belasting op arbeid of dat er andere belastingen bij zijn inbegrepen.

Staatssecretaris **Knapen**: Ik wil er nog op terugkomen, maar ik geef nu alvast aan dat het geen criterium is geweest op grond waarvan wordt vastgesteld of een land wel of niet voor steun in aanmerking komt. In alle partnerlanden heeft men namelijk problemen met belastinginning. Afhankelijk van de categorie, want bij fragiele staten ligt het heel anders, hebben wij bekeken in hoeverre sprake is van een perspectief voor een land en voor ons om te werken aan opbouw en vergroting van de eigen middelen. Het geldt met name voor de categorieën 1 en 3, al speelt het al minder voor de derde categorie. Categorie 2 is een apart verhaal, want bij fragiele staten zitten wij aan de voorfase van de capaciteit van een overheid om middelen aan een individu te onttrekken en die te besteden tot nut van het algemeen.

Ik kom nu bij de verantwoording. De heer Willems had een aantal heel specifieke opmerkingen. Ik stel eerst vast dat de tweejaarlijkse resultatenrapportage een aanvulling is op de verantwoording die elk jaar wordt afgelegd in het jaarverslag van het ministerie van

Buitenlandse Zaken. Het is nadrukkelijk geen formeel verslag met enkel harde cijfers, maar eerder een middel om met het Nederlandse publiek te communiceren. Noem het een soort publieksverantwoording die nadrukkelijk losstaat van de formele verantwoordingsverplichting in het kader van de Comptabiliteitswet. Ik voeg eraan toe dat het toegankelijker, praktischer en interactiever kan. De boeken die wij in het verleden hebben gepubliceerd, wellicht passend bij de tijdgeest, pasten zelden in een boekenkast, omdat ze zo dik waren. Bovendien denk ik -- wij hebben dat een beetje afgekeken van hoe het in Groot-Brittannië gebeurt -- dat als je het voortdurend communiceren van resultaten, de fase van monitoring van het begin tot aan het eind via internet, via websites kunt volgen, dit wellicht betere kansen oplevert om mensen mee te nemen dan wanneer je eens in de twee jaar met een resultatenboek komt. Desalniettemin zijn de resultatenrapportages van belang, omdat we willen bijdragen aan het debat over de effectiviteit. We moeten het daar toch over hebben. Het is dus meer een indruk van wat wij denken dat onze bijdrage is geweest. We gaan het een stuk publieksvriendelijker maken.

Transparantie is bij verantwoording ook heel belangrijk. Mijn voorganger heeft daar in het kader van internationale afspraken al op ingezet. Alle waardering daarvoor, want onze actieve deelname aan de International Aid Transparency, een uitstekende club, vloeit daaruit voort. Dit initiatief heeft standaarden gezet voor transparantie. Wij zijn nog niet zover, maar we zijn bezig om aan die standaarden te voldoen. Voor een deel hoop ik dat het op korte termijn lukt, maar voor een ander deel hebben wij simpelweg wat meer tijd nodig, want het gaat om meer dan wat je in een Excel-programma zet en vervolgens op internet. Het betekent ook dat je op een andere manier moet gaan werken her en der. Dat heeft meer tijd nodig. Onze inzet is echter toegewijd.

In een eerder overleg ging het over de vraag of de resultatenrapportages niet kunnen samensmelten met de rapportages van de IOB. Dat is niet gemakkelijk, want de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsanalyse heeft nadrukkelijk wel een officieel karakter. Die is in die zin niet primair bedoeld voor publiekscommunicatie. Maar het moet wel een stuk toegankelijker worden. Wij zijn bezig om de boeken te vervangen door simpele fact sheets. De liefhebber kan op internet nog verder kijken, maar dan is het belangrijkste uit een evaluatie in één oogopslag op te maken. Verder probeert de IOB zich meer te richten op het effect van ons handelen op ontwikkeling. Zulke informatie is beter bruikbaar dan in het verleden het geval was. Dat zouden wij wat verder kunnen uitrollen. Of je dat nu in het kader van de Interparlementaire Unie tussen parlementen met sponsors en donorlanden moet doen, zoals de heer Eigeman, suggereerde, is de vraag. Wij zijn op dit moment druk met het zetten van een eerste stap om dit te doen binnen de EU. Voorts willen wij de verantwoordingsmechanismen zoals die onder meer uit het Verdrag van Cotonou naar voren komen, maar die tot nu toe niet erg tot

leven zijn gebracht, verder ontwikkelen. Het Europees parlement zit daar ook bovenop. Dat is een eerste behoorlijke stap die wij moeten zetten.

Dan de vraag waar ODA verandert van een klassiek instrument naar een instrument voor middeninkomenslanden. Vroeger werd armoede -- dat is logisch, want in die tijd paste dat -- vooral vanuit een statelijk perspectief beschouwd. Armen woonden, zoals de heer Willems aangaf, voornamelijk in arme landen en rijke mensen in rijke landen. Dus je had arme en rijke landen en dat was het paradigma van Tinbergen. Ideologische gedrevenheid speelde ook een rol in ontwikkelingssamenwerking. Het ging vaak op basis van een soort impliciet groei-model dat overdracht van investeringsmiddelen en technologieoverdracht voorschreef. Het was steeds overdracht. Er werd getracht om te komen tot een soort herordening van gewicht tussen staten als oplossing van armoede. Het is ook waar dat er van onze kant modes en trends waren. De heer Smaling was zo aardig om dit netjes ontwikkelingsparadigma's te noemen. Dat waren het soms ook, maar zijn punt om, voorbij die trends, te zoeken naar een bredere coherentie is valide. De wereld is namelijk ingrijpend veranderd. In middeninkomenslanden wonen nu aanzienlijk meer arme mensen dan in lage-inkomenslanden. Dat betekent dat deze middeninkomenslanden steeds meer eigen fondsen ter beschikking hebben om zelf de armoedeproblematiek in hun land aan te pakken. Hier zijn klassieke vormen van ontwikkelingssamenwerking ook niet langer effectief. Het grootste ontwikkelingsproject in de wereld is binnen-nationaal op dit moment. Het speelt zich af in China tussen het rijke deel, de 400 miljoen middenklasse- en rijkere Chinezen, en de 850 miljoen arme Chinezen. Dat onttrekt zich aan het internationale karakter, al heeft het allerlei internationale implicaties; dat weer wel.

Economische groei is een belangrijke motor voor ontwikkeling; daar is iedereen het al over eens. Er is echter vaak geen verklaring voor de groeiverschillen tussen landen. Onder wetenschappers is al enkele decennia een zoektocht gaande naar het antwoord op de vraag waardoor de groei nu precies wordt bepaald. Is het de kwaliteit van instituties, zijn het generatiewisselingen, is het uitstraling vanuit andere landen of is het de beschikbaarheid van goede ideeën? Al deze zaken spelen een rol.

Ik heb dit gemerkt toen ik een tijdje terug in Jakarta woonde. Je zag een oudere generatie met haar vertrouwde patronen en verhoudingen en je zag bij wijze van spreken van de ene op de andere dag een nieuwe generatie opkomen die een kleine auto kon betalen. Die generatie kocht dus ook een kleine auto in plaats van een grote met chauffeur en ging ook zelf rijden. Zij ging zelf dingen doen en pikte een soort vitaliteit op die zij ontleende aan haar eigen internetwereld, die verder gaat dan alleen het familieverband van een wijk in een grote stad. Al die dingen, ideeën, instituties en generatiewisselingen vergen een nieuwe aanpak. Daarom heeft iedereen die het heeft over ontwikkelingssamenwerking het over partnerships.

Men kan het niet hebben over: dat ga ik doen. Dat is uitgesloten.

Veel lage-inkomenslanden zijn overigens inmiddels de grens van middeninkomensland gepasseerd. Daarmee is hun economische kracht toegenomen. Dit betekent overigens niet dat al deze landen direct uit de problemen komen. De inzet van ontwikkelingssamenwerking in deze landen moet dus recht doen aan hun toegenomen vermogen om zelf oplossingen te vinden.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Welke rol speelt ontwikkelingssamenwerking via de Wereldbank om die landen te helpen zelfredzaam te zijn, hun eigen armoedeproblematiek op te lossen enzovoorts?

Staatssecretaris **Knapen**: De Wereldbank heeft een groot scala aan programma's. Dat varieert van begrotingssteun tot infrastructuurprogramma's, mede-investeringsprogramma's en programma's die overheden in staat stellen om op bepaalde terreinen van economisch of sociaal leven goed bestuur op te bouwen. De kracht van de Wereldbank is de omvang, de hefboomwerking die zij heeft op een groot aantal terreinen. Zij speelt, afhankelijk van het land waar zij zich bevindt, soms de rol van aanjager, soms de rol van investeerder, soms de rol van een welwillende politieagent op de achtergrond, maar altijd een rol die past bij het ontwikkelingsniveau van dat land. Waar dat niet het geval is, zoals bijvoorbeeld in het zuiden van Sudan de afgelopen jaren, is de kritiek op de Wereldbank ook niet mals. Zij wordt dan gecorrigeerd.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Betekent dit dat het geld van uw beleidsterrein gaat naar de generieke aanpak van de Wereldbank, zoals u zojuist even kort schetste? Of kunt u het ook oormerken en zeggen: Nederland houdt niet van begrotingssteun en daarom gaat er ook geen Nederlands geld naartoe, maar er gaat wel geld naar infrastructuur, economische structuurversterking, armoedeproblematiek, het zorgen voor goed bestuur enzovoorts?

Staatssecretaris **Knapen**: De Wereldbank kent voor de deelnemers twee onderscheiden verbindingen. Enerzijds gaat het om de generieke opdrachten, die horen bij het partner zijn van de Wereldbank. Anderzijds gaat het om een groot aantal te oormerken bijdragen. Wij hebben nogal wat geoordeelde bijdragen via de Wereldbank lopen.

Voorzitter. Ik kom op de relatie met maatschappelijke organisaties. Vele woordvoerders hebben daarover gesproken, onder wie de heren Willems, Thissen, Kuiper en Eigeman. Er is flink bezuinigd in de gevestigde organisaties. Sommige daarvan hebben een stevige bezuiniging voor hun kiezen gekregen, niet omdat wij als overheid zouden hebben bezuinigd, maar simpelweg omdat een groot aantal nieuwe organisaties is toegelaten. Als je bij een inschrijving nieuwe organisaties toelaat, is het onvermijdelijk dat er minder beschikbaar is als oude organisaties niet afvallen maar ook mee kunnen doen. Dit is een onvermijdelijkheid van dit open proces.

Er is in twee etappes bezuinigd. In eerste instantie is bezuinigd door mijn voorganger en vervolgens heeft dit kabinet daar de generieke bezuiniging bovenop gedaan. Het is goed om vast te stellen dat de medefinancieringsorganisaties, onze ngo's, nu voor maar liefst vijf jaar een vaste toezegging hebben. Dat is in deze tijden niet iets om vreselijk ongelukkig over te zijn. De komende vijf jaar liggen de bijdragen van het departement vast. Het is tevens goed om hier vast te stellen dat op den duur minder afhankelijkheid verstandig zou zijn. Er bestaat geen misverstand over dat ngo's een essentiële bijdrage leveren aan ontwikkeling, juist omdat ze vaak beter dan overheden in staat zijn om bepaalde groepen te bereiken, kwetsbare groepen waar een overheid niet bij komt. In die zin zie ik op diverse plekken in de wereld hun rol eerder toe- dan afnemen. Ik denk daarbij aan de invulling van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Laat ik het zo zeggen dat ngo's creatieve en lastige tegenkrachten zijn van de gevestigde instellingen, van ons als overheid en van bedrijven. Daarnaast nemen ze burgers mee in een soort verantwoordelijk gedrag, ook wanneer zij zich gedragen als consument. Daar hebben ngo's een belangrijke rol in te spelen, net als in het opjutten van elites in ontwikkelingslanden om de basis voor ontwikkeling te leggen. Er moet bij worden gezegd dat je ook in ontwikkelingslanden inmiddels veel goede, professionele ngo's vindt. Dat is allang geen monopolie meer van ons. Hoe onafhankelijker ngo's zijn, des te beter kunnen ze wat mij betreft de rol van representanten, van aanjagers in een civil society vervullen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Ik ga nog even een paar stappen terug naar het punt waarop de staatssecretaris zei: er zijn meer organisaties gekomen en daarom is er minder beschikbaar. Het is toch zo dat organisaties bepaalde projecten kunnen indienen, waarna het beschikbare budget wordt verdeeld over de beste aanvragen? Er is dus niet minder beschikbaar omdat er meer organisaties zijn; dit bedrag wordt gewoon verdeeld. De staatssecretaris heeft verder gezegd dat de organisaties blij mogen zijn dat ze nog kunnen beschikken over een vaste toezegging tot 2015. Dit bedrag is echter drastisch lager, een derde lager dan een paar jaar geleden. Deze ingreep is dus heel fors. Het gevolg hiervan is dat heel veel projecten die door deze organisaties worden gedaan ineens in de problemen komen. Daar zit een enorme knik. In mijn bijdrage heb ik daar de vinger bij gelegd. Ik wil dat nogmaals aan de staatssecretaris voorleggen. Er zit een enorme knik voor deze organisaties in de uitvoering van hun werk.

Staatssecretaris **Knapen**: Het is niet te ontkennen dat er in twee etappes stevig is bezuinigd. Voor sommige organisaties met een jarenlange traditie, in sommige gevallen een decennialange, van het ontvangen van middelen was de bezuiniging nog wat steviger omdat er in de open inschrijving nieuwe organisaties bij kwamen die hun projecten gehonoreerd zagen. Derhalve ging er over het

geheel van de middelen minder naar de klassieke instellingen. Ik maak het dus niet mooier dan het is, maar ik maak het voor sommige instellingen nog iets ernstiger dan de heer Kuiper aangeeft. Dat realiseer ik mij heel wel. In het debat in de Tweede Kamer hebben wij hier uitvoerig bij stilgestaan. Enkele moties en amendementen zijn daar de revue gepasseerd. Deze hebben ertoe geleid dat wij nog iets hebben kunnen repareren. Ik heb overigens toegezegd dat ik, als de middelen voor ontwikkelingssamenwerking meevallen, dat wil zeggen als het bnp wat hoger is dan we toen inschatten, de opmerkingen en de zorgen over de medefinancieringsorganisaties die er in de Tweede Kamer en naar ik begrijp ook in deze Kamer leefden, serieus zal meenemen. Toen zich enkele extra projecten aandienen, heb ik dit jaar in eerste instantie de blik gericht op en vragen gesteld aan die organisaties.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): In de bijdragen van de verschillende Kamerleden ging het concreet om de 50 mln. extra korting. Dat is door verschillende mensen hier naar voren gebracht. Het wegnemen van die extra korting zou al heel belangrijk zijn. Het blijft echter zo -- daar heeft de staatssecretaris gelijk in -- dat de bezuiniging fors is. Deze bezuiniging kun je afzetten tegen hetgeen wij blijven bijdragen aan multilaterale organen, zoals de Wereldbank. Daar blijven wij aan bijdragen en dat blijft een behoorlijk stevige bijdrage. Ik hoorde vandaag -- ik meen in de antwoorden van de staatssecretaris op vragen die in de Tweede Kamer zijn gesteld -- dat er 3% aan het IDA-fonds wordt bijgedragen. De omvang van het fonds stijgt echter, dus onze bijdrage in absolute geldbedragen neemt ook toe. Wij blijven daar vele miljoenen extra aan toevoegen, ook al blijft de procentuele bijdrage misschien gelijk. Ik vind het toch onevenwichtig dat er zo zwaar wordt bezuinigd op het medefinancieringskanaal en dat onze multilaterale bijdrage gewoon stijgt.

Staatssecretaris **Knapen**: Ik moet even een paar dingen uit elkaar halen. Het klopt dat wij voor onze procentuele bijdrage aan de Wereldbank, die 3%, vanaf 2015 -- daarover hebben we het immers bij IDA16 -- niet veel maar wel iets meer gaan betalen dan wij deden, om onze aandelen in de Wereldbank gestalte te geven en recht te doen. Dat smeert zich over een aantal jaren uit en dat gaat in 2015 een rol spelen. IDA is echter slechts één element van al onze multilaterale inspanningen. Onze multilaterale inspanningen zijn alles bij elkaar een zesvoud van waar wij bij IDA over spreken. Van alle andere activiteiten hebben wij sommige op niveau weten te houden, maar bij andere zijn wij fiks omlaag gegaan. Bij organisaties als het World Population Fund, het UNDP of UNAIDS, waar wij vaak de op een na grootste donor van alle aangesloten landen waren, zijn wij stevig achteruitgegaan. Nu worden gegevens met betrekking tot IDA geëxtrapoleerd en vervolgens wordt de suggestie gewekt dat wij helemaal in de richting gaan van het ophogen van de bijdrage aan multilaterale kanalen. Dat moet ik ontkennen.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Welke mogelijkheden heeft de staatssecretaris om daar toch te werken met plafonds? Kan hij zeggen: beste vrienden, wij gaan het beperken? Dat doet hij namelijk ook voor de medefinanciering. Daarvoor zegt hij: we hebben plafonds, we spreken procenten af, we definiëren aandelenverhoudingen. Ik verzoek de staatssecretaris om dat ook hiervoor te doen. Ik weet wel dat hij hier te maken heeft met langjarige afspraken -- dat zal zijn antwoord misschien wel zijn -- maar hiervoor is ook beleidsvrijheid voor de Nederlandse regering, nietwaar?

Staatssecretaris **Knapen**: Er is inderdaad sprake van langjarige beleidsafspraken en internationale verplichtingen. De mogelijkheden die wij zagen, hebben wij nu tot het uiterste benut. Met de kasschuiven proberen wij om de middelen zo uit te smeren, dat zij kunnen blijven functioneren, maar dat zij die van ons even niet nodig hebben; daar komt het op neer. Dat kan vanaf 2015 met het aandeel dat wij hebben afgesproken ook weer. Wij zullen zeker handelen in de geest van hetgeen de heer Kuiper nu zegt. Net als bij die andere zaken zullen wij nagaan of we het niet alleen met de pldges, maar ook met de uitvoering op een zodanige manier kunnen verdelen, dat wij maximale beleidsruimte houden. Feit blijft, dat we bij een aantal organisaties waar dat kon en waar dat kan, behoorlijk omlaag zijn gegaan. Dat hadden wij aangekondigd en in sommige gevallen hebben wij dat ook meteen gedaan. Wij zoeken dus wel degelijk mogelijkheden om te reduceren op het multilaterale terrein.

Ik sta nog even stil bij de ngo's. Ngo staat voor niet-gouvernementele organisatie. De afhankelijkheid van ngo's kan dus niet zo groot zijn, dat zij bijna uitvoeringsorganisaties van overheidsbeleid worden. Dat staat haaks op de basisgedachte van maatschappelijke samenwerking. Ik vind het wat prematuur om mij nu vast te leggen op de suggestie van het CDA om bijvoorbeeld 50% als richtlijn te nemen. Wij hebben immers met de sector afgesproken dat wij rond de tafel gaan; hopelijk niet om te touwtrekken en te onderhandelen. De paradigmaverandering van de ngo -- wat is een ngo in deze civil society? -- begint in heel veel geledingen niet alleen door te klinken, maar ook te leiden tot discussies over de rol van de ngo's en hun vormgeving in de toekomst. Pas aan het einde van die discussie komt de vraag wie dan eventueel voor welke middelen garant moet kunnen staan. Dat gesprek gaan wij aan; die bereidheid is er. Dat moeten wij ook doen, want 2015 is net iets te ver weg om een groot gevoel van urgentie te hebben, maar het is dichtbij genoeg om behoorlijk gestraft te worden als je het niet hebt.

De **voorzitter**: Hoeveel tijd denkt de staatssecretaris nog nodig te hebben voor zijn antwoord in eerste termijn?

**

Staatssecretaris **Knapen**: Mijn antwoord duurt nog ongeveer zes à zeven minuten.

Dan ga ik in op de motie van de GroenLinks-fractie over LOGO South en de opmerkingen die de leden in dit huis hierover hebben gemaakt. Zoals bekend, heb ik in de Tweede Kamer het amendement om LOGO South stop te zetten, ontraden. Net als de PvdA-fractie in dit huis ben ik immers onder de indruk van het kwalitatief goede en effectieve -- dat is gemeten door twee universiteiten -- programma. Tegelijkertijd wil ik recht doen aan de wens van de Tweede Kamer zoals deze is verwoord in het betreffende amendement. Een heroverweging is in die zin wat mij betreft niet aan de orde. Het amendement werd, meen ik, ingediend in de eerste week van december; er is over gestemd in de derde week van december. Dat was erg laat in het jaar. De uitslag was voor mij, zoals ik aangaf, teleurstellend en verrassend. Ik heb de organisatie van LOGO South gevraagd welke juridische verplichtingen waren aangegaan voor 2011. Dat heb ik objectief laten toetsen. Als je het immers zo vraagt aan een organisatie, is het alsof je de slager vraagt om een lezing over vegetarisme te houden.

Ik stel het volgende voor. Ik zal de Tweede Kamer een brief sturen waarin ik aangeef welke juridische verplichtingen LOGO South dit jaar nog heeft uit te voeren. Daar is dan door een onafhankelijke instantie naar eer en geweten naar gekeken. De motie van GroenLinks en de opmerkingen van u allen hier goed beluisterend, zou ik deze brief vergezeld kunnen doen gaan van de opvatting die in deze Kamer leeft en een opening om te bezien in welke vorm wij deze lokale activiteiten in 2012 weer op een andere manier gestalte zouden kunnen geven. Ik zeg erbij dat een deel van het ongenoegen bij de indieners van dit amendement was ingegeven door het feit dat men moeite had met, onparlementair gezegd, al te veel in de wereld rondreizende wethouders. Uit onderzoek blijkt dat dit beeld niet correct is, maar het bestaat. Het zou de moeite waard zijn om in de Tweede Kamer in alle rust, te discussiëren over de vraag hoe we voor 2012, in het verlengde van de voortzetting van de juridische verplichting, kunnen komen tot een zinvolle invulling van een programma dat zowel tegemoetkomt aan de authentieke, brede wens die hier leeft en aan de rapportage van de twee universiteiten als aan het ongenoegen dat in een deel van de Tweede Kamer leefde, maar dat wellicht deels te apaiseren is met een wat specifiekere aanpak.

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik bedank de staatssecretaris voor zijn antwoord, maar ben er ook enigszins door verbaasd. Het lijkt mij krachtiger als de staatssecretaris zegt: ik ben overtuigd van het belang van een dergelijk programma en er is geen sprake van rondreizende wethouders; hier staat een bewindsman die staat voor zijn woord en u kunt daarop vertrouwen; daarom wil ik voor 2012 en verder dat programma voortzetten, al dan niet aangepast na overleg. U kunt dat ook zelf zeggen. Ik vind het prima dat u de brede, authentieke wens van de Eerste Kamer om het programma voort te zetten, gebruikt als breekijzer, maar ik zou het op prijs stellen als u zelf ook zou aangeven dat er

goede dingen gedaan zijn door LOGO South, die u wilt voortzetten, al dan niet in gewijzigde vorm. Enige stevigheid van de staatssecretaris zelf op dit punt zou me lief zijn.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik begrijp de drive van de heer Eigeman, maar ik stel vast dat de staatssecretaris bij zijn antwoord in de Tweede Kamer uitdrukkelijk heeft aangegeven dat hij overtuigd was van de waarde van het programma en daarom het amendement ontraadde. Hoe de staatssecretaris over het programma denkt, is dus bekend, en hij hoeft dat de Tweede Kamer niet nogmaals in te prenten. Wij moeten de staatssecretaris de gelegenheid geven om op zijn manier met de Tweede Kamer tot een compromis te komen over 2012 en volgende jaren. Dat hoeven wij hem niet voor te schrijven. Ik vertrouw erop dat dit de staatssecretaris gaat lukken.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik tel mijn zegeningen, ook in verband met de motie en hetgeen andere fracties over dit programma gezegd hebben. Ik heb slechts een specifieke vraag aan de staatssecretaris. Zou u er, in het licht van de brief die u aan de Tweede Kamer gaat schrijven, meer baat bij hebben als deze motie, wellicht enigszins gewijzigd, volgende week in stemming komt, of zegt u ipso facto: ik neem de motie over?

Staatssecretaris **Knapen**: Om het leven niet ingewikkelder te maken dan het is en om het resultaat wat zichtbaarder te krijgen dan ik het nu heb, zou ik de motie willen ontraden.

Voorzitter. Ik heb nog een paar opmerkingen over onderwijs. We gaan misschien minder doen aan basisonderwijs, zoals de PvdA-fractie zei, maar dat geldt niet voor beroepsonderwijs. In meer algemene zin blijven we actief bezig met onderwijs in fragiele staten. Het beurzenprogramma zullen we, waar dat past in onze speerpunten, niet zomaar terzijde schuiven. We zullen er goed naar kijken. Ik heb ook goed in mijn oren geknoopt wat daarover vandaag is gezegd.

De fracties van het CDA en de VVD hebben gesproken over begrotingssteun. Wij zijn geen voorstander van begrotingssteun. Wij zijn er kritisch op. Wij zeggen echter evenmin dat begrotingssteun nooit en te nimmer kan. Soms lijkt begrotingssteun een instrument te zijn om een overheid die het goed voorheeft met het land, jaarlijks met 5% of 10% te helpen om voor meer belastinginkomsten te zorgen. Daardoor krijgt men in vaak breekbare en kwetsbare ontwikkelingslanden de gelegenheid om een systeem op te bouwen waarin mensen worden geregistreerd en waarin belasting kan worden geheven en eventueel afgedwongen, iets waarbij het geweldsmonopolie van de staat uiteindelijk een rol speelt. Over het algemeen zijn wij dus geen voorstander van begrotingssteun, maar we willen dat middel niet altijd blindelings afwijzen.

Ik ben het eens met de heer Willems, die kritische noten heeft gekraakt over Europese begrotingssteun. We hebben dat ook uitvoerig

tegen Europees Commissaris Piebalgs gezegd en waren niet de enigen. Strenger selecteren op corruptie, mensenrechten en goed bestuur is wel het minste wat de EU mag doen. Bij twijfel mag er geen algemene begrotingssteun worden gegeven, hooguit sectorale begrotingssteun. De Europese Commissie heeft toegezegd dat zij het beleid wil herzien. Dit is dus werk in uitvoering.

De heer Willems heeft ook een vraag gesteld over het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF). Het negatieve oordeel daarover komt echt voort uit beelden uit de jaren negentig. Het EOF doet in kwaliteit geheel niet meer onder voor andere toonaangevende donoren. Recent onderzoek van de Britten toont dat ook aan. Het EOF scoorde in de Britse review "very good". Het is goed om dat vast te houden. Ik ben het met de heer Willems eens dat het EOF onder de EU-begroting dient te worden gebracht. Dat zal ook onze inzet zijn bij de onderhandelingen over financiële perspectieven.

Tot slot ga ik in op de woorden van de heer Kuiper. Hij sneed een groot onderwerp aan en ik doe hem dus geen recht als ik het kort afdoe, maar ik doe mijn best. De heer Kuiper sprak vanmiddag indringend over ontwikkeling als begrip. We kunnen lang discussiëren over de morele taken van de overheid; dat moeten we nu misschien niet doen. Met Kant neig ik ernaar om de taak van de staat niet te zien in het verhogen van het moreel gehalte van burgers, maar in het reguleren van hun gedrag. Wel belangrijk zijn de waarden die een rol spelen. De heer Kuiper noemde civiel. Hij sprak over rechtsorde. Je kunt daar "respect voor de mensenrechten" en "maatschappelijk verantwoord gedrag" aan toevoegen. Die zaken zijn wezenlijk, want wij kunnen nog zo uitvoerig spreken over zelfredzaamheid en economische groei, maar als die specifieke waarden niet worden behoord, bevordert en geprikkeld, zijn alle economische prikkels van de wereld te weinig om ontwikkeling op gang te brengen.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*N

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor zijn gedegen antwoord. Het geeft niet in alle opzichten aanleiding tot blijheid -- dat had hij ook niet verwacht -- maar de toonzetting is heel prettig. Het kabinet heeft een beetje last van haar eerste maanden. Ze doen mij denken aan een mooie comedy uit de jaren zestig, getiteld: Morgan: A Suitable Case for Treatment. Daarin komt een prachtige scène voor van een aap die zich heel erg dik en groot maakt en weleens aan de wereld zal laten zien hoe het anders zal gaan. Het gaat over een artiest die grootse plannen heeft om door te breken, maar het loopt allemaal niet zo best af. Dat idee had ik soms ook met het kabinet. De hele wereld gaat op zijn kop en vervolgens zie je dat het allemaal toch genuanceerder ligt. Ik vind staatssecretaris Knapen al vanaf het begin niet in dat beeld passen. Ik ben blij dat de term "nuance"

weer mag vallen. Dit is natuurlijk ook het huis van de nuance, dus wij laten ons dat niet ontnemen.

Aan het begin van mijn eerste termijn heb ik een aantal hartenkreten geslaakt over effectiviteit en over de grote nadruk op eigenbelang. In de Focusbrief wordt gesteld dat het eerste doel van ontwikkelingssamenwerking is het verbeteren van de economische positie van Nederland. Daarmee wordt een bepaald beeld opgeroepen. Als ik hoor hoe de staatssecretaris daarmee namens de regering wil omgaan, is er sprake van een nuance. Dat is goed, maar ik blijf zorgen houden. Mijn derde hartenkreet ging eigenlijk meer over de invulling van het Nederlandse belang. Naar de mening van mijn fractie is dat vooral een goed bestuur en aandacht voor mensenrechten en rechtstaat. Dat is ook op de lange termijn in economische zin goed voor de wereld en dus ook goed voor Nederland. Gelet op onze kracht kunnen wij daarbij een belangrijke rol blijven spelen, maar dan moeten wij wel openheid naar de wereld tonen. Ik heb gevraagd of wij ons nog wel bekommeren om de wereld. Het woord "bekommeren" is misschien wat soft en hoort een beetje bij een bepaald tijdsgewricht, toch zou ik enige bekommernis met wat zich in de wereld afspeelt niet willen kwijtraken. Ik heb niet voor niets Kennedy aangehaald die in 1968 sprak over datgene wat het leven de moeite waard maakt. Dat is niet in cijfers uit te drukken. Het gaat over schoonheid, over een goede gezondheid, over mogelijkheden om met elkaar een gemeenschap te vormen. Het gaat eigenlijk over delen om te ontwikkelen; niet over delen vanuit een soort easy going eigen genot van: wat delen wij toch graag, maar delen om met elkaar een stap vooruit te komen. Daarom blijf ik de benadering consumeren tegenover produceren wat vreemd vinden. Ik heb aan de hand van een voorbeeld waarbij ikzelf betrokken ben, laten zien dat die tegenstelling niet nodig is. Leer de mensen vissen in plaats van hen vis te geven, is natuurlijk een bekende uitdrukking, maar het is echt de moeite waard.

Het is duidelijk dat er twijfel en scepsis bestaan in de samenleving, maar hoe treed je dat gevoel tegemoet? Ik ben blij dat de staatssecretaris het woord "burgerschap" gebruikte, maar laten wij daaraan invulling blijven geven op een manier die anderen de kans geeft te delen in datgene wat het leven de moeite waard maakt. Het is een goede zaak dat de staatssecretaris aangeeft meer aandacht te willen voor de effectiviteit. Wij delen ook de zorg op dat punt. Het is belangrijk voor de mensen in de ontwikkelingslanden en voor de Nederlandse burgers dat men waar krijgt voor zijn geld. Dat heb ik in eerste termijn ook gezegd. Ook het bedrijfsleven is erbij betrokken. De opmerkingen van de staatssecretaris over maatschappelijk verantwoord ondernemen waren mij uit het hart gegrepen, ik ben echter minder gelukkig met het feit dat er om de samenhang heen gedraaid wordt. Dus geen basisonderwijs. Ik wil een totaalbenadering. De discussie over wie wat uitvoert en wie betrokken wordt bij het verbeteren van de systemen moeten wij zeker voeren.

Er wordt gekozen om veel minder geld uit te trekken. Het gaat om een principiële keuze. Onze rijkdom puilt uit; obesitas is een probleem, mensen puilen hier letterlijk uit, wij belasten het milieu, wij gaan 130 km/u rijden, men kan hier gemakkelijk met SUV's rijden, maar in Burkina Faso en Guatemala bijvoorbeeld zijn heel andere dingen aan de orde. Mijn fractie hecht aan de norm die al eerder ter sprake is geweest en is niet onder de indruk van het feit dat Nederland het in de wereld nog steeds wat beter doet dan gemiddeld. Zij blijft hechten aan 0,8% van het BNP. Ik dien daarom de volgende motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Eigeman, Thissen, Smaling, Kuiper en Meurs wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen in het debat over de effectiviteit van het beleid op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking;

constaterende dat Nederland nog steeds een van de rijkste landen ter wereld is;

overwegende dat het verlagen van de basis voor de Nederlandse bijdrage voor ontwikkelingssamenwerking van 0,8% naar 0,7% van het bnp ongewenste effecten heeft voor het herverdelen van de welvaart wereldwijd;

overwegende dat het herverdelen van de welvaart wereldwijd van groot belang is voor het bevorderen van veiligheid, vrede en stabiliteit in de wereld;

betreurt de voorgenomen verlaging van het Nederlandse budget voor ontwikkelingssamenwerking van 0,8% naar 0,7% van het bnp;

verzoekt de regering om bij de begroting 2012 en volgende op haar schreden terug te keren en deze procentuele verlaging ongedaan te maken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter J (32500-V).

**

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Het is goed dat de staatssecretaris in zijn beantwoording nog eens gewezen heeft op partnership. Ik denk dat dit buitengewoon belangrijk is en in algemene zin ook geldt voor het optreden van de Nederlandse overheid in de richting van de Nederlandse burgers. Er moet echt goed nagedacht worden over de vraag of het goed is om grote nadruk te leggen op werk van de overheid dat burgers de ruimte ontnemt om zelf initiatieven te nemen in allerlei sociale en culturele activiteiten.

In het kader van partnership bij ontwikkelingssamenwerking is het goed dat

gekozen is voor prioriteit bij bestuur, rechtstaat, voedsel en water. Als je dat wilt koppelen aan zelfredzaamheid is de samenhang van deze vier onderdelen voor mij niet voldoende. Zelfredzaamheid vraagt toch om een iets andere benadering. Ik sprak al over het gedegen betoog van de staatssecretaris. Hij is echt ingegaan op de materie en even was er een moment dat de persoon Ben Knapen naar voren kwam, namelijk toen hij citeerde uit zijn ervaringen in Jakarta en het woord vitaliteit gebruikte. Toen vonkte het betoog en dat was interessant. Ik houd daarvan in het politieke debat want dan wordt er kleur bekend. Ik vind vitaliteit belangrijk en koppel dat ook aan zelfredzaamheid. Die dingen hebben absoluut met elkaar te maken, maar dat kan niet zonder een visie in randvoorwaardelijke zin op onderwijssysteem en op het systeem van volksgezondheidszorg. Dat vraagt om institutionele versterking. Ik heb te veel twijfels gehouden bij de vraag of in gesprekken met andere landen, met internationale organisaties en met de partners in het multilaterale kanaal voldoende tot uitdrukking wordt gebracht dat Nederland in dezen een andere benadering voorstaat.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Eigeman, Thissen, Willems, Smaling en Meurs wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslagingen in het debat over de effectiviteit van het beleid op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking;

constaterende dat Nederland in zijn nieuwe beleid op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking ondersteuning van onderwijs en gezondheidszorg als een posterioriteit beschouwt;

constaterende dat de regering in haar nieuwe beleid het stimuleren van bedrijvigheid prioriteit wil geven;

overwegende dat economische ontwikkeling in algemene zin en in het bijzonder in ontwikkelingslanden gebaat is bij gezonde en adequaat opgeleide mensen;

overwegende dat voor Nederland belangrijke sleutelfactoren in het ontwikkelingsbeleid, zoals voedsel en water, vooral effectief zijn in een samenhangende aanpak;

overwegende dat het noodzakelijk is om samenwerking in het verband van de EU te versterken om redenen van meer efficiency en een hogere effectiviteit maar ook om te voorkomen dat ontwikkelingslanden het geheel zonder financiële en economische steun van de rijke landen moeten doen (verweesde staten);

verzoekt de regering, met het oog op de begroting 2012 en volgende een nader beleidskader voor het stimuleren van bedrijvigheid in ontwikkelingslanden te ontwerpen waarin onderwijs, publieke gezondheidszorg en de focus op voedsel en water meer in samenhang worden aangepakt,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter K (32500-V).

**

De **voorzitter**: Mijnheer Eigeman, u nadert het einde van uw betoog?

**

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik heb het gezien aan het klokje, voorzitter. Ik heb nog twee opmerkingen.

De motie moet vooral ook ruimte bieden om nog eens goed na te denken. Zij moet niet gezien worden als terugkomen op focus en op taakverdelingen. Het gaat erom dat wij er meer scherpheid en helderheid over willen hebben.

Ik kan nog heel lang ingaan op de discussie over de bestuurlijke zorgvuldigheid. Dat wil ik niet doen. Ik heb voldoende het idee dat de staatssecretaris doordat hij over overleg heeft gesproken, daar met verschillende organisatie op wil terugkomen. Ik blijf wel onderstrepen wat collega Kuiper in feite ook gezegd heeft. Die knik tussen 10 oktober en 26 november is wel erg ruw geweest. Het is goed dat in de komende tijd daaraan aandacht wordt besteed in de zin dat mensen het vertrouwen krijgen dat zij als echte partners van dit kabinet in gesprek kunnen komen.

*N

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. Ik richt graag het woord tot u. Dit is de eerste keer dat ik u als voorzitter mag meemaken. Dat doet mij genoegen.

Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor de uitgebreide beantwoording. Het was duidelijk dat er iemand aanwezig was die sprak met hart voor de zaak, voor de zaken waarvoor Nederland staat in de uitdaging op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, met name als het gaat om de veranderingen die nodig zijn. Ik ben blij dat de staatssecretaris daarop uitgebreid is ingegaan, met name waar het ging om wezenlijke mutaties gezien de veranderingen in de wereld op dit moment.

Een aantal vragen is overgebleven rond de onderwerpen die de staatssecretaris voor een deel wel heeft beantwoord, maar voor een deel ook niet. Ik wil beginnen met de effectiviteit van de ontwikkelingssamenwerking, die ik eerder heb besproken en waarop de staatssecretaris is teruggekomen. Ik begin met de issues rond effectiviteit. Ik ben blij dat de staatssecretaris suggereerde dat voor de IOB-rapporten wordt gekeken naar een meer effectieve vorm van rapportage, misschien kortere rapporten of factsheets. Dat is op zich positief. Ik heb de staatssecretaris niet gehoord over de vraag of er meer horizontaal toezicht kan plaatsvinden. Gezien

de zekere zwakte van het kunnen meten van dingen terwijl zoveel andere parameters in dezelfde periode ook veranderen, kun je op een andere manier naar het geheel kijken. Certificering is een mogelijkheid, maar een andere mogelijkheid is dat je uitgaat van het feit dat in een bepaald land de indicatoren in totaal, neem maar even de MDG-indicatoren, verbeteren in algemene zin. Als dat gebeurt, is het vertrouwen aanwezig om grootschalig te investeren in die landen omdat je weet dat er inderdaad vooruitgang wordt geboekt. Het zal dan allemaal niet 100% goed gaan, maar dan heb je in ieder geval het vertrouwen dat je met het hele proces, waar Nederland maar een klein onderdeel in is, positief kunt meewerken. Mijn fractie wil over dit onderwerp ook een motie indienen.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Willems, Thissen, Benedictus, Goyert en Franken wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de resultaten van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid via de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie en rapportage over de Millenniumdoelstellingen gedetailleerd worden gemeten;

overwegende dat deze metingen gedegen zijn, maar geen duidelijk beeld geven over de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de inzet van OS-middelen;

constaterende dat deze regering vertrouwen terug wil geven aan de samenleving en regelzucht van de overheid wil beperken;

overwegende dat in het bedrijfsleven en met name in de accountantswereld succesvol wordt gewerkt met certificering;

verzoekt de regering, te bewerkstelligen dat genoemde resultaatmetingen worden samengevoegd en zodanig worden ingericht dat meer wordt uitgegaan van vertrouwen middels horizontaal toezicht en minder van detailanalyse,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter L (32500-V).

**

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. Het volgende onderwerp dat ik met de staatssecretaris wil delen, betreft de ontwikkelingen rond het medefinancieringssysteem en de rol van ngo's. Ik heb begrip voor de antwoorden van de staatssecretaris over de significante veranderingen die plaatsvinden. Toch blijf ik met één vraag zitten. Ik hoor daarover graag nog iets in tweede termijn

van de staatssecretaris. Als die wijzigingen bij de ngo's inderdaad plaatsvinden en als de ngo's die zelfstandigheid verder ontwikkelen en zich tegelijkertijd, wat wij ook zien, meer richten op samenwerking met het bedrijfsleven, voorziet hij dan dat op langere termijn het totale budget voor deze organisaties als percentage van het OS-budget zal stijgen, gegeven het feit dat er meer organisaties meedoen dan in het verleden? Ik wil graag een antwoord op die vraag.

Ik hoorde de staatssecretaris zeggen dat op termijn toewerken naar maximaal 50% financiering van deze organisaties hem wel sympathiek leek. Ik interpreteer dat maar zo dat de staatssecretaris zegt dat het op termijn daar naartoe moet. Kan hij bevestigen dat hij dat ook zo zegt? Ik begrijp echter alleszins dat de staatssecretaris in de discussie met de ngo's de ruimte moet hebben om dat niet van de ene dag op de andere te gaan implementeren, zoals andere dingen de laatste maanden wel van de ene dag op de andere veranderd zijn.

Het volgende onderwerp dat ik met de staatssecretaris wil delen, betreft het onderwerp EU. Daarover is veel gezegd, ook door de staatssecretaris. Toch zijn twee specifieke issues voor mij en voor onze fractie nog onduidelijk. Op vragen over een daarvan heeft de staatssecretaris al een goed antwoord gegeven, maar over het andere toch wel minder. Als het gaat om de totale besteding van Europa als 28ste donorland blijft onze fractie vragen hebben of dit de taak moet zijn. Moet de rol van de EU niet veel meer een coördinerende zijn en niet een van alles dubbel overdoen? Veel landen trekken zich namelijk terug uit een aantal landen en hebben een meer gefocaliseerd beleid. Daar komt nog een argument bij waarom fondsen via de EU voor mijn gevoel voor de burger minder begrijpelijk zijn. Vaak zijn overheidsuitgaven van de Nederlandse regering al niet begrijpelijk, laat staan van de EU. Als het gaat om ontwikkelingssamenwerking, waarbij de worteling in de samenleving van essentieel belang blijft, blijft onze fractie bepleiten, ten eerste, dat er op termijn aan gewerkt wordt dat het bedrag in de EU-begroting komt en niet in een onafhankelijk fonds en, ten tweede, dat op termijn de staatssecretaris en anderen ervoor blijven pleiten dat dit bedrag lager wordt. Dat zal dan echter meer via onze parlementariërs moeten gaan. Op dit punt dienen wij ook een motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Willems, Thissen, Smaling, De Graaf, Eigeman en Kuiper wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat het kabinet actief wil bijdragen aan herziening van het Europese ontwikkelingsbeleid;

constaterende dat het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF) in het verleden beleid heeft gefinancierd dat strijdig is met het Nederlandse beleid;

constaterende dat de Europese Rekenkamer een negatief oordeel velt over delen van het Europese ontwikkelingsbeleid;

van mening dat de Europese Unie niet moet optreden als 28ste donorland, maar zich zou moeten richten op haar coördinerende taak;

verzoekt de regering, haar bijdrage aan het Europese ontwikkelingsbeleid in te zetten voor coördinatie van dit beleid, en tevens te pleiten voor verlaging van de Nederlandse bijdrage aan het EOF-fonds en overheveling naar andere efficiënte OS-kanalen en voorts tot opname van deze EOF-begroting in de gehele EU-begroting,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter M (32500-V).

**

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. Ik heb nog vier korte vragen. Ik heb nog geen antwoord van de staatssecretaris gehoord op mijn vraag hoe hij de rol van de FMO in het hele ontwikkelingsbeleid ziet. Ziet hij daarvoor op termijn nog ruimte op de kapitaalsbegroting van de overheid? Dat is ook niet voor vandaag op morgen, maar leeft dat in de gedachten van de staatssecretaris? De regering zet duidelijk in op meer samenwerking met het bedrijfsleven, omdat zij wil zorgen voor bedrijfsontwikkeling in ontwikkelingslanden, die van essentieel belang is voor het vormen van een goed middenkader, getuige weer de woorden van wijlen Prahalad.

Mijn tweede vraag betreft LOGO South. Wij vinden de motie van collega Thissen heel sympathiek. Wij staan hier nog positief tegenover, maar ik begrijp dat er misschien een aanpassing aankomt. Daar zal ik het van laten afhangen of wij deze zullen steunen. Als de motie de staatssecretaris de ruimte biedt om daarover de nodige onderhandelingen te voeren, zullen wij deze steunen.

De staatssecretaris heeft enkele behartigenswaardige dingen gezegd over onderwijs. Namens mijn fractie benadruk ik wat ook in de laatste motie van de heer Eigeman naar voren komt, dat wij erg veel waarde hechten aan het hebben van beurzen voor mensen die hier kunnen studeren, aan onze Nederlandse universiteiten. Dat zijn uiteindelijk onze beste ambassadeurs in de landen daar. Ik heb hetzelfde meegemaakt als bedrijfservaring. Mensen die een korte tijd, voor een periode van een of twee jaar, hier wonen, werken en meeleven, zijn later je beste ambassadeurs in die landen, om relaties te kunnen helpen opbouwen.

De staatssecretaris heeft ook behartigenswaardige dingen gezegd over begrotingssteun. Is hij bereid om hier specifiek op in te gaan en te zeggen dat dit alleen

geconditioneerd mag zijn aan één issue? Als er in het desbetreffende land ook werkelijk belastingheffing is, zijn wij ook bereid om begrotingssteun toe te passen. Is de staatssecretaris bereid om te zeggen dat wij dat op termijn echt gaan conditioneren?

Mijn laatste opmerking is in de richting van mijn collega Eigeman, maar deze is meer tongue in cheek. Ik denk dat zijn motie, waarin wordt gevraagd om van 0,7% naar 0,8% te gaan, weinig met effectiviteit van ontwikkelingssamenwerking te maken heeft, maar dat het inhoudelijk inderdaad wel een zinvolle opmerking is. Ik zou deze van harte kunnen steunen, ware het niet dat ik ook deel uitmaak van een coalitie die in deze periode haar plannen moet trekken en dat ook gedaan heeft. Dan steun ik de staatssecretaris van harte, als hij zegt dat 0,7% nog ruimschoots voldoet aan een verantwoord optreden in de westerse wereld. Ik wist dat ik hiermee een uitdaging creëerde, maar met genoegen.

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Dat is nu precies de dubbelheid waar het CDA op dit moment mee zit. Ik vind het fair dat mijnheer Willems dat ook erkent. Hij zegt: ik zou u graag steunen, maar ik zit aan een regeerakkoord vast. Ik stel vast dat dit nu ook in onze Handelingen vastligt.

Die bezuiniging, olopend naar 900 mln., is voor mij overigens onvoldoende legitimatie om te zeggen dat het meer effectiviteit oplevert. Ik wil eerst de discussie voeren over de vraag hoe we de legitimiteit verbeteren. Als dan blijkt dat je hetzelfde resultaat kunt behalen met minder geld, kun je er altijd nog over praten of het ietsje minder kan zijn.

De heer **Willems** (CDA): Als het zo was dat uw inbreng in de eerste ronde 100% over effectiviteit ging, zou ik u kunnen volgen, maar ik heb relatief weinig gehoord over effectiviteit in uw beoordeling en meer over meer geld uitgeven. Met alle respect, dat is de reden voor mijn commentaar.

De heer **Eigeman** (PvdA): Misschien moet u het verhaal nog eens rustig lezen, als u in het weekend rustig wat tijd hebt.

Voorzitter: Van der Linden

*N

De heer **Smaling** (SP): Voorzitter. Ik spreek opnieuw ook namens de Partij voor de Dieren. Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor zijn beantwoording. Leuk om hier voor het eerst tegenover elkaar te staan.

Ik zal een aantal punten aanroeren. Zoals de heer Eigeman net zei, gaan we er in twee jaar tijd bijna een miljard op achteruit. Ik kan allerlei bewoordingen bedenken om te illustreren dat onze fracties dat ronduit verschrikkelijk vinden, maar het zal de staatssecretaris niet verbazen dat dit zo is. Daar ligt voor de staatssecretaris en voor ons ook de uitdaging om het onderwerp effectiviteit handen en voeten te geven. Als het dan met minder moet, dan liefst wel zo effectief mogelijk. In die zin is het

thema goed gekozen, ook al is het onder een gesternte dat er wat ons betreft wat anders uit had mogen zien.

De staatssecretaris heeft ook gewezen op een aantal zaken die van groot belang zijn. Het veld beweegt natuurlijk. Je kunt niet tientallen jaren op dezelfde manier tegen ontwikkelingssamenwerking aan kijken. Er zijn landen die zich ontwikkelen, er zijn landen die op een gegeven moment niet officieel meer MOL zijn. Wie is de mol? Ghana was het, maar nu niet meer. Ivoorkust was het. Ik hoor net goed nieuws van mijn vriend Thissen, dat de heer Gbagbo zichzelf aan de Verenigde Naties heeft laten overdragen. Het komt erop neer dat zaken bewegen en daardoor af en toe noden tot een vernieuwende manier van denken. In die zin is het niet zo gek dat we het hier vandaag niet altijd eens zijn, maar wel praten over wat nieuwe paradigma's.

De staatssecretaris heeft enkele zaken aangeroerd waarover ik wat twijfels heb. Hij zegt dat global public goods erg belangrijk zijn en dat dit toch wel erg gelijk staat aan eigenbelang. Dat geldt wat mij betreft wel voor vrede en veiligheid, maar er zijn ook allerlei zachte waarden die onder global public goods vallen, zoals milieu, biodiversiteit en natuur, waaraan wij volgens mij niet zo heel veel geld gaan uitgeven, staatssecretaris.

Dan wordt er wat makkelijk gepraat over communicerende vaten. Als wij weggaan uit Burkina Faso, hebben wij overleg met andere donoren en dan neemt Frankrijk, Denemarken of Singapore dat over. In het ene land loopt het beleidsoverleg veel beter dan in het andere land. Dat hangt ook vaak af van goede contacten tussen de desbetreffende ambtenaren en bewindspersonen. Dat lijkt mij nog niet zo makkelijk.

De staatssecretaris zegt ook dat wij gaan afbouwen in landen, maar dat wij vervolgens een zakelijke relatie met die landen opbouwen. Waarom houd je Indonesië dan aan? Dan zou ik zeggen: bouw het af en begin zakelijke relaties, want er zijn natuurlijk genoeg gelegenheden om dat te doen. Maar als je Burkina Faso afbouwt, gaan er niet automatisch allerlei zakelijke relaties ontstaan. Het is niet "kiss and goodbye", maar "kiss and say goodbye", dat was een nummer 1-hit in 1978 en dat ga ik zingen als de staatssecretaris uit die landen gaat verdwijnen.

Dank voor de opmerkingen over noodhulp. Ik ben blij dat de staatssecretaris het patroon van twee sporen voor voedselzekerheid omarmt. Het zou mij wat waard zijn als hij de zachtere kant van noodhulp en armoedebestrijding ook echt handen en voeten zou willen geven. Volgens ons is dit niet noodzakelijkerwijs alleen maar iets voor de publieke sector, maar kan dat in een constellatie van een democratische driehoek met de private sector en de ngo's. Kan de staatssecretaris een hardere toezegging doen dat hij hieraan aandacht zal besteden?

Hij heeft de regionale zaken aangestipt, maar niet erg uitvoerig. Voor een deel ben ik daar blij mee, want dan kan ik er aandacht voor vragen. Door IFPRI zijn studies gedaan in West-Afrika die aangeven dat de regionale markt een vergeten

schaalniveau is. Het internationale debat gaat heel vaak over wereldhandel, terwijl een klein percentage van veel producten daarvoor wordt verbouwd, en over lokale markten waar de rest wordt opgegeten. De regionale markten die er tussenin zitten, zijn een ondergeschoven kindje. Onderzoek van IFPRI toont aan dat daar een heleboel te halen valt. Daarom wil ik er toch aandacht voor vragen. Dat focust een beetje op West-Afrika. We hebben het gehad over een aantal landen dat blijft of wijkt, maar dan hebben we het niet over Nigeria. Nigeria is wel genoemd, maar in termen van ontwikkeling kun je niet zonder Nigeria. Omdat het geen MOL is, hebben we het nooit over een land als Nigeria of Angola. In die zin is regionaal kijken bittere noodzaak. Om dat verhaal gestand te doen, dien ik met een aantal collega's een motie in.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Smaling, Willems, De Graaf, Eigeman, Kuiper en Thissen wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de regering van zins is de hulprelatie met Burkina Faso en Senegal te beëindigen waardoor Ghana, Mali en Benin als drie eilanden in de West-Afrikaanse regio resteren als hulpontvangende landen;

overwegende dat Nigeria weliswaar geen hulpontvangend land is, maar wel een cruciale speler in de ontwikkeling van de regio;

overwegende dat de regio West-Afrika gebaat is bij een ontwikkelingsaanpak die samenhang vertoont, bijvoorbeeld door in te zetten op het ontwikkelen van één interne markt en het specifiekere inzetten op drie regio's: Kwetsbare Sahel, Onontgonnen Savanne en Urbane Kust;

constaterende dat het Europees Ontwikkelingsfonds nog steeds thematisch wordt ingevuld en niet op basis van het specifieke schaalniveau en communautaire karakter waarop de EU meerwaarde heeft;

verzoekt de regering:

- een regionale visie voor West-Afrika te ontwikkelen rondom de vier thematische speerpunten en op basis daarvan programma's in de partnerlanden uit te werken;
- met gelijkgestemde EU-landen ervoor te pleiten dat het volgende Europees Ontwikkelingsfonds grotendeels regionaal is georiënteerd en de hulp een communautair doel dient op het niveau van ECOWAS en UEMOA;
- een soortgelijke benadering te overwegen voor de regio Oost-Afrika, met de regionale equivalenten COMESA en East African Community,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter N (32500-V).

**

De heer **Smaling** (SP): Ik heb de staatssecretaris ook nog vragen gesteld over welk type belastingen in de Focusbrief genoemd wordt. Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris dat liever eerst in de Tweede Kamer wil bespreken, want daar moet de Focusbrief nog langskomen. Ik zou het fijn vinden dat er een brief komt waarin iets uitvoeriger wordt ingegaan op de vraag of het wel of niet innen van belasting nou wel of juist geen pre is om het land op de hulplijst te houden. Daarnaast zou hij ook iets kunnen melden over de belasting die niet door ontwikkelingslanden wordt gescoord door ontwijking, ontduiking en alle mogelijke escapes die er zijn. Dat loopt aardig in de papieren.

Ten slotte het onderwijs. De staatssecretaris heeft positief gereageerd op hetgeen hier is gezegd over hoger onderwijs en beroepsonderwijs, aansluitend op de arbeidsmarkt. Ik breng dit te berde omdat dit volgens ons een zwaar onderschat terrein is op het gebied van effectiviteit. Die effectiviteit hebben wij niet helder in het vizier. Daarom kan het ondersteunend zijn voor sectoren, thema's en landen waar de staatssecretaris zich nu op wil focussen. De heer Willems heeft hiervoor net een lans gebroken. Ik wil de staatssecretaris op dit punt verwennen met een ondersteunende motie.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Smaling, Willems, Eigeman, Kuiper, Thissen en De Graaf wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de regering van zins is te bezuinigen op studiebeurzen en overige capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden;

overwegende dat de effectiviteit van studiebeurzen wordt onderschat door noch te monitoren op het verdere verloop van carrières van afgestudeerden, noch alert te zijn op zakelijke mogelijkheden via alumni die op sleutelposities terecht zijn gekomen;

overwegende dat de regering terecht wijst op de noodzaak hoger onderwijs en beroepsonderwijs beter te laten aansluiten op de arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden;

verzoekt de regering:

- terughoudend te zijn met het bezuinigen op hoger en beroepsonderwijs voor buitenlandse studenten in Nederland;
- curriculumontwikkeling te stimuleren die beter aansluit op de perspectieven in de arbeidsmarkt in ontwikkelingslanden en daarbij naast

kennisinstellingen ook ngo's en de private sector te betrekken,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter O (32500-V).

**

*N

De heer **De Graaf** (VVD): Voorzitter. Ook ik dank de staatssecretaris voor zijn uitgebreide antwoord op een wijze die bij mij de indruk heeft nagelaten dat hij zeer geïnspireerd en gedreven met zijn vakgebied bezig is. Dat verbaast mij overigens niet, want in onze eerste kennismaking na het aantreden van dit kabinet in de commissie voor BDO gaf hij al blijk van kennis die een niet bekende in dit land niet binnen zo korte tijd zou kunnen vergaren. Ik had er alle vertrouwen in dat wij hier een gedreven staatssecretaris voor ons zouden zien. Dank daarvoor.

Ook mijn complimenten voor de voortvarendheid waarmee de staatssecretaris heeft gewerkt aan de uitwerking van het regeerakkoord op het gebied van de ontwikkelingssamenwerking, waardoor wij vandaag zinvol met elkaar hebben kunnen praten over de voornemens van het kabinet. Dat is wel eens anders geweest. Vaak hebben wij tussen de regels door moeten zoeken wat precies de crux van het verhaal was, maar dat was op basis van de Focusbrief volstrekt helder.

Ik heb mij in mijn eerste termijn vrij bescheiden en gezagsgetrouw opgesteld naar de regering, maar zou nog wel graag een kort antwoord willen krijgen op drie vragen die ik heb gesteld. Ik wil graag weten hoe het staat met de ODA-definitie. Ik ben daarin zeer geïnteresseerd en ik denk de andere leden van de Eerste Kamer ook. Welke actie heeft de staatssecretaris ingezet dan wel wat zijn zijn inschattingen van de kansen van Nederland?

De tweede vraag waar ik graag antwoord op wil hebben is wat de staatssecretaris vindt van de term "good enough governance" in plaats van "good governance" als kernbegrip voor de beoordeling van zowel thema's als landenkeuze.

De derde vraag was de vraag hoe de staatssecretaris de aanbeveling van de AIV beoordeelt om jaarlijks een schatting te maken van de negatieve effecten van de Nederlandse handel. Met andere woorden: niet alleen de positieve effecten van wat wij hebben gedaan, maar ook de contraproductieve effecten die in het debat in de eerste termijn aan de orde zijn geweest, zoals handelsliberalisatie, tariefmuur en dat soort zaken meer.

Ten slotte kan ik snel zijn voor de Handelingen. De heer Kuiper had het over een Afrikaanse wijsheid: als twee olifanten vechten, dan lijdt het gras daaronder. De heer Staal, die vrij veel naar Afrika gereisd heeft, had die wijsheid ook gehoord, maar die luidde enigszins anders: of olifanten vechten of vrijen, het gras is altijd de klos!

*N

De heer **Thissen** (GroenLinks): Voorzitter. Ook namens de GroenLinks-fractie dank ik de staatssecretaris voor zijn reactie op onze inbreng vandaag in het debat.

Laten we helder zijn. De fractie van GroenLinks vindt de bezuinigingen van 900 mln., inclusief de 34% bij de ngo's die geprezen worden voor hun inzet en geroemd voor hun bijdrage voor het draagvlak, niet alleen in Nederland voor ontwikkelingsamenwerking, maar ook voor de opbouw van al die projecten waar men in de Derde Wereldlanden mee bezig is, buitengewoon fors. Gezien het tijdstip waarop dit in oktober 2010 is aangekondigd, ingaande in 2011 met 400 mln. en in 2012 met 500 mln., vinden wij deze gang van zaken onbehoorlijk en niet zorgvuldig.

Je kunt wel zeggen dat wij nu op de norm van 0,7% zitten, maar in dit land zijn wij bovenmatig trots dat wij flink investeren in onderwijs en gezondheidszorg en dat wij daarbij boven Europese en mondiale gemiddelden scoren. Daar zijn wij trots op, omdat wij vinden dat een samenleving zoveel meer kwaliteit heeft als je op die gebieden investeert. Dus nu heel trots zeggen dat wij met het bedrag nog altijd op de internationale bnp-norm blijven, welk bedrag gezien het lager wordend bnp weer een stuk lager is? Ooit waren wij trots op een veel hoger bedrag. Dat bedrag gaven wij uit omdat wij vonden dat wij ons ook hadden te bemoeien met delen van de wereld waar gemeenschappen van mensen en hele landen het veel slechter dan wij hadden getroffen. Wij maakten daarbij ook de analyse dat ons soort leven, in onze economische systemen, de armoede in het zuiden van de wereld vaak in stand hield of verergerde.

De effectiviteit van investeringen? Ik zou dat debat over meer terreinen van rijksinvesteringen willen voeren. Of de investeringen in steeds meer asfalt heeft geleid tot meer, betere en efficiëntere mobiliteit? Ik waag het te betwijfelen. Ik heb bij interruptie aan de staatssecretaris gevraagd of ontwikkelingsamenwerking niet een veel te gemakkelijke prooi is als wij met een begrotingsprobleem zitten. Er is namelijk geen wettelijke verankering of een wettelijke basis. Daardoor stimuleren wij dat binnen een aantal maanden in een begrotingsjaar ineens een flinke hap uit het budget genomen kan worden. Ik denk dat ik met de broeders en zusters van GroenLinks aan de overzijde eens ga praten of daar niet een initiatiefvoorstel genomen kan worden.

De verbinding van de grote vraagstukken versus het investeren in productiviteit en eigenbelang van het Nederlandse bedrijfsleven. Het blijft een onderwerp dat schuurt met de opvattingen van GroenLinks en met hoe GroenLinks naar de wereld kijkt. Ik zie in het kabinetsbeleid over internationale vraagstukken heel weinig de verbinding waar ook de WRR in zijn rapport, Minder pretentie en meer ambitie, toe heeft opgeroepen.

De staatssecretaris zegt de zelfredzaamheid te stimuleren. Het gaat daarbij om

gemeenschappen van mensen, ook in landen waar het op zich goed gaat, zoals de middeninkomenslanden waar toch grote delen van de bevolking ver onder het bestaansminimum leeft, met gebrek aan de meest basale waarden. Echt in zelfredzaamheid investeren, vergt denken en werken vanuit de positie van die landen in de wereld waarin geïnvesteerd moet worden, zodat die erbij horen en mee kunnen doen. Welbegrepen eigenbelang is vaak de basis van solidariteit. Mensen moeten zien dat het ook onze vrede en veiligheid raakt, ons geluk en ons gevoel van rechtvaardigheid wat betreft de verhouding tussen Europa en de andere werelddelen. Ik zie dat dit denken helemaal vervaagt in het kabinetsbeleid. Ik merk op dat hier een staatssecretaris zit die, zoals elk mens, het hart links van het midden heeft. Hij heeft engagement met ontwikkelingsamenwerking. Het is echter allemaal te zeer vanuit het Nederlands eigenbelang geredeneerd en te weinig vanuit de positie van ontwikkelingslanden. Dat vind ik een radicale koersverandering in de ontwikkeling van ontwikkelingsamenwerking in de afgelopen decennia in dit deel van de wereld.

Draagvlak en het tegengaan van scepsis in Nederland over ontwikkelingsamenwerking en internationale samenwerking staat of valt inderdaad met effectiviteitsmeting of resultaatmeting. Het gaat om het zichtbaar maken van wat wij doen, waarom wij het ook alweer doen en wat de positieve gevolgen zijn in de landen waar wij aanwezig zijn. Het vraagt ook enthousiasme van een kabinet. Het vergt ook een kabinet dat, tegen de stroom in van scepsis en dedain over internationale samenwerking van de gedoogpartner, fier overeind blijft en zegt van: het is gewoon niet waar, buitenland is binnenland en binnenland is buitenland. Om de frase van de PVV te parafraseren: geef Nederland terug aan de wereld, geef de wereld weer ruimte in Nederland. Dat moet de slogan zijn.

Ik heb de staatssecretaris goed begrepen over wat de fractie van GroenLinks vroeg over de LOGO South-motie. Ik heb heel goed begrepen wat mijn collega's van de andere fracties daarvan vinden. Ik zou een gewijzigde motie willen indienen, na overleg met de collega's, waarin wij de staatssecretaris de door hem gevraagde ruimte geven om de inhoud van het programma en de programmatische betrokkenheid van de gemeenten in dit land met lokale gemeenten in de ontwikkelingslanden op de een of andere manier, zorgvuldig afwegend, een zinvolle en wellicht wat herijkte toekomst te geven. Wellicht dat de staatssecretaris met deze gewijzigde motie de aan de Tweede Kamer toegezegde brief wat meer power kan geven en hem de ruimte geeft om te zoeken naar de wegen die wij in ieder geval van belang vinden.

De **voorzitter**: De motie-Thissen c.s. (32500-V, letter I) is in die zin gewijzigd dat zij thans luidt:

*M

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat 50 gemeenten en waterschappen zich in 17 ontwikkelingslanden op het gebied van het beter verzamelen en verwerken van huisafval, het bieden van schoon drinkwater en goede huisvesting, het opzetten van bevolkingsregistraties en het stimuleren van lokale economische ontwikkeling uitstekend inzetten;

van oordeel dat:

- naast goed nationaal bestuur ook goed lokaal bestuur voorwaarde is voor de economische ontwikkeling in ontwikkelingslanden;
- de inzet van Nederlandse gemeentelijke expertise meerwaarde oplevert bij het bevorderen van die economische ontwikkeling;

verzoekt de regering, bij de uitvoering van het beleid als verwoord in de Basisbrief en de Focusbrief Ontwikkelingssamenwerking het lokale bestuursniveau te betrekken en te bezien hoe Nederlandse gemeenten daarbij blijvend hun expertise op programmatische wijze kunnen inbrengen,

en gaat over tot de orde van de dag.

**

Deze gewijzigde motie is ondertekend door de leden Thissen, De Graaf, Eigeman, Willems en Kuiper.

Zij krijgt letter P (32500-V).

**

De heer **Willems** (CDA): Ik wil collega Thissen uitdagen. Elke keer als ik tegenover een Midden-Limburger sta, lijkt die mij uit te dagen om iets te vragen. De heer Thissen is in Limburg blijven wonen. Ik ben Limburg ontstegen. Ik ben er weggegaan na mijn eerste levensjaar.

De **voorzitter**: Hier moet zelfs de voorzitter bezwaar tegen maken!

**

De heer **Willems** (CDA): Ik merk dat ik nu ook de voorzitter aanspreek.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Heeft het bij mij geleid tot een beperkter wereldbeeld dan bij de heer Willems?

De heer **Willems** (CDA): Ik geloof dat niet. Het lijkt wel het geval als ik luister naar hoe de heer Thissen spreekt over ontwikkelingssamenwerking. Ik heb in mijn inbreng gezegd dat de plekken waar arme mensen in de wereld wonen nu significant anders zijn dan twintig jaar geleden. Dat betekent dat een heel ander beleid gevoerd moet worden. Ik hoor van GroenLinks, waar ik altijd redelijk progressieve gedachten van hoor, zo weinig over hoe het anders moet, behalve dat het alleen maar meer moet.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik heb het niet over meer. Ik sluit geheel en al aan bij de inzichten van de internationale politiek over ontwikkelingssamenwerking en zelfredzaamheid. Ontwikkelingssamenwerking moet niet leiden tot steeds groter wordende afhankelijkheid van gemeenschappen van mensen of landen, donorlanden, partnerorganisaties of ngo's die zich inzetten voor verbetering van de positie van ontwikkelingslanden. Het moet uiteindelijk leiden tot zelfredzaamheid. Dat moet gebeuren vanuit het denken over wat landen of gemeenschappen van mensen nodig hebben. In de eerste regels van de Focusbrief staat dat Nederland alleen nog maar uitgaat van het eigenbelang. Niet eens het welbegrepen eigenbelang, maar het eigenbelang van het bedrijfsleven. Dat vind ik te karig. Uiteindelijk leidt dat volgens mij ook niet tot zelfredzaamheid, zeker niet als het ook nog eens gepaard gaat met minder inzet voor onderwijs, de sociale sectoren, gezondheidszorg en onderwijs; allemaal sectoren die van belang zijn om ondernemerschap überhaupt mogelijk te maken.

De heer **Willems** (CDA): Nu begrijp ik toch echt iets niet. De heer Thissen steunt niet dat er meer bedrijvigheid en ondernemerschap ontwikkeld moet worden in deze landen. Dat zorgt toch juist voor meer onafhankelijkheid?

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik wil verschrikkelijk graag dat er ondernemersgeest ontstaat, overal ter wereld, maar wel vanuit de eigen kracht en de eigen bronnen van landen. Ons bedrijfsleven moet zich er niet mee bemoeien om hier de omzet en de winstmarges te vergroten. Ons bedrijfsleven moet zich ermee bemoeien om dingen mogelijk te maken, om te coachen, te stimuleren, om eerlijke handelspolitiek mogelijk te maken, om eerlijke prijzen te betalen en de muren van protectie rond onze markten af te breken. Dat biedt werkelijk soelaas bij het stimuleren van de ondernemersgeest in de landen van de Derde Wereld.

De heer **Willems** (CDA): De heer Thissen heeft een verkeerd beeld van hoe bedrijven in ontwikkelingslanden acteren. Bedrijven zijn actief in landen en worden uitgenodigd in landen vanwege een specifieke kennisproblematiek of specifieke technische ontwikkelingen. Op die manier zorgen bedrijven juist voor een verbreding van de mogelijkheden van het ondernemerschap in die landen. Het gaat op een vraagbasis en niet omdat zij er rijker van worden. Heel vaak is het zo dat bedrijven juist niet investeren omdat ze geen geld kunnen verdienen maar dat bedrijven, waar dat zinvol is via een FMO, via andere financieringsorganisaties, wel "geïncentiveerd" kunnen worden om daar toch iets te doen, wetende dat de risico's groter zijn. Het wegnemen vanuit de Nederlandse overheid van een stuk van die risico's is vaak behulpzaam, juist voor die landen en veel minder specifiek voor bedrijven. De heer Thissen gaat er maar van uit dat die bedrijven alleen maar iets doen om er zelf beter van te worden.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik ga er niet van uit. Dat staat in de Focusbrief van het kabinet. Het gaat over het eigenbelang van het Nederlandse bedrijfsleven.

De heer **Willems** (CDA): Daar zal de staatssecretaris op antwoorden, maar ik lees dat anders.

De heer **De Graaf** (VVD): Aanvullend daarop: op dit punt ben ik het toch echt niet eens met de heer Thissen. Er is in deze Kamer in de eerste termijn gezegd: verlicht eigenbelang heeft altijd een rol gespeeld bij ontwikkelingssamenwerking.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Welbegrepen eigenbelang.

De heer **De Graaf** (VVD): Ja precies. En dan hebben we het over veiligheid, stabiliteit en dat soort zaken meer. Op het moment dat dit eigenbelang mede een economische inkleuring krijgt, is het ineens een vies woord. Dat begrijp ik nu niet. Ik ben het volledig eens met de heer Willems: het gaat helemaal niet over het feit dat wij hier in Nederland geld verdienen aan de ontwikkelingslanden, maar het gaat erom dat Nederlandse bedrijven dáár zorgen voor werkgelegenheid, dáár zorgen voor productiviteit en ervoor zorgen dat mensen dáár op een hoger plan worden getild. Dat het bedrijf daar zelf ook nog een rol in speelt en daar iets aan verdient, is toch een win-winsituatie. Daarmee wordt dat begrip "verlicht eigenbelang" toch niet ineens pejoratief.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Ik weet niet of wij de Focusbrief van het kabinet dan niet verkeerd verstaan. Wij vinden het helemaal niet verkeerd dat het Nederlandse bedrijfsleven investeert in landen zodat die landen self supporting kunnen zijn, zodat daar werkgelegenheid komt en de sociale omstandigheden verbeteren. Als in die landen namelijk een beter bruto nationaal product behaald wordt, wordt er ook geïnvesteerd in die landen zelf, in de gezondheidszorg, in fatsoenlijke voedseldistributie, in self supporting wellicht van de landbouw. Nog veel te vaak is het echter zo dat investeringen van grote multinationale bedrijven eerder voordeel opleveren voor het rijke Westen en het Noorden van de wereld dan dat ze voordeel opleveren voor de betrokken landen. De situatie is ingewikkelder dan 30, 40 jaar geleden, maar de kloof tussen rijk en arm is wel groter geworden, ondanks de investeringen van tal van bedrijven in de landen waarover wij nu spreken.

De heer **De Graaf** (VVD): Dat is ook de reden waarom u mij de staatssecretaris hebt horen vragen om alsnog in te gaan op mijn verzoek om jaarlijks aan te geven hoeveel contraproductieve effecten wij zelf hebben geleverd.

De heer **Thissen** (GroenLinks): Daar ben ik het ook heel erg mee eens.

De heer **De Graaf** (VVD): En dat heeft daarmee te maken. U wil immers productieve effecten en geen contraproductieve effecten.

*N

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording to the point. Ik dank hem ook voor de slotbeschouwing, die, al was ze summier, inging op het ontwikkelingsbegrip. Het heeft toch iets weldadigs om een staatssecretaris te horen filosoferen. Het heeft ook iets verrassends om een CDA-bewindspersoon niet een encycliek of Herman Dooyeweerd te horen aanhalen, maar Kant en zijn plichtsethiek. Ik heb dat zeer gewaardeerd. Even voor het goede begrip: ik ben er ook niet voor dat een overheid een "moral order" bewerkt, maar ik ben er wel voor dat keuzes geleid worden door waarden. Een belangrijk deel van dit debat ging over de vraag welke motieven ons drijven met betrekking tot ontwikkelingssamenwerking. Daarbij is niet alleen door mij maar door verschillende collega's ook nog de aandacht gevraagd voor de rechtenbenadering daarbinnen.

In de eerste termijn heb ik onder andere gesproken over de motie-Schuurman, die eind 2008 in de Eerste Kamer is aangenomen. In die motie kwam het verband en de samenhang tussen de verschillende crises aan de orde. Je zou de motie ook positiever kunnen duiden: hoe moeten de public goods in samenhang worden benaderd, wat voor beleid moet daar nu onder komen te liggen? De staatssecretaris heeft toegezegd, een beleidsagenda voor globalisering te ontwikkelen. Ik vraag de staatssecretaris om helemaal los te gaan; voor mijn part komt Kant dan nog een keer tevoorschijn in de vorm van het categorische imperatief: wat moeten wij doen in deze situatie? Ik vraag de minister om toe te zeggen daarbij de gedachtewisseling te betrekken die hier heeft plaatsgevonden over de samenhang van die crises.

Als wij spreken over effectiviteit, gaat het ook over het werk van ontwikkelingsorganisaties in Nederland: onze eigen ngo's, die wereldwijd actief zijn. Ik heb daar een warm pleidooi voor willen voeren. Zij zijn ook op hun eigen manier effectief, al denk ik dat het belangrijk is om met hen een discussie te voeren over de vraag hoe bepaalde dingen anders kunnen.

Ik zal een motie indienen, die door een aantal collega's van harte wordt ondersteund. Die motie behelst precies het punt van de korting op korting van het afgelopen najaar, en dan met name die laatste 50 mln. Die hakt er toch wel diep in. Wij hadden sowieso al te maken met een bezuiniging van 25%, maar nu wordt die bezuiniging nog groter. In de motie wordt verzocht om die 50 mln. ongedaan te maken. Er is hier ook een discussie gevoerd over vermindering van de bijdrage aan bijvoorbeeld een Europees fonds. Of hoe kijken wij aan tegen onze bijdrage aan de Wereldbank? We roepen de staatssecretaris op om te bekijken of er op die manier toch ruimte kan worden gevonden om die extra korting ongedaan te maken. Wij weten natuurlijk ook dat daaraan een discussie behoort

vast te zitten met de medefinancieringsorganisaties over de vormgeving van de medefinanciering na 2015. Die discussie gaat er komen; de staatssecretaris heeft er ook al een en ander over gezegd. Er worden momenteel ook allerlei voorstellen voor gedaan. In de motie worden met opzet geen percentages genoemd. Volgens sommigen moet het 50% eigen financiering en 50% medefinanciering worden. Het is niet aan ons om daarover nu een uitspraak te doen, maar natuurlijk maakt dat deel uit van de gesprekken die de staatssecretaris gaat voeren. Er zullen ook meer dingen aan de orde komen: hoe wordt de kennis die beschikbaar is in de organisaties, ten dienste gesteld van de samenleving? Hoe wordt die kennis ten dienste gesteld van het bedrijfsleven? Al die zaken bijeengenomen zouden wij als een geweldige effectuering beschouwen van de motie die ik nu indien.

*M

De **voorzitter**: Door de leden Kuiper, Eigeman, Smaling, Thissen en Willems wordt de volgende motie voorgesteld:

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Nederlandse ontwikkelingsorganisaties worden geconfronteerd met forse kortingen in het medefinancieringskanaal (MFS-2) voor de periode 2011-2015, die door een extra korting van 40 mln. in 2011 en 50 mln. per jaar voor de periode 2012-2015 zijn opgelopen tot een bezuiniging van 34% in vergelijking met de periode voor 2011;

overwegende dat bezuinigingen van deze omvang drastische gevolgen hebben voor de programma's van organisaties en de continuïteit en kwaliteit van hun werk onder grote druk zetten en behaalde resultaten in het zuiden verloren doen gaan;

overwegende dat Nederlandse ontwikkelingsorganisaties zorgen voor draagvlak en ondersteuning van Nederlandse OS-inspanningen en dus van grote maatschappelijke betekenis zijn;

overwegende dat er zorgvuldig gekeken moet worden naar de wenselijke omvang van overheidssubsidies en dat een overgangstermijn naar een situatie waarin ontwikkelingsorganisaties minder afhankelijk zijn van medefinanciering door de overheid redelijk is;

overwegende dat voor het versterken van effectiviteit van OS-beleid meer afstemming, focus en kennisbundeling in het werk van MFS-organisaties gewenst is;

spreekt uit dat voor de periode 2011-2015 de extra korting ongedaan wordt gemaakt;

verzoekt de regering, in overleg met betrokken organisaties tot een akkoord te komen over de wijze waarop zij daarna medegefinancierd kunnen worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

Zij krijgt letter Q (32500-V).

**

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): Collega De Graaf haalt de angel uit de pointe van het spreekwoord dat ik naar voren wilde brengen. Het gras wordt kennelijk ofwel volgens het conflictmodel ofwel volgens het harmoniemodel vertrapt. Laten wij ons dan troosten met de gedachte dat er nog heel wat groen gras is in Afrika en elders.

De vergadering wordt van 21.25 uur tot 21.40 uur geschorst.

*N

Staatssecretaris **Knapen**: Voorzitter. Dank voor alle toespitsingen in tweede termijn en de verheldering die deze hebben opgeleverd. Laat ik allereerst kort stilstaan bij de moties.

In zijn eerste motie vraagt de heer Eigeman om de verlaging van 0,8% naar 0,7% van het bnp ongedaan te maken. Ik wil die motie ontraden, want het percentage van 0,7 voldoet aan de internationale norm. Ik kan er heel goed mee uit de voeten. Nederland behoort tot de grootste donoren van de wereld. Overigens is dit conform de afspraken in het regeerakkoord.

Ik wil een kleine poging doen tot interpretatie -- en niet manipulatie, ik zeg het precies zoals het is -- van de tweede motie van de heer Eigeman. Ik zou deze motie namelijk graag als ondersteuning willen zien. In de motie wordt het kabinet gevraagd om te komen tot een samenhangend beleid met betrekking tot de thema's waarvoor wij kiezen, onderwerpen als onderwijs en publieke gezondheidszorg. Als ons in de motie wordt gevraagd om in een volgende begroting te kijken naar samenwerking met andere landen, samenhang met de Europese Unie, het vermijden van het ontstaan van verweesde staten, en de motie niet betekent dat de focus en de zwaartepunten die wij nu kiezen, weer worden uitgebreid met nieuwe zodat van onze focus niets overeind blijft, zou ik deze motie graag zien als ondersteuning van het beleid. Dit past ook bij de voorspelbaarheid en betrouwbaarheid waarop wij mogen worden afgerekend bij de nadere vormgeving van ons beleid. Wij mogen niet gaan zwalken. Ik zou de motie dus zo willen interpreteren. De punten die de heer Eigeman in de motie noemt, horen hierbij. Onderwijs en gezondheidszorg zijn belangrijk. Wij zeggen alleen dat wij niet alles willen doen; wij willen kijken of wij kunnen focussen op bepaalde onderdelen van het beleid, waarbij wij het verschil kunnen maken en waarnaar ons wordt gevraagd. Als ik de motie zo mag interpreteren en wij desalniettemin oog houden voor hoe het een bij het ander past zodat

de puzzel klopt, wil ik haar graag beschouwen als ondersteuning van het beleid.

De heer **Eigeman** (PvdA): Voorzitter. Als dit al een ondersteuning zou zijn van het beleid, geef ik de staatssecretaris graag mee dat ik verwacht dat daar actief invulling aan wordt gegeven, dus dat er bij de voorbereiding van de begroting een nadere uitwerking komt, waarin inderdaad recht wordt gedaan aan het uitgangspunt van focus, zulks tezamen met duidelijke keuzes bij de taakverdeling. Ik ben blij dat de staatssecretaris zegt dat onderwijs en publieke gezondheidszorg belangrijk zijn. Ik wil dat hij ervoor gaat zorgen, in samenwerking met onze partners in Europa en multilaterale organisaties, dat de institutionele omgeving van publieke gezondheidszorg en onderwijs wordt geborgd. Nederland hoeft daarin niet direct een taak voor zichzelf te zien, maar wil het ontwikkelingsbeleid effectief zijn, dan moet daarop worden ingezet. Dat is namelijk ook onze zorg. Als wij het hierover eens kunnen zijn en de staatssecretaris deze uitspraak beschouwt als ondersteuning van het beleid, kan ik daar alleen maar blij mee zijn.

Staatssecretaris **Knapen**: Na deze nadere interpretatie van mijn interpretatie herken ik het als ondersteuning van het beleid. Het past overigens ook bij ons voornemen om, waar wij activiteiten reduceren, niet zomaar weg te wandelen, maar te kijken hoe daarmee verder kan worden gegaan. Vrij recent hadden we het voorbeeld van Mozambique, waar andere landen bepaalde dingen die wij niet meer deden, van ons overnamen. Wij beschouwen het dus als ondersteuning van het beleid als u zegt: bied ons het hele plaatje. Maar als u er nog wat aan hebt toe te voegen, weet ik het nog niet.

De heer **Eigeman** (PvdA): Ik heb er niets aan toe te voegen. Ik wil slechts constateren dat ik met belangstelling zal uitkijken naar de toelichting op de begroting voor 2012; niet vanaf deze bankjes, maar misschien zit ik die dag wel hierboven.

Staatssecretaris **Knapen**: Nu de motie met de heer Willems als eerste ondertekenaar, over de manier waarop wij omgaan met de metingen van resultaten en effectiviteit. In de motie wordt verzocht om een horizontale verbinding. De toelichting die de heer Willems gaf, is mij buitengewoon sympathiek. Wij hebben sowieso de neiging om steeds vaker in plaats van vertrouwen en vertrouwensrelaties, over te schakelen op afrekenbaarheid en accountability. Het komt erop neer dat vertrouwen plaatsmaakt voor verantwoording van elke handeling, tot de laatste komma; tot het tegendeel is bewezen, zou er immers wel iets mis kunnen zijn.

Ik sta hier in beginsel heel sympathiek tegenover, maar toch moet ik deze motie ontraden. Waarom? Simpelweg omdat wij te maken hebben met een wettelijk kader. Wij zijn wettelijk verplicht om op deze wijze te rapporteren over doeltreffendheid, in het kader van de rijksbrede periodieke evaluaties. Een overdracht van

evaluatieverantwoordelijkheden aan de Algemene Rekenkamer, die hiermee gepaard zou gaan, is niet mogelijk. Bovendien biedt de certificering van organisaties op dit moment nog te weinig waarborgen voor hulpeffectiviteit. Ze biedt wel waarborgen voor de ordelijkheid van het proces, maar niet voor de doelmatigheid. Dus hoe sympathiek ze ook is en hoezeer wij onze omgeving ook willen aanmoedigen om die horizontalisering te bevorderen, ik moet deze motie ontraden, simpelweg omdat ik op dit moment, in de huidige context, tegen wettelijke verplichtingen aanloop.

De heer **Willems** (CDA): Voorzitter. Ik hoorde de staatssecretaris zeggen dat in mijn motie zou staan dat het IOB moet worden overgeheveld naar de Algemene Rekenkamer. Voor alle duidelijkheid: dat staat niet in de motie. Ik heb dat wel gesuggereerd, maar niet in de motie opgenomen.

Staatssecretaris **Knapen**: Dat is correct, maar als wij op deze wijze zouden opereren, zou dát op dit moment, gegeven het wettelijke kader, de implicatie moeten zijn. Die implicatie kunnen wij op dit moment niet gestand doen. Dat gezegd zijnde, het blijft overeind dat als wij, als dat kan, niet zullen nalaten om de resultatenrapportage in verbinding te brengen met de IOB-evaluatie, omdat wij nu een schijnzekerheid bieden, zonder een gevoel te kunnen geven van wat zaken werkelijk hebben opgeleverd. Het is voor ons ook van belang om ervoor te zorgen dat de mensen, het publiek, de belastingbetaler, een idee hebben van wat we doen en ook een gevoel hebben van waar dat toe leidt.

De motie van de heer Willems op letter M gaat over de activiteiten van de Europese Unie wat betreft ontwikkelingssamenwerking en ontwikkelingsbeleid. Ik zou deze motie graag beschouwen als ondersteuning van beleid, maar daar hoort wel een uitleg over de interpretatie bij. Onze bijdragen voor het Europees Ontwikkelingsfonds liggen tot 2014 vast en de verplichtingen tot 2017. Ik ondersteun graag de motie daar waar de regering wordt verzocht om ernaar te streven dat het Europees Ontwikkelingsfonds onderdeel wordt van de totale EU-begroting. Dat zou om allerlei redenen goed zijn, bijvoorbeeld omdat het Europees Parlement er dan bovenop kan zitten. Ik heb dit met Eurocommissaris Piebalgs besproken. Er bestaat echter wel onzekerheid over. Er zijn -- daar moet ik heel eerlijk over zijn -- nogal wat lidstaten die daar moeite mee hebben, met name lidstaten die betrekkelijk laag worden aangeslagen. Zij willen het risico niet lopen dat zij hierdoor middelen gaan mislopen. De intentie beschouw ik dus als ondersteuning van het beleid. Wij kunnen dit echter niet zo als beleid implementeren omdat wij van vele spelers afhankelijk zijn en er tegenwerkende krachten zijn.

In de motie van de heer Smaling op letter N wordt gevraagd of het mogelijk is om een regionale visie, strategie, voor West-Afrika te ontwikkelen. Ik beschouw deze motie op lange termijn als steun in de rug, maar wil haar toch ontraden. Ik beschouw haar op lange termijn als steun in de rug omdat het

op zich zaak is dat er op dit punt gezamenlijke programmering komt. Er vinden op dit moment allerlei bewegingen plaats tussen landen. Zoals bekend, zijn wij groot voorstander van "joint programming" daar waar het bijvoorbeeld gaat om Sudan. Dat heeft onze sympathie. Het punt is alleen dat de Europese Commissie zich heeft gecommitteerd om over twee jaar te komen met een gezamenlijke programmering op basis van een gezamenlijke strategie voor West-Afrika. Er wordt dus de komende twee jaar aan gewerkt. Het lijkt mij niet goed om daar een voorschot op te nemen. Het heeft nu onze voorkeur om constructief mee te doen aan de ontwikkelingen, door bijvoorbeeld input te leveren en onze speerpunten naar voren te brengen in die gezamenlijke strategie. Het heeft niet mijn voorkeur om het nu op eigen houtje te gaan doen, terwijl het over twee jaar wordt gedaan. Ik beschouw deze motie dus op langere termijn als steun in de rug. Ik vind haar ook buitengewoon sympathiek. Toch wil ik de motie ontraden. Zij komt te vroeg en komt ons daarom slecht uit.

De heer **Smaling** (SP): Wie zegt mij en de staatssecretaris dat het Europese proces dat de komende twee jaar plaatsvindt, leidt tot hetgeen in de motie is gesteld?

Staatssecretaris **Knapen**: Het antwoord is "niemand". Als binnen de Europese Unie wordt geprobeerd om gezamenlijk een strategie te ontwikkelen, kunnen de genoemde punten worden ingebracht. Er zijn echter geen garanties dat je aan het eind van de rit van A tot Z je zin krijgt. De prijs voor slagkracht is soms inleveren van invloed. Wij doen ons best om dit te realiseren. Om een eigen strategie te ontwikkelen terwijl de Europese Commissie net is begonnen, na de afhandeling van de implementatie van het groenboek, om aan deze strategie te werken, vinden wij op dit moment niet erg efficiënt, gegeven de meerwaarde die wij kunnen bieden als wij meewerken aan wat er de komende twee jaar in Brussel op tafel komt te liggen.

De heer **Smaling** (SP): Volgens mij is Nederland bij uitstek in een positie om hier een heel proactieve rol in te spelen. De staatssecretaris heeft al vaker gezegd dat er 27 lidstaten zijn en dat hij er maar 1 vertegenwoordigt. Dat is uiteraard getalsmatig wel zo, maar in termen van invloed is dat helemaal niet het geval. Litouwen geeft het liefst zijn 0,04% hulp aan Wit-Rusland en Roemenië doet hetzelfde met Moldavië. Nederland is geen Frankrijk of Verenigd Koninkrijk, grote landen die misschien het liefst uit die directe discussie gaan of met enige argwaan worden bekeken. Nederland, een aantal Scandinavische landen en misschien Duitsland kunnen juist het proces vormgeven waarvan de staatssecretaris nu nogal braaf zegt: laten wij maar afwachten waar Brussel mee komt en dan volgen wij wel wat de heer Piebalgs zegt. Dit is dé kans om proactief met een vernieuwend verhaal die agenda te bepalen.

Staatssecretaris **Knapen**: Ik herhaal mezelf. De motie is mij sympathiek. Wij zullen uiteraard -- laat daarover geen misverstand bestaan -- voor adequate input zorgen bij de totstandkoming bij de EU-programmering vanaf 2013. Wij willen echter niet nu hier een eigen strategie ontwikkelen in plaats van een inbreng ontwikkelen in een naar vermogen gezamenlijke regionale strategie. De meerwaarde van de Europese Unie komt juist bij dit soort grotere regionale programma's maximaal tot gelding. Het is dus zaak om daarvan te profiteren zodat wij wellicht niet de belangrijkste, maar wel een heel serieuze speler zijn.

De heer **Smaling** (SP): Ik vind het erg jammer. Uit niets blijkt dat de Europese Unie bezig is met het ontwikkelen van regionale eenheden naar haar eigen model of een gemeenschappelijk landbouwbeleid, waar wij allemaal ontzettend veel profijt van hebben gehad. Ik zie op geen enkele manier dat vanuit Brussel initiatieven worden genomen om Afrika met dat soort instrumenten uit te rusten waardoor men eindelijk de sector naar het niveau kan krijgen waar die thuishoort.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik wil het debat niet verlengen, maar ik wil toch graag de heer Smaling bijvallen. De keuzes die in het beleid worden gemaakt, zijn duidelijk. Zij staan met name in de Focusbrief ontwikkelingssamenwerking, ook waar het gaat om landenkeuze. Met de genoemde landen gaan wij een bilateraal traject in. In de motie van de heer Smaling wordt gevraagd of wij, terwijl wij hiermee aan de slag gaan, kunnen bezien of wij tot een verbreding naar de regio kunnen komen. Wij hebben een aantal landen in deze regio wel gekozen en een aantal andere niet. De heer Thissen heeft gevraagd of dit betekent dat Congo kan meeprofiten van de steun die wij nog aan Rwanda geven. Het antwoord van de staatssecretaris daarop was "ja". Dan zit je dus al in de buurt van een regionale benadering. Dit punt zou toch wellicht kunnen meelopen in de verdere uitwerking van ons bilaterale kanaal, waarmee het een voorschot zou kunnen zijn op wat Europa vervolgens wat breder kan trekken? Dan zouden wij een heel belangrijke inbreng kunnen leveren omdat wij er al over hebben nagedacht.

Staatssecretaris **Knapen**: In deze vorm gaat het om een ambitie en een inzet om iets te realiseren. Dat is iets anders dan een plan op tafel leggen met het risico dat elders andere plannen op tafel worden gelegd die daarbij niet of maar ten dele aansluiten. Dat zou ik verspilling van energie vinden. Als het verzoek is om onze inzet bij het ontwikkelen van zo'n EU-programmering voor deze regio -- dat geldt overigens ook voor Oost-Afrika -- met de Kamer te delen, vind ik het een ander verhaal. Zoals ik de motie interpreteer, is het verzoek niet dat wij onze visie op hoe wij dat gaan doen met de Kamer delen, maar dat wij een eigen plan op tafel leggen. Dat zou ik een beetje dubbelop vinden.

Ik kom bij de motie met de heer Smaling als eerste ondertekenaar. In die motie wordt de regering verzocht terughoudend te zijn met het

bezuinigen op hoger en beroepsonderwijs voor buitenlandse studenten in Nederland. Ik beschouw die motie als ondersteuning van het beleid. Vandaag is al gewisseld -- in de Focusbrief staat het ook -- dat wij het beroepsonderwijs zoveel mogelijk op peil houden of, indien nodig, een extra duwtje in de rug geven. Als wij kiezen voor thematische speerpunten, dan moedigen wij dat datgene wat daaraan ondersteunend kan zijn, uiteraard ook het hoger onderwijs, graag aan. Wij willen ook wat dit betreft grote versnippering vermijden. Het random ophalen van studenten, hoe nuttig het individu ook kan zijn, daarover geen misverstand, willen wij graag gefocust doen. In gesprekken met de Universiteit van Wageningen en de Universiteit van Twente heb ik gemerkt dat men wat dat betreft geen onoverkomelijk probleem ziet. Sterker, dit enthousiasmeert omdat het een meerwaarde kan bieden voor degenen die de opleidingen vormgeven.

Dan de motie met als eerste ondertekenaar de heer Thissen over het LOGO South. Ik beschouw deze motie als ondersteuning van beoogd beleid. Ik kom er bij de begrotingsbehandeling 2012 graag op terug.

Ten slotte de motie met als eerste ondertekenaar de heer Kuiper. Deze motie moet ik ontraden. Ik heb al aangegeven dat de korting op het geheel van het medefinancieringsstelsel proportioneel is ten opzichte van de totale bezuinigingen op de begroting. Het ongedaan maken hiervan slaat een gat van 50 mln. dat elders moet worden opgevuld. Ik acht dat onwenselijk en ben daartoe ook niet bereid.

Dan nog een aantal vragen. De heer Willems vroeg of er voor de FMO niet meer ruimte is voor kapitaalverhoging. Die is er niet. Degenen die de FMO nauwkeuriger volgen, weten dat men afgelopen jaar een winst van 126,5 mln. heeft gemaakt. Er mag tot 95% worden geherinvesteerd, dus de FMO kan voor 120 mln. extra doen. De FMO is een organisatie die in het nieuwe denken over ontwikkelingssamenwerking een belangrijke rol kan spelen. Wij moeten bezien hoe wij daar in de relatie tot klassieke ODA-definities en modern investeren mee omgaan. Die discussie is work in progress, maar het is een belangrijk onderwerp.

De heer Smaling vroeg nog een keer naar de belastingen. Ik kom daar later nog op terug, maar wij moeten deze kwestie niet zwaarder maken dan die is. Bij het langslopen van landen speelde de vraag in hoeverre er iets, al is het maar een embryonale fase, van een bestuur is dat in staat is om zelf middelen van belastingbetalers te organiseren, opdat men eigen middelen krijgt. Dat is een indicator naast vele andere geweest om te bezien hoe het staat met de potentiële kansen om ergens te investeren.

De heer De Graaf vroeg nog naar de ODA-definitie. In het regeerakkoord staat dat het kabinet zal proberen om te bezien of er meer mogelijk is op het gebied van ODA-uitgaven, bijvoorbeeld voor veiligheid. De ODA-definities hebben overigens soms iets absurds. Als een soldaat in een ontwikkelingsland 's middags een uurtje vrij heeft en hij gaat kinderen lesgeven, dan is dat geen

ontwikkelingssamenwerking, ook al gebruikt hij een computer. Als hij zichzelf omkleedt, is het wel ontwikkelingssamenwerking. Er wordt overigens wel eens gemakkelijk gesuggereerd dat je tegenwoordig alle veiligheidsmissies in de wereld met een beetje definiëren onder ontwikkelingssamenwerking kunt scharen, maar dat is niet juist. De overgrote meerderheid van de OESO-lidstaten voelt daar niets voor. Men realiseert zich wel dat thema's als veiligheid, fragiele staten en stabiliteit verder gaan dan defensie alleen. Je zult dus iets moeten doen met de definities. Veel meer kan ik er nu niet over zeggen.

Wij gaan uit van good enough governance. Het is een vaag begrip, maar als je good governance als uitgangspunt neemt, dan ben je er eigenlijk al. Ook dit is work in progress. Good enough governance is goed. Ik kom bij het verzoek om een jaarlijkse schatting van de negatieve effecten van allerlei andere handelingen op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. De AIV heeft daar om gevraagd, maar tot op zekere hoogte is dat terra incognita voor ons. Wij informeren wel bij organisaties als de Wereldbank en de EU hoe die daarnaar kijken in plaats dat zelf te gaan doen, vooral omdat het zoveel variabelen en partners betreft. Het onderwerp is interessant genoeg, maar het is niets dat je op een achternamiddag doet. De AIV realiseerde zich dat ook toen deze suggestie werd gedaan.

De heer **De Graaf** (VVD): Ik heb daar alle begrip. We zijn inmiddels gekomen tot een versmalling tot vijftien partnerlanden. De ambassades spelen daar ook een belangrijke rol in. Ik kan mij voorstellen dat het mogelijk moet zijn om van de ambassades te horen welke blokkades men tegenkomt bij het verder ontwikkelen van pps-constructies en dat soort zaken. Die zouden ook kunnen voortvloeien uit Europese of internationale regelgeving, misschien zelfs uit onze eigen regels, want het zal ongetwijfeld niet allemaal van een leien dakje gaan in die vijftien landen. Het is interessant om dat te weten, want daar zouden wij misschien iets aan kunnen doen.

Staatssecretaris **Knapen**: Dat lijkt mij evident. Zeker als wij teruggaan naar minder landen moeten we ook het apparaat en de kennis en kunde in huis hebben om dat te kunnen doen.

Dan nog een vraag van de heer Kuiper. Hij vroeg of ik de global public goods en de diverse crises die hebben gespeeld in een samenhangende analyse wil aanbieden. Hier strijden twee zielen in één borst. Aan de ene kant is het heel verleidelijk, maar anderzijds wil ik waken voor de illusie dat wij hier een soort "world according to" kunnen construeren met behulp waarvan wij in een bijna holistisch pakket het hele probleem weten neer te zetten. Ik begin het liefst bij een heel praktische agenda. Ik zal proberen om dit te doen op basis van een analyse waarbij de global public goods zo breed mogelijk in kaart worden gebracht. Dan ontstaat er geen gat tussen die twee, maar dan koesteren wij ook niet de illusie van een welhaast holistische constructie die eraan ten grondslag ligt.

Dat is voor ons stervelingen wellicht wat te veel gevraagd.

De heer **Kuiper** (ChristenUnie): De staatssecretaris sprak over holisme en ook het woord "utopie" is gevallen. Mijn vraag ging alleen niet over deze zaken. Ik heb gevraagd of de staatssecretaris de motie die destijds in deze Kamer is aangenomen wil betrekken bij deze exercitie. Hopelijk leidt dit tot een aantal overwegingen die we sowieso moeten maken rondom keuzes.

Ik wil ook nog een opmerking maken over de motie. Ik begrijp dat de staatssecretaris het niet fijn vindt om het gat van 50 mln. voor zich te zien. Hij gaf echter zelf openingen aan in zijn bijdrage dat er mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld als er weer een bepaalde groei is in onze eigen economie. Ik wil daarop aansluiten. Als de motie wordt aangenomen, geeft dat de mogelijkheid om te kijken of er op die andere manieren toch middelen anders kunnen worden gebruikt. We hadden het over mogelijke bezuinigingen als het gaat om Europese fondsen, de motie van collega Willems enzovoorts. Ik hoop dat de staatssecretaris die welwillendheid nog wel wil opbrengen.

Staatssecretaris **Knapen**: Op de vraag van de heer Kuiper of ik de motie over de diverse crises erbij zal betrekken is het antwoord ja. Bij "erbij betrekken" voel ik mij eerlijk gezegd al een stuk meer op mijn gemak als we over die sloot weten te springen.

De heer Kuiper sprak daarnaast over de 50 mln. In de Tweede Kamer hebben we besproken dat als er onverwachte meevallers zouden zijn en het bnp zo veel hoger uitvalt dan wij hadden gedacht, we tijd hebben om opnieuw te bekijken wat we doen. Over de Europese ontwikkelingsfondsen heb ik aangegeven dat er verplichtingen bestaan tot 2014 dan wel, als het om het vervolg gaat, tot 2017. Daar vallen nu een-twee-drie geen middelen vrij. Binnen dat keurslijf moeten we deze discussie voeren. Anders zou de suggestie worden gewekt dat er linksom of rechtsom weleens 50 mln. kan langskomen. Zo is het helaas niet. In de Tweede Kamer heb ik gezegd: mochten we meevallers hebben, zeker waar het betreft het verkeerd inschatten van het bnp omdat we met een soort spurt uit de economische vertraging vertrekken, dan heeft dat consequenties voor het budget en zou dat kunnen leiden tot meevallers. Onderweg kun je natuurlijk ook tegenvallers tegenkomen. Daarom moet ik de motie ontraden waar het gaat om het ongedaan maken van de bezuinigingen van 50 mln. op ngo's, gehoord hebbende en verdisconterende wat de heer Kuiper daarover heeft voorgelegd.

Voorzitter. Dit was voor mij de eerste keer dat ik hier een debat heb gevoerd. Ik heb dat buitengewoon gewaardeerd. Het was kritisch maar ook constructief. Wat mij heel sterk heeft aangesproken, is dat alle woordvoerders een goed oog hebben voor de verschuivende paradigma's betreffende de relatie tussen wat wij vroeger de "derde wereld" en het "rijke Westen" noemden. Er zijn heldere meningsverschillen, maar vanwege die paradigma's heb ik toch het gevoel dat zich in

ieders hoofd een zoektocht afspeelt naar het antwoord op de vraag naar wat voor wereld dit leidt en wat voor woorden daar straks voor gebruikt worden. Ik ben aangenaam verrast dat niemand hier aandelen heeft in de firma Pavlov, ondanks alle politieke verschillen. Bij dit onderwerp is belangrijk -- en dat is inderdaad veel breder dan ontwikkelingssamenwerking -- dat wij niet bang zijn van het buitenland.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fractie van GroenLinks wordt conform artikel 121 van het Reglement van Orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

Ik stel voor dat wij volgende week stemmen over de moties.

**

Daartoe wordt besloten.

Sluiting 22.17 uur.

!Lijst van besluiten en ingekomen stukken!

*N

Lijst van besluiten:

De Voorzitter heeft na overleg met het College van Senioren besloten om:

a. de plenaire behandeling van de volgende hamerstukken te doen plaatsvinden op 5 april 2011:

Wijziging van de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (wettelijke grondslag verschillende waardering energieprestaties huurwoningen) (32302);

Intrekking van de Wet stedelijke vernieuwing in verband met de decentralisatie van het investeringsbudget stedelijke vernieuwing (Intrekkingswet Wet stedelijke vernieuwing) (32460);

Wijziging van de Algemene wet bestuursrecht, de Dienstenwet en enige andere wetten ter vastlegging van uitzonderingen op de toepasselijkheid van de positieve fictieve beschikking bij niet tijdig beslissen ingevolge de Dienstenwet (32614);

b. de stemmingen over het volgende wetsvoorstel en de volgende moties te doen plaatsvinden op 5 april 2011:

Wijziging van de Wet gebruik burgerservicenummer in de zorg in verband met de elektronische informatie-uitwisseling in de zorg (31466);

Motie van het lid Tan c.s. inzake regionale elektronische patiëntendossiers die niet op orde zijn

en niet voldoen aan in wetgeving gestelde eisen (31466, W);

Motie van het lid Tan c.s. inzake het beëindigen van de ontwikkeling van het Landelijk Schakelpunt (31466, X);

c. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op 5 april 2011:

Aanpassing van de wetgeving aan en invoering van titel 7.13 (vennootschap) van het Burgerlijk Wetboek (Invoeringswet titel 7.13 Burgerlijk Wetboek) (31065);

d. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Koninkrijksrelaties te doen plaatsvinden op 12 april 2011:

Goedkeuring van ministeriële regelingen tot aanpassing van wetten van Nederlands-Antilliaanse oorsprong voor de openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (Wet goedkeuring ministeriële regelingen BES) (32616);

e. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Financiën te doen plaatsvinden op 12 april 2011:

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht ter implementatie van richtlijn nr. 2007/44/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 5 september 2007 tot wijziging van Richtlijn 92/49/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2002/83/EG, 2004/39/EG, 2005/68/EG en 2006/48/EG wat betreft procedureregels en evaluatiecriteria voor de prudentiële beoordeling van verwervingen en vergrotingen van deelnemingen in de financiële sector (PbEU L 247) (Wet implementatie richtlijn deelnemingen in de financiële sector) (32292);

f. het voorbereidend onderzoek van het volgende wetsvoorstel door de vaste commissie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu/Wonen, Wijken en Integratie te doen plaatsvinden op 12 april 2011:

Regels voor het verlenen van vergunning voor de onrechtmatige bewoning van recreatiewoningen (Wet vergunning onrechtmatige bewoning recreatiewoningen) (32366);

g. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 10 mei 2011:

Wijziging van de Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie en de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de behandeling van vreemdelingenzaken en enkele wetstechnische aanpassingen (32562);

h. de plenaire behandeling van het volgende wetsvoorstel te doen plaatsvinden op 17 mei 2011:

Wijziging van de Waterwet en de Waterschapswet en intrekking van de wet van 18 december 1985, houdende enige voorzieningen ten behoeve van de inzet en bekostiging van muskusrattenvangers, tot regeling van de zorgplicht ter voorkoming van schade aan

waterstaatswerken veroorzaakt door muskusratten en van financiële bijdragen aan verbetering van primaire waterkeringen van de waterschappen (32474);

i. het voorbereidend onderzoek van de volgende wetsvoorstellen door de vaste commissie voor Justitie te doen plaatsvinden op 17 mei 2011:

Wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met verlening aan de notaris van bevoegdheden in verband met gemeenschappelijke verzoeken tot echtscheiding en tot ontbinding van een geregistreerd partnerschap (31714);

Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, de wet op de jeugdzorg en de Pleegkinderenwet in verband met herziening van de maatregelen van kindbescherming (32015).

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. de volgende door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen wetsvoorstellen:

Wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering, de wet op de jeugdzorg en de Pleegkinderenwet in verband met herziening van de maatregelen van kindbescherming (32015);

Wijziging van de Wet op het financieel toezicht ter implementatie van richtlijn nr. 2007/44/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 5 september 2007 tot wijziging van Richtlijn 92/49/EEG van de Raad en de Richtlijnen 2002/83/EG, 2004/39/EG, 2005/68/EG en 2006/48/EG wat betreft procedureregels en evaluatiecriteria voor de prudentiële beoordeling van verwervingen en vergrotingen van deelnemingen in de financiële sector (PbEU L 247) (Wet implementatie richtlijn deelnemingen in de financiële sector) (32292);

Wijziging van de Gemeentewet, de Provinciewet en de Waterschapswet in verband met de verruiming van de bevoegdheid van de raad, provinciale staten en het algemeen bestuur om kwijtschelding van belastingen te verlenen (32315);

Intrekking van de Wet stedelijke vernieuwing in verband met de decentralisatie van het investeringsbudget stedelijke vernieuwing (Intrekkingswet Wet stedelijke vernieuwing) (32460);

Wijziging van de Ziektewet om een andere vorm van verrekening van inkomsten te introduceren en enige andere wijzigingen van de Ziektewet en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (Wet wijziging verrekening inkomsten met ziekengeld) (32464);

Wijziging van de Evaluatiewet modernisering rechterlijke organisatie en de Wet op de rechterlijke organisatie in verband met de behandeling van vreemdelingenzaken en enkele wetstechnische aanpassingen (32562).

Deze wetsvoorstellen zullen in handen worden gesteld van de desbetreffende commissies;

2. de volgende regeringsmissives:

een, van de staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, inzake consultatie Modernisering Hoger Onderwijs in Europa (griffiennr. 148242);

een, van de minister van Financiën, ten geleide van de geannoteerde agenda voor de Eurogroep en Informele Ecofin Raad van 7, 8 en 9 april 2011 te Boedapest (griffiennr. 148236);

een, van alsvoren, inzake behandeling implementatievoorstel Antonvenetarichtlijn (griffiennr. 148235);

een, van de minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, inzake conceptkabinetsreactie op het "Groenboek betreffende de modernisering van het EU-beleid inzake overheidsopdrachten - Naar een meer efficiënte Europese aanbestedingsmarkt" (COM(2011)15) (griffiennr. 148241).

De Voorzitter stelt voor, deze missives voor kennisgeving aan te nemen. De bijlagen zijn neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden;

3. de volgende missive:

een, van de Algemene Rekenkamer, ten geleide van het rapport Open standaarden en opensourcesoftware bij de rijksoverheid (griffiennr. 148133).

De Voorzitter stelt voor, deze missive voor kennisgeving aan te nemen. De bijlage is neergelegd op de afdeling inhoudelijke ondersteuning ter inzage voor de leden.